

BIBLIOTECA
Centrală a „Astrel”

SIBIU

C. M.

67

.B.A.

C. M

67

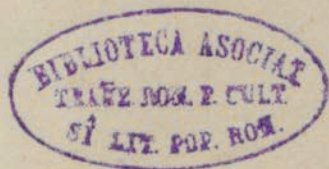
Inv. 67

106/897.

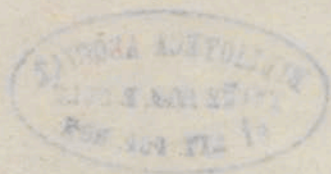
Cartea acésta e scrisă
de mâna metropoli-
tului Alexandru Sterca
Șulutiu.

Sibiu 4 Iulie 1897.

Iosif Sterca, Șulutiu

1877
Carter accola e scissa
de ...
tutto ...
Pietro ...
P. ...
G. ...

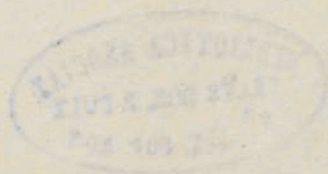

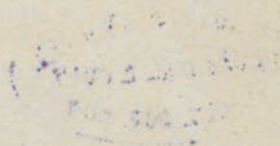
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
LONDON

[Faint, illegible handwritten text]

[Faint, illegible handwritten text in brown ink, possibly bleed-through or very light writing.]

Introductio
in
Libros Sacros
N. Foederis.

Tertius ad §. 1.

In §. Matth. XXVII, 28., Hic enim est
"Sanguis meus, novi Testamenti."
Gall. III, 17., Hoc autem dico: quod
"olim sancitum a Deo in Christo
"quae post quadringentos et triginta
"ta annos facta est, sed non irrita
"ut aboleret promissionem." —
Hebr. VIII, 8., Ecce dies venient, dicit
"Dominus, et perficiam in domo
"Israël et domum Juda foedus
"novum." Ib. IX, 20., Dicens: hic est
"sanguis testamenti, quod mandatum
"dabit vobis Deus."

2 Cor. III, 14., Sed obesa sunt
"oculi eorum; hodieum enim id est
"velamen in visione Veteris testam
"menti manet."

In Obv. 2 Tim. III, 15, 16., Tu autem memento
"in his quae didicisti, et concredidisti
"habes, sciens a quo didiceris, et quod
"ab infantia sacras litteras nosse
"— Omnis Scriptura divinitus inspirata." — 2 Petr. III, 15, 16., Quam ad
"dum et dilecti, nosse fratres Paulus
"— scripsit vobis, uti et in omnibus
"epistolis, — in quibus sunt quaedam
"difficilia intellecta, quae involuti et in
"pervertunt, ut et reliquas scripturas ad
"vobis."

Prolegomena.

§. 1. Nomina librorum.

Libri Christianorum sacri, qui post Christi in caelum ascensionem literis consignati sunt, iam ab aere antiquissimo nomine suo ueteris Graecorum (Novi Testamenti) nuncupati sunt; - de nominatione sumta est Matth. XXVI, 28. Gal. III, 17. Hebr. VIII, 8. IX, 20. Nuncupantur autem ita, ut ab illis, quos V. Testamenti (2 Cor. III, 14) uocamus, distinguentur.

Sur autem ii, nomine Graecorum imprimis, inter caetera eorumdem nomina, nuncupentur, - eo magis, ubi diligentia examinandum uideatur, quod non ab omnibus eo,

den modo latine reddatur, non
 nullis foedus, aliis testame-
tum preferrentibus, nec desunt
 qui testamenti significationem
 plane ineptam hoc loco esse p
 sent.

Et quidem vocabulum ברית
 in Versione Alexandrina, qua
 Christus et apostoli usi fuisset
 videntur, semper respondet
 Graeco ברית (B'rit), quod foe-
das denotat, seu pactum vel
 a singulis hominibus, vel a
 populis initum, saepius pro
 missionem quamdam certis
 conditionibus datam involv
 - quem sensum praecipue habet
 quom pactum solenni modo
 nitum et jure jurando confir
 matum fuerit. - Jam vero leg
 mus proavis gentis hebraicae

magnas alim promissiones cer-
 sub conditionibus a Deo fa-
 gas fuisse, ad totam eorum po-
 peritatem, et sensu latiori ad u-
 versum genus humanum per-
 ninentes; - promissiones has in
 legisatione a Deo per Moysen
 facta solenniter confirmatas,
 et cum in finem foedus cum po-
 pulo Israël, pactum fuisse. Ad
 hoc foedus Deus toto illo usque
 Christi tempora spatii pro-
 vocavit, illudque saepius ab Is-
 raelitis neglectum aut violatum
 summo rigore tuitus est. Ad
 illud etiam libri sacri hebraeorum,
 velut ad summam, semper respi-
 ciunt, et ipsa antiquissima de
 rectoribus hujus gentis historia
 hoc foedere cum vinculo, cum eo, quod
 Caeteris libris habetur, intime
 coniungitur.

His vestigiis et Christus a
 Apostoli infissentes, Religi-
 onem novam, a Christo instituta
 tam et mod per Apostolos pro-
 pagandam, cum illarum promissio-
 num Dei foederisque cum populo
 Israël percussis summam et comple-
 mentum, esse docuerunt; de
 atque ritus antiquos hae foede-
 rae recte intelligi, qui aliopre-
 non nisi introductio et proportio
 tio hujus, qui modo secutus est
 editus spectandi forent.

Vos itaque foederis ad decem
 gnandos libros sacros Christi-
 anorum apta est; - ita quidem
 ut qui Christianam Religionem tenent
 plectuntur Novi; qui vero ante
 elordium Religionis Christianae
 conscripti sunt, Veteris foedera
 appellarentur. Atque ita denotat
 ratio hae Dei Natura nititur.

a Denominatio autem Tessamea,
 et primo aspectu minus proban-
 da et accurata videtur; - et Ver-
 bo Vulgata illud Hebraeorum
 תְּשָׁמָא (Tish), et Graecorum Θα-
 σμα, male in Latinum per tes-
 tamentum transfert ut in locis, ubi
 de testamento proprie fit dicto,
 seu iussis moribundi alicujus ex-
 pressis, sermo nec est, nec esse po-
 test. Unde inquirunt nonnulli vo-
 cabulum hoc de tiberis facris adhi-
 beri non posse.

Est facendum, vocabulum hoc
 in versione vulgata non signifi-
 care extremam moribundi voluntatem
 vel iussa, sed pactum seu
 foedus et usum linguae vulgaris,
 quod apparet et Ez. xx. 6. ubi ar-
 ea foederis dicitur: area testamen-
 ti, et etab. vii. 8. "testamentum cir-
 cumisponis." Hinc et Augustinus,

ait: Testamentum in s. scripturis
 3. non solum dicitur, quod in
 3. valet nisi testatoribus mortuis
 3. sed omne pactum et placitum
 3. testamentum vocabant; nam ut
 3. ban et Jacob testamentum fecerunt,
 3. quod utique etiam inter vivos
 3. vos valeret.

Sed si vim foederis a deo cuius
 hominibus inditi, et promissionem
 eidem ad necesse assensius confite-
 deremus, nec altera notis teste-
 menti, ceu iussorum et rectorum
 mortuo testatore valentium, Re-
 ligioni et libris Christianorum
 repugnat. Praecipue si foederis
 illud et promissa illius typis
 sensu accipiantur, tamquam
 bra et tyris alterius foederis
 morte filii Dei spontanea ob-
 gnandi. Palsen Auctor Epistolae
 lae ad Hebraeos rem hanc tota

hoc modo contemplantur, et voci
 ipsius Radium significationem iusto
 sum extremorum moribundis sub
 iicit, dum 1X, 15-18. ait: „Et pro
 spherea novi testamenti mediator
 est, ut morte intercedente in re
 demptionem earum praevariicati
 onum, quae erant sub priori te
 stamento, de promissione acci
 perent, qui vocati sunt, Aeternae
 haereditatis. Ubi enim testamen
 tum est, mors intercedat necesse
 est testatoris. Testamentum e
 nim in mortuis confirmatum est,
 Realioquin nondum valet, dum vi
 vant qui testatus est. Unde nec
 primum sine sanguine dedicatu
 est. - Atque Christus etiam in
 hunc sensum hanc vocem aeljis
 videtur, quem Eucharistiae
 sacramentum inspicueret: „Hic
 est, inquit, sanguis meus, No
 vi testamenti: Matth. XXVI, 28. Max.

XIV, 24. Luc. XII, 20. Atque idem
 vocabulum συνδικιον etiam per τε
σπασμα, notione foederis mi-
 nime exclusa, vero suo sensu et
 illaeso reddi potest.

Obs. Sacros auctores libris
 N. Foederis peculiare nomen
 dedisse, utpote quorum Collec-
 tio eo tempore nondum facta
 erat. Nomina δὲ αὐτῶν ἐστὶν
 ἐν τῇ γραμμῇ, quae 2 Tim. III, 16
 commemorantur, sunt libri
 Foederis. At e 2 Pet. III, 15, 16
 et ex unanimitate Patrum primae
 Ecclesiae consensu intelligimus
 Scripta Apostolorum omni tempore
 scriptis V. Foederis aequiparata
 fuisse. Atque eadem tam
 V. quam N. T. Scripta, non
 do ob argumentum, quo so-
 lissima Revelationis nostrae
 Mysteria ac praecipua Divina
 Comprehendant, sed etiam ob

veram eorum originem et aucto-
 ritatem, quod inferius demonstra-
 bimus, liberae Sacrae, Scripturae
sa Sacra vocari solent; - vel et-
 iam sine epitheto, pro excellentiam,
librae, Scriptura appellantur. -
 S. Hieronymus Bibliothecam
Sacram hos libros appellabat,
 hoc enim nomen, etsi rei expressen-
 dae minime ineptum, usum compro-
 batum non est. Majorem appro-
 bationem invenit nomen Biblia
 (βιβλία), vel Biblia Sacra, quod
 communiter S. Joanni Chryso-
 stomo attribuitur, sed ejus origo
 aliunde, a temporibus Jesu Sirach,
 qui eo in Prologo utitur, repeten-
 da videtur.

§. 2. Pretium eorum.

Quantum sit pretium Librorum
 Sacrorum in genere, et in specie Li-
 brorum N. T. de quibus peculiari-
 ter nobis tractandum est, apparet -

1°) et eorum Doctrina, quae per
 fecissimas de Deo et Veritatibus
 moralibus notiones complexitur
 quae sensibus humanis sublimi-
 oribus accommodatissima, omnium
 ejus desideria penitus satisfacit,
 imo de iis quoque edocet, quae
 philosophia semper in obscuro relin-
 quit, uti de Origine peccati, Inven-
 tionis etc. Quod si jam religio-
 ne nihil gravius homini esse
 beat, intelligitur, quanta debeatur
 horum librorum etiam Auctoritas et
 pretium, qui eam nobis tam perspicue
 et tam undique proponunt.

2°) In iis cernimus fontes histo-
 ricos rei Christianae, de Vita, Doctrina
 et factis Jesu Christi, atque
 sanctae Ecclesiae delineamenta. Quae
 omnium ope Ecclesia fideliter conser-
 vata, disseminata et propagata
 fuerit; - quibusnam mediis

que usi fuerint discipuli Domini
 ad disseminandum Evangelium,
 ad formandam ejus Auctoritatem,
 ad confortandos bonos et ad terrefa-
 cendos salubriter malos.

170) Pistant nobis pressantissimi,
 eorum virtutum exemplar in Jesu,
 et praecipua singularium virtutum
 exempla in Apostolis aliisque
 scriptis probis, quorum fit mentio
 in his libris. Si verum est, quod
 ea moveant, exempla vero trahant,
 si virtutum exempla omnem exce-
 sionem removeant, quae strenuam
 virtutis et perfectionis studium im-
 pedire potest, - jam vel et hoc solo
 impite tanta libris nostris prodega-
 tiva conciliatur, quanta vis alse
 cuiusque libro et aequo competit.

180) Hoc premium porro augetur
 per acerrimum illum neminem, qui
 inter utrumque foedus intercedit;
 et quidem: -

a) ratione doctrinae, cujus prima quasi elementa in lege veteri traduntur, quae dein amplius deducta et novis quibusdam veritatibus aucta leguntur in prophetis - cujus vera summa et absoluta perfectio in scriptis N. T. constituitur, ita, ut doctrina religiosa et moralis in V. simul ac in N. T. tradita unam tantum, eamque completam Religionem a Deo revelatam constituat. Conf. Mat. V, 17. Ephes. II, 20-22.

b) Ratione Vaticiniorum, quae in V. T. adventus Messiae, eiusque tempus et characteres praediciuntur, et quarum completio sum in N. T. exhibetur. Rom. I, 2. Jo. V, 39, 46. Luc. XXIV, 44-46.

c) Ratione historicae tam populi hebraei, quam revelationis veteris, quippe quae non nisi e utroiusque foederis libris comple-

intelligitur. Hebr. I, 1, 2. Rom. VII,
15-24. Tit. I, 1-3.

350) Denique tantum est pretium
horum librorum et gravitas, quan-
tum et quanta est ipsa Religio
Christianae, quam Complectuntur,
et ex qua est huius cum cultu
generis humani nexus. Historia
nimis sepe, Moralitatis hominum cultu,
a nunquam eum perfectioni gra-
tia attingit, uti, postquam Religio
sua terris illata fuisset. Quae ad
modum et scientiae et Artes ple-
rumque apud gentes, quae hanc Re-
ligionem proficiuntur, florere; vel
minimum, gentes hae longe maio-
rem semper in eis progressum fe-
cere, quam, quod huius lumine de-
stituta fuerunt.

Tertius. Ad a) Matth. V, 17. „Ne ju-
retis, quod venerim solvere legem,
et prophetas; — non veni solvere,
sed complere. — Eph. II, 20-22. „Ae,

2 edificati super fundamentum
 2 psalorum et prophetarum, et
 2 tunc lapide angulari ipso Iesu
 2 in quo omnis aedificatio compo-
 2 eta celsurgit in templum sanc-
 2 ctum in Dominus; in quo et vobis
 2 aedificati estis in habitaculum
 2 Dei in spiritu:

Ad b) Rom. I, 2. Quod pronun-
 2 ciatum fuit per prophetas,
 2 in scripturis sacris. — Jo. 7, 37
 2 Investigate scripturas, — et
 2 sunt, quae testantur de me
 2 Ibid. 46. " Si enim crederetis, Moyses
 2 crederetis utique mihi, de me
 2 nim ille scripsit. — Luc. XIX, 46. " Quia oportet compleri omnia
 2 quae scripta sunt in lege Moyses
 2 et prophetis, et psalmis de
 2 Tunc aperuit eis mentem, ut
 2 intelligerent scripturas; et dicit
 2 eis. Quia ita scriptum est, et
 2 ita oportebat Christum pati
 2 resurgere a mortuis, tertio die
 2 et predicari ei.

Ad c). Hebr. I, 1, 2. „ Multifariam
 Multifariam multisque modis olim
 Deus locutus patribus in propheta-
 tis, in extremo dierum horum locutus
 est nobis in filio, quem constituit
 haeredem omnium. — Rom. XVIII, 25-
 27. Ei vero qui potest vos confirmare,
 ore secundum evangelium meum
 et predicationem Iesu Christi, se-
 cundum revelationem mysterii tem-
 poribus aeternis abponit; mani-
 festasi vero nunc, et per scriptu-
 ras propheticas, secundum manda-
 tum aeterni dei, in obedientiam fi-
 dei in omnes gentes nosi redditi;
 salu facienti deo per Iesum Chri-
 stum, cui gloria in saecula. — Tit. I.
 1-3. „ Secundum fidem electorum
 dei, et agnitionem veritatis, quod
 est secundum pietatem, in se vi-
 tae aeternae, quam appromissit
 haud mendax deus ante tempora
 aeterna, manifestavit autem tem-
 poribus suis verbum suum.“

Obs. Etiam respectu practico
 summum est horum librorum
 tium et utilitas; - Sicut enim
 nobis in Jesu et esopofolio
 sanctissimos Doctores, qui
 sine sublimi, veritate, ad
 dissimulorum hominum Captum
 deducere, homines a pro
 diu; inveterati; abstrahere
 asperitissimis, quosionibus a
 objectionibus feliciter occu
 sent, adversarios suos ad
 lentium redigerent; Verbo,
 ritatem doctrinae suae
 Victricem redderent, ut
 cunctis superior evaderet,
 tiz, ad partes christianas
 traherentur, qui animo ab
 tio profus, ab his alieni a
 dimi, vitis dedit erant.
 libris his futurus aliquando
 ligionis Doctor, cujus est
 dem populum et infantes in
 ligionis doctrina infidue

designat jivari poterit; quafi
 licet ratione profus rudes ho-
 mines et variis prejudiciis ca-
 pti erudiendi, et in genere, qua
 ratione Varii generis homines
 feliciter tractandi veniant. Quae
 re diligentius etiam libri hi con-
 siderandi sunt.

§. 3. Notio et Divisio Introd.

Cum igitur Libri N. T. tantis sint
 pretii et gravitatis, - quibusque
 in pretiosissimo Rivinae provi-
 entiae dono tanta debeatur
 reverentia, - profecto plurimum
 nostra interest scire, a quibus
 auctoribus et qua aetate con-
 scripti sint, - an incorrupti
 ad nos pervenerint, - an fide-
 digni et quoniam Argumento
 auctoritas eorum non tantum
 humana sed etiam Rivina nita-
 ur, - quibusnam subsidio in

intelligi queant, - quae nam
 fuerint eorum fata in habit
 tam interno quam externo,
 nec non quibusnam mediis
 variantibus, lectionibus in lob
 affectis genuina lectio de
 sui possit.

Tale Examen historicis-cri
 cum Librorum N. T., ut rect
 aestimentur, tractentur et in
 telligantur dicitur Introduit
in Libros N. T., - quae ver
 prout vel ea, quae omnibus
 libris sacris N. T. Commun
 - vel ea, quae cuilibet libro p
 culiaria sunt, complectitur,
 tenus etiam vel generalis,
Specialis audit, atque ita in
 as partes dividi potest. Lu
 rum prior omnia illa pertra
 bit, quae nos in medium pro
 limus; - Posterior autem Sing

eum librum seorsim ita conside-
 rabit, ut non modo Argumentu^m,
 sed Auctorem etiam, Aetatem, lo-
 cum, linguam, primos lectores,
 finem vel consilium, occasionem
 scribendi, atque adjuncta Cri-
 ticae examinet et exponat.

Obs. 1. Non deesse, qui aliter
 quam nos hanc disciplinam de-
 finiant et distinguant, prout
 scilicet quisque suo ingenio ab-
 undat. Auspiciam enim Introduti-
 onem generalem non eodem, quo
 nos, ambitu concipiunt ac ter-
 minant, sed sub ea omnia illa
 comprehendunt, quae Interpretem
 quoque modo in eruendo genuino
 eorum sensu iuvare possunt, cu-
 jusmodi s. 1. Notitiae praeviae,
 a) Geographia, Chronologia, Histo-
 ria Naturalis, b) Historia Populi
 Israelitici, earumque gentium

quas inter et Christianos
 duo aliqui intercessit. c) et
 chaeologia. - 2° Studia sensu
 proprio subsidiaria, a) Con
 quibus linguae purae graecae
 et Hebraeo-graecae, diale
 rum isem Orientalium. b) Phi
 losophia linguae seu Gramm
 tica et Rhetorica, notio
 ticae, quae tam de sensu, quibus
 de verbis agit, quatenus h
 et authenticia et scopu, quod
 c) Hermeneutics. - 3° Philo
 ca et critica disquisitione
 brorum N. T. quomodo
 Conservati, collecti, atque
 Codices, ^{et Editiones} et versiones ad nos
 transmissi fuerint. - Jam ve
 alibi monitum, commodius
 omnia ad diversas disciplina
 referri, quam in cumulo sub
 mine unius tantum aggrega
 Conf. Herm. nostr. §. 1. of. §. 3. of.

Obs. 2. Utilitas hujus Discipli-
 nae, tum ex gravitate et pretio
 horum librorum, circa quos versa
 est (q. 2.), - tum etiam ex ingenti
 valore subsidiorum ad genuinam
 eorum interpretationem, quae
 haec disciplina suppeditat, adeo
 intelligitur, ut pluribus de
 hoc objecto agere, post ea quae
 in Hermeneutica vidimus, fore,
 superfluum nobis videatur, ni-
 si eandem etiam saepius recogno-
 scere velimus. Conf. praecipue Herm.
 Part. 1. §§. 10, 17. 24, I.

Obs. 3. cum hujus disciplinae eade-
 plane fata fuerint, quae Intro-
 ductionis in Libros V. I. id est hi-
 storiam quoque ejusdem Commodi-
 tas ad illam rejicimus, ne ean-
 dem rem inutiliter saepius repeta-
 mus. Adde ut hic solummodo me-
 liora opera ab eruditissimis viris

edite commemoranda essent
 sed quorum commemoratio
 nostris adjuget, fere omni-
 bilitate carere videtur.

Obj. 4. Et supra dictis haec
 disciplina ita dividetur, ut
 I^a parte seu generali, de hist
 oria et divina horum librorum
 auctoritate, de lingua eorum, fa-
 codicibus ac editionibus, de
 bus, et scriptura, — in II^a vero
 de singulis libris, uti Eva-
 gelio, actibus Apostolorum,
 scriptis Pauli et ad Hebraeos
 septem catholicis, et apocalyp
 eodem plane ordine, quo sepe
 recepto usu consequatur, in
 tidem capitibus, quorum non
 la in plures articulos subdivi-
 dentur, majori facilitate, et
 speculativa gratia pertracta-
 tura sumus.

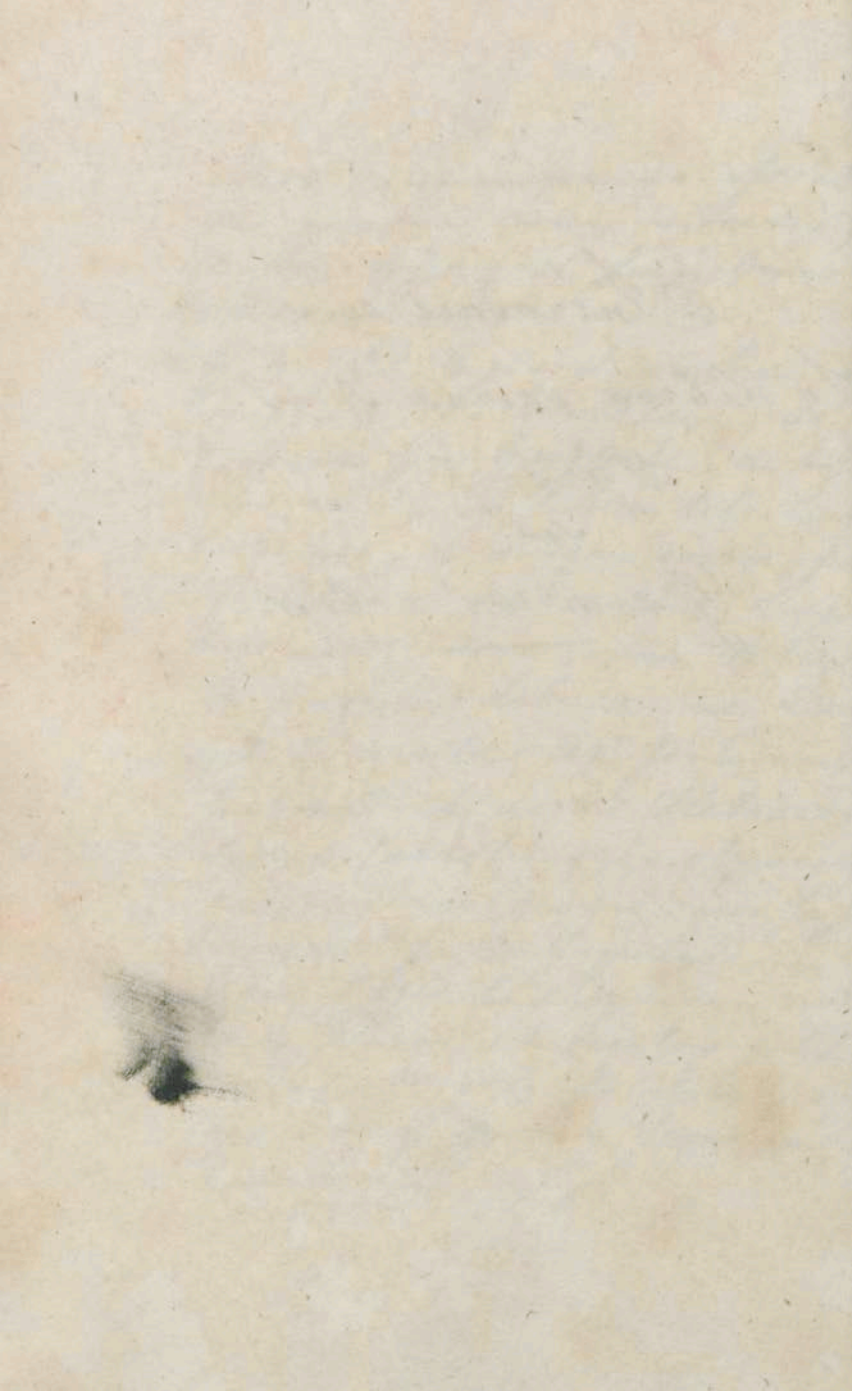
Introductionis

In Libros sacros N. J.

Pars I.

seu

Generalis.

Caput I.

De historica Librorum N. F. Auctoritate.

Articulus 1us.

De Authentica Librorum N. F.

§. 4. Notio Authenticae.

Authenticus (γνήσιος) seu genuinus dicitur liber, qui vel eum habet auctorem, cui tribuitur, vel eo saltem tempore scriptus fuit, quo dicitur. - Authentico opponitur spurcius seu suppositivus.

Ut autem in quaestione prima eorum gravissima, de Authentica Librorum N. F. dite versemur, juvat breviter regulas sanae Criticae hae aperire praemittere. - Et quidem cetero praeterita duplicis generis argumenta pro Authentica aliquando monumenti reperit, interna scilicet et externa. Illa ex libris ipsis

quorum Authentia quaeritur,
haec autem et testimoniis viris
fide dignorum circa Originem
Auctorem librorum petantur.

Priora tam Argumentum, quae
formam relate ad Auctoris charac-
terem et historiam Considerant,
et sunt vel negativa, dum nihil
sive in Argumento, sive in filio
bri reperitur, quod Auctoris ca-
racteri aut historiae repugnet.
Positiva vero, dum his omnia
Sententia deprehenduntur.

Argumenta negativa interna
gatiuam possibilitatis; Conditio-
nem, - positiva vero verissimi-
de Authentia alienij, libri Con-
sionem inferrunt; - adeo, ut
gativa magis spuris rejicien-
quam probandis genuinis in-
viant; dum e contrario positiva
possibilitatem tantum ex veris

similitudinem, nequaquam vero veritatem important.

Quapropter necessaria adhuc sunt argumenta externa, seu testimoniis, utriusque fide dignorum, qui scire poterant, an liber aliquis ab hoc vel ab illo Autore profectus sit. Cum autem testimonia externa probare non possint factum, cui inter interna argumenta repugnarent, hinc apparet, utriusque generis argumenta ad cuiuslibet libri Authorem demonstrandam requiri.

§. 5. Argumenta pro Authentia librorum N. S. interna.

Libros N. S. esse authenticos docent I. Argumenta interna, seu ea quae in libris, eorumque Argumentis et fide perita; utrumque enim si esse consideretur, nihil in eo deprehenditur, quod sine characteri sine

historiae auctorum, quibus in-
 cursur, repugnaret; quin imo
 omnia his quam Optime convenire
 inveniantur. Et quidem -

Auctores, quod attinet, quorum
 nomina hi libri profertur, sunt

1°) Omnes discipuli Christi im-
 diati vel mediati, omnes Nationes
 et religione Judaei, omnes ecclesiae
 Paulo literarum rudes, suisque
 in characteribus diversi, -

2°) Primo Religionis Christianae
 et Monarchiae Romanae saeculo
 quo status civitatis et religio
 judaicae ad finem vergebat, vor-
 disse, ac libros hos scripsisse per-
 hibentur. - Jam vero -

A. In argumento et filo horum
 librorum longa et severa
 culorum Crisi nihil detegi possit
 quod cum charactero et histori-
 auctorum, quorum nomina profertur

unt, repugnaret; id est, vel alios
 esse debere horum auctores quam
 apostolos eorumque discipulos, vel
 tardiorum eorum originem, quam
 saeculum 1um Regionis Christianae
 Monarchiae Romanae. Quae cumque
 nim hucusque talia vel et argumen-
 ta vel et scilo producta sunt, ea cum
 auctoritate horum librorum Conciliari
 posse, jam dudum Viri docti, in Spe-
 re Dukamel, Antonius Genuensis,
 Gardner, Less et Michælis, demon-
 strarunt. — Imo vero —

B. Argumentum et scilicet horum
 librorum characteri et historiae Au-
 thorum, quibus tribuuntur, quam
 de iis aliunde novimus, optime
 convenit. — Et quidem —

a) Quoad Characterem; scribi end
 fuerunt —

1. ab auctoribus septibus, ut a,
 unt, partim immediatis, partim
 edicatis, factorum et doctrinae Jesu

Christi, usque discipulis. Ad primam loquitur tum Argumentis eorum, quod est Religio Christi primorum Christianorum, Amorem probationis omnium in re et factis, tum reverentia et Amore de Jesu ^{magistro} tamquam, et domus quo loquuntur, tum et actus ipsius consensus doctrinae in Actibus et epistolis contentae cum doctrina in Evangelio narrata, tum et nique stili, qui adjuncta loci temporis et personarum repraesentat.

2. Ab auctoribus Natione et Religione Judaeis. Ad quod lingua hebraeo-graeca, tum frequentior legoriarum et parabolarum usque continua V. S. citatio, et allusio ad mores et consuetudines Judaeorum demonstrat. (Conf. quae de sermone et stilo dicuntur.)

3. Ab auctoribus indoctis, et ceteris

no Paulo. Ad probas simpli-
 simas narrandi probandique
 modus, qui singulis suis pro-
 priis simulque eruditionis et ar-
 tificiosus est. - Apud Paulum ve-
 rum eruditionis non levia indicia
 inspicuntur. Sic in epistolis ^{tribus} / ^{quae Pau-}
 luntur, nunc profundis argu-
 mentis verum defendit, falsumque
 refellit, nunc acute sciteque sol-
 vit difficultates quas auctor sibi
 proposuit, nunc verum ingenio
 comparationibus illustrat. Idem
 sermonibus, quos modo ad Ju-
 deos (Act. XIII, 16. & XXVIII.), modo
 ad gentiles (ib. XIV. 14 et seq.), nunc ad
 propositos Christianarum Socie-
 tatum (ib. XIX, 18 seq.), nunc ad Phi-
 losophos (ib. XVII, 22 seq.), nunc ad
 Romanos praesides (ib. XXIV, XXV, 3 seq.)
 regemque Agrippam (ib. XXVI.) haec

buit, sollicitè considerata A
 torum indole, tam erudite, et
 bere observatio decoris, humi
 tati, et prudentiæ regulis
 orat, ut in omnibus cernam
 circumstantiis, acris ingenii
 subtilis eruditissimi judicii splen
 dor, multiplicisque eruditio
 judaicae tam theologiae quam
 philosophicae peritiam, et per
 quo mundi hominumque Cogn
 itione imbutum. Atque eadē
 natione historia profana Pa
 lum, Gamalielii discipulum
 bis exhibet, ut non possim
 in epistolis, quae Paulo tribu
 untur, non eundem Auctorem
 venire.

Similiter caeteri quoque in
 ptis suis tales Auctores se
 tendunt, quales et apostolos fuisse
 coequeat, homines nempe indocto

nulla profana eruditione, aut lite-
 ratura scultos. Quin imo scriben-
 di indole eadem ratione ab invicem
 differunt, ac caractere. Quilibet
 enim librorum N. T. proprium Au-
 toris characterem, et nativum colo-
 rem profert. In Evangelio et Epi-
 stolis totus Joannes et apostolus spi-
 rat, qualem et reliquis Evangelii-
 stis actibus cognoscimus. Petrus ubi-
 que in Epistolis junctam cum summa
 humilitate auctoritatem exprimit.
 Idem de reliquis etiam scriptis dici
 potest. — Quod vero —

B) Historiam temporis horum Au-
 torum attinet, viderunt scripse-
 runtque primo Monarchia Romana
 aeculo, et ordo nascentis Ecclesiae
 et Judaismo jam ad finem vergente.
 1. Enim statum imperii Romani,
 de Palaestinae imprimis, jam Roma-
 nis subjectae et in tres provincias:
 Judaeam, Samariam et Galilaeam id-

vifae, una cum hujus Geographi
 ad minimas usque circumstantiis
 eodem prorsus modo describuntur
 quo ab aliis illius Historiogra-
 phi memorantur, et quo, ob subjecti
 Judaicae civitatis eludium, a con-
 vivis tantum describi poterat.

Praeterea vero statum illum non
 libi et instituto et plene, sed
 ariter et data solummodo occasio
 sparsimque et pluribus omisso
 adiunctis, quae coaevis historicis
 aliunde factis nota supponebantur
 describunt. In exemplum vero, gen-
 praeterea horum librorum anti-
 quitas manifesta redditur, affo-
 ri potest Descriptio hominum po-
 Augustum Imperata, familia
 Herodiana Continuae Muxasior
 et plura alia.

Atqui haec omnia ita enarravit
 ut cuius, vel leviter attendenti
 tum fit ea ab Auctoribus his refe-

quae vel viderunt vel audiverunt
ipsi, quaeque aliis seum viventi,
suis nota esse scirent.

2. In Evangelio Marthaei, Mar,
et Lucae Referruntur vaticinia
Christi de Urbis et templi edidio,
neque quidquam additur de eorum
contradictionum Complemento; id
quod argumento est, libros illos
nam illud edidit Conscriptos fuisse.

In Actibus et Apostolorum histo,
ria Pauli deducitur usque ad pri,
mum illius in Urbem Romanam ad,
ventum; quod probat librum hunc
iam ante Pauli e primis Arceubi,
olutionem fuisse editum; seu sermo
quod quoque in illo consignatum fu,
isset.

Acti et Pauli Epistolae aperse e,
ndem probant et produunt Aucto,
ren ac aetatem, quum eadem speci,
alia referant, quae per Caetero,
um Scriptorum testimonia confirman,
ur.

Obs. 1. Argumentum internum
 fixum magis adhuc confirmatur
 per adjuncta historica de perso-
 narum et rerum circumstantiis
 individuis aliisque minutis, quae
 tam accurate scire non poterat
 nisi viri, qui res non a longinquo
 sed prope conspicerent. Imprimis
 Chronologica, geographica
 et topographica, quatenus et
 quomodo in sacris his libris
 memorantur, si cum iis, quae
 alii scriptoribus in eodem ob-
 jecto narrantur, conferramus.
 Rei gravitas nonnulla edempta
 in medium proferri postulat.
 10) Quales in sacris his libris
 Pharisei et Sadducei descri-
 buntur, tales commemorantur
 etiam a Jos. Flavio et Philonibus
 in scriptis item Thalmudicis.
 Priores, resse Josepho, populo
 rogante dominabant, et frivola

fuis traditionibus legem Mosaicam
 corrumpabant. — Talia erant Judaeo-
 rum et Samaritanorum dissidia, qua
 lia in Evangelio Joannis IV. occur-
 runt. — Talis etiam populi Judaei,
 ei indoles iis temporibus apud pro-
 fanos Scriptores exhibetur, qua-
 lis in saeculis his libris dicitur;
 docilis quidem et facilis ad susci-
 piendam veritatem sed in ea constan-
 ter retinenda inflexibilis.

20) Quae circa politicam et religi-
 sam civitatem in *Ant. J. Commemo-*
 rantur, apprime saeculo 1° conve-
 niunt. Haec enim aetate Judaea, par-
 tim ad insper provinciae Romanae
 per Praefules et Praesores ad-
 ministrabatur, partim Regibus,
 quos Romani Imperatores constitu-
 ebant, subiecta parebat. Hinc ve-
 ritalia et censum Romanis pen-
 debant; hinc etiam explicatur Capti-

osa quaesitis Iesu propofita, an-
 teneantur censum Solvere Caesa-
 rumpote quum recess adhuc in me-
 te Judaeorum libera prior eorum
 conditio resideret. (Matth. XXII,
 Marc. XII, 14. Luc. XX, 22). - Inde et

Luc. XIX, 12.

am parabola de rege peregre
 proficiscente, ut Regnum acci-
 peret, et rursus revertente. - Hoc
 facit etiam, quod in Evangelio
 de templo hierosolymitano multi-
 ty abufibus contaminato legitur.
 Similia enim de gentibus Flor-
 tius Ep. libro 1. Memoret, ingre-
 ens: Argentario, ad statuas Deo-
 rum ad pedes Jani, ad sedes Caesaris
 suas merfas usurae habuisse. Qu-
 iqueus abufum ipfi etiam Juda-
 imitati fuisse videntur, sed quo-
 tempore cum Romanis conversarentur.
 - Sic etiam parabola de reconci-
 latione Matth. V. 25. ostendit ju-
 detas Romanorum.

30) Etiam ad geographicis N. S. non minus quam ad topographicis Auchenbise librorum N. S. Argumentum auedit, quum maximus haec in parte inter eos et profanos Scriptores vel in minimis Concordans intercedat. Ita-

a) Joh. XIX, 3. Iesus fissus Pontio Pilato iudicandus. Iudaei ob rem Iesum imminantem praetorium gentium, ne polluerentur, ingredi narrant; Pilatus igitur mori eorum cedens Iesum foras duci iubet, tum in locum, qui dicitur Ardo's prodos (v. 13), id est: lapidibus stratus, ibique pro tribunali sedet. Quae actio ita narratur, ac si Lithostratos palatio praetorio contiguus fuerit, aut ei faltem valde vicinus. Nam vero hoc ita plene fuisse constat e testimonio profanorum scriptorum. Area enim Lithostratos apud Iosephum pro-

pugnaculis templi contigua et
 habetur, occasione, qua Romanum
 templum hierosolymitanum ex
 parte arcis Antoniae obsidebatur.
 Praetor vero Pilatus palatium
 Herodis, quod Arci Antoniae
 contiguum erat, teste Philone in
 oratione ad Cayum inhabitabat.
 Hinc palatium Praetoris, et
 litostrotum in vicinia erant, at
 ita narratio Joannis Maximus
 vera, locorum contiguitate, reddi-
 tur, maxime, quum brevi post
 nos funditus eversa fuerit.

§9 Act. III. Petrus et Joannes
 quum templum ingressi preces
 persolaturi, ad portam templi
 venissent, quae speciosa dicebatur.
 Arrium a Nativitate claudum
 nasse dicuntur, populumque
 supra in porticu Salomonis deum
 - Jam vero, eodem Josepho test
 auctus ad portam speciosam est

a plaga Orientali, et ad eadem
partem etiam porticus Salomonis.

c) Marc. vi, 27. Herodes misso
e convivio Speculatore Caput Joan-
nis Baptistae adferri jussisse re-
fertur. — Est juxta Josephum, Jo-
annes Machaerunte tenebatur vin-
ctus. Quapropter convivium illud non
in Galilaea sed in Peraea fuisse de-
bit, quum perus impossibile fuis-
set, ut intra tam breve tempus
convivii e loco tam remoto Caput
Joannis apportaretur. Jam vero He-
rodes in h. d. Peraea unicum pala-
tium habebat, Herodianum dictum,
Machaerus vero palatio huic adeo
vicinum erat, ut Speculator intra bre-
ve illud tempus mandatum in effectum
deducere potuerit.

d) Luc. xlii, 1. segg. quum Jesus Jhi-
erichuntem ingressus esset, porti-
cus quidem Zachaeus nomine Syeomo-
rum descendisse dicitur, ut inter Ma-

simam hominum turbam Isurum
 praetereuntem videre posses. - *Idem*
 portitor bene hunc locum tenet
 montana enim est regio circa
 richuntem, balsamo olim feriss-
 sima, quo et incolae mercatus
 faciebant (Justinus XXXVII, 3).
 Iste igitur in hac regione portitor
 locatur, cui Vestigalia pendere debebat.

e) Act. VIII, 26. Gaza urbs mer-
 ratas, diciturque esse deserta. *Idem*
 urbs caepit, vastata et rursus
 suscitata fuit. Et Josephus enim
 patet, recte eo tempore eam des-
 statam ac vrsam fuisse, quia
 Iudaei a Romanis injuriam passi
 plures urbes, et inter Gazam
 quoque igne delivissent.

Atque haec circumstantiarum
 tiam minimarum in libro N. T. quae
 tarum congruentia cum iis, quae
 hoc puncto a scriptoribus profertur
 referuntur, non leve praebet ad

mentum pro Authentia librorum
 N. Testamenti.

Obs. 2. sunt igitur Argumenta Authen-
 ticitatis interna, quibus Critici
 libros genuinos a supposititiis se-
 cernunt, in libris N. T. ita inveni-
 untur, ut vix in alio quocunque pro-
 fano, — nemo profecto erit, qui veri
 et fidei amore tenetur, qui natalis
 horum librorum in dubium vocaret.

§. 6. Argumenta pro Authen-
 tia librorum N. T. externa.

A. In genere.

Obs internis argumentis ad exter-
 na progredimur, quae et testimoniis
 domesticorum seu Christianorum,
 quam externorum sive haereticorum
 sive gentilium Conficiuntur. An-
 tequam vero ad diversa Antiquorum
 testimonia defendamus, praemittit
 tere jure testimonium, quod a tra-
 ditione et fide publica desumitur.

Si Homerum credimus Auesonius
 Iliadis, Virgilium et Aeneidos, quae
 traditio Constant, Virorum clarissimorum
 morum testimonio confirmata, testatur.
 Idem ergo Argumentum
 here debet etiam respectu librorum
 N. T. idque eo magis, quod testimo-
 nium hoc sit omnium Christianorum
 omnium temporum et locorum, qui
 unanimiter libros hos authenticos
 esse semper crediderunt. Haec testi-
 ficatio fidem publicam, continuam
 traditionem, ac prae solennissimam
 authenticam Argumentum compro-
 bendit.

Quum vero res tanti sit momenti
 operae pretium erit specialiter
 que Virorum usque ad saeculum
 testimonia in medium proferre
 quorum fides quidam ipsa sae-
 culum scriptorum nomina citant, at
 vero, testus et illis absque nomina

imitatione, allegant. Quae si extra
 dubium collocata fuit, prudentis
 non est horum documentorum Authen-
 tiam in dubium vocare.

§. 4. B. In specie, a) Domesticorum.
 I. Testimonia saeculi I.

Et saeculo I. quo immediata tra-
 ditio vigeat, paucis quidem nobis
 supersunt monumenta, verum in his
 quoque licet paucis libros N. T. ci-
 tari deprehendimus. Eiusmodi vero
 testes habemus-

10) S. Clementem Romanum, Pau-
 li cooperatorem (Philipp. 17, 3), cuius
 epistolae essant Epistolae ad Corinthios,
 verisimiliter circa finem saeculi I.
 paratae. In earum prima Commem-
 moratur Pauli ipsius Epistola ad eos-
 dem Corinthios; multa provera ab-
 attinguntur, similia illis, quae in Epi-
 stola ad Hebraeos, atque in Evangelij

Matthaei, Marci et Lucae leguntur, adeo ut Cruditi unanimes ter censeant, libros hos flementos cognitos fuisse.

20) Ignasium Antiochenum, qui Anno 106. sub Trajano Martyrium subiit, Septem Epistolarum Auctorem in qua una, ad Ephesios mentionem facit paulinae epistolae ad eundem Coetum missae, eosque vocat eundem Pauli oppurgatos, id est: hinc et Sarris initiatos, quum Ephesios ipse Paulus in Doctrina Christiana doceret.

30) Polycarpum, Joannis Apostoli discipulum et Episcopum Smyrnaensem, de cuius scriptis Irenaeus testatur. In unica ejus, quae ad nos est, epistola ad Philippenses expressis verbis epistolae Paulinae ad Philippenses missae mentionem facit, his verbis: „Beatus Paulus

qui fuit apud vos, qui etiam absens
 scripsit vobis epistolas. — Item:
 non occidas super iracundiam ve-
 stram, quae verba apud Paulum in
 ad Ephesios, 14, 26. leguntur.

40) Herman, quem eundem putant
 eo qui Rom. 16. memoratur; — in
 eius opere, cui titulus. Paffor, plura
 loca occurrunt, quae certos nos red-
 dunt Herman s. Codicum inspexisse.

50) Papiam, coaevum s. Polycarpo,
 episcopum Hieropolitanum, de cuius
 opere: νεγραυωρ δόγμων ἐξηγήσεις, qui
 hodie amplius non est, Eusebius
 multa loca adfert, quae authenticā
 evangeliorum Matthaei et Marci,
 epistolularum item primarum Petri
 et Joannis confirmant. Eusebio e-
 rit esse Papias sicut Marcum
 Petri fuisse interpretem, et quae
 memoriae mandaverit diligenter qui,
 non tamen servato narratio-
 num ordine annotasse. — De Mattheo

vero subjungit, hebraico sermone divina scripsisse Oracula, nominatim epistolam 1am Petri Joannis commemorat. (Eus. Hist. Eccl. lib. III. cap. 39.).

§. 8. II. Testimonia Saeculi

Peges vero et Saeculo 2. pro authenticitate librorum N. T. longe plurima adferri queunt; nobis autem sufficiat clariores saltem in medium producere, quique in diversis partibus eruditi in diversis etiam provinciis commorabantur. Hos inter emittit

10) Justinus Martyr et Philostorgius, qui in Apologia 1^a circa annum 163. de Evangelis, quae originem Antiochiae eorumque apostolicam habent, testatur libros Evangelistarum suo jam tempore in Convventibus Christianorum lectos fuisse, idque antiquae Consuetudine, sicut proprium traditum erat. Nominat praeter

alia etiam horum discipulorum o-
 pera, quin ea, quaenam sint, pluri-
 bus exponat. — De Apocalypsi se-
 quitur in dialogo cum Tryphone Ju-
 deo, dum scribit: „Vir quidam ex
 nostris, cui nomen Ioannes, unus est
 apostolorum Christi, in Revelatione fi-
 deli facta edidit eos, qui Christo no-
 stro fidem habent, mille annos trans-
 cururos in Hierosolymis:

20) Irenaeus Lugdunensis in Gallia
 episcopus, Polycarpi discipulus, do-
 ctissimus omnium, Tertulliano teste,
 accuratissimus explorator, in libris
 quos adversus haereticos conscripsit,
 frequentissime de IV. Evangelii lo-
 quitur, quae sola authentica appel-
 lantur, et actis Apostolorum argumen-
 tatur, et quosdam refellit et episto-
 lis Paulinis, quarum 12. allegat, omnes
 praeter illam ad Philemonem et
 ad Hebraeos. Refertur porro de authen-

sia 1^{ae} Petri, 1° et 2° Joannidis
 et Apocalypses. Item commemo-
 rat secundam Petri et Jacobi episto-
 lam, monensque fideles, ne obviis
 quosque libros legant, sed haec de-
 ces suos consulant magistros.

307 Athenagoras, Philosophus
 Atheniensis per Scholae Alexandri-
 nae Magister, qui circa annum 177
 opus sub titulo Scripsit: ἀποδείξις
 τοῦ ἰσχυρισμοῦ, ναὶ τοῦ ἀναστάσεως
 τοῦ νεκροῦ (de Christianis et resur-
 rectione Mortuorum), in quo quidem
 quum ad gentiles loquatur, nomi-
 na scriptorum N. T. non citat, sed
 veritates, quae in Evangelio con-
 tinentur, ita proponit, ut nemini
 dubium esse possit, ipsum has scri-
 pturas inspicisse. Assentientiam vero
 Epistolae 1^{ae} ad Cor. sat clare ex
 format, quod omnia Argumenta pro
 resurrectione Mortuorum et Cap. 15
 ad verbum depromat.

40) Clemens Alexandrinus, Ori-
 genis magister, qui veritatis causa
 pluribus peregrinationibus
 suscepit. Hic omnes N. T. libros ci-
 tat excepta Epistola ad Philemonem
 et 2^a Petri.

50) Gravios adhuc testis est pro Au-
 thentia N. T. Tertullianus, Carthagi-
 nensis presbyter, qui circa finem 2°,
 et initium 3° saeculi vixit, et antiquis-
 simus est latinorum. Hic licet Monta-
 nista posteriore aetate factus sit,
 testimonium tamen illius pro Authentica
 N. T. quam adstruit, historicam fi-
 dem meretur. Commemorat transla-
 tionem quandam librorum sacrorum
 in linguam latinam, quam tamen
 necesse appellat. Apostolicam horum
 librorum Originem a 1° saeculo us-
 que ad sua tempora deducit, impri-
 mis autem N. Evangelii libros contra
 Marcionem, ut et alios defendit.
 Item etiam fere omnes Epistolas no-
 mine tenus in variis libris commemorat.

§. 9. III. Testimonia saeculi 3ⁱⁱ.

Et saeculo III. nominasse sufficit
at duum viros celeberrimos, nemp

10) Origenem, ab ipsis etiam gen-
tilibus laudatum, qui de S. Scriptu-
ra summa suis Hexaplis aut Octaplis
cum commentariis optime meritus
est. Catalogus librorum S. Scriptu-
rae, quem tenuit, esset apud Euse-
bium Hist. Eccl. Lib. VII. Cap. 25.
Et Hom. VII. in librum Iosuae sic lo-
quitur: „Sacerdotali — suba prin-
cipis suo Evangelio Matthaeus incre-
dit, Matheus quoque et Lucas su-
bis suis sacerdotalibus ceuenerunt
„ Petrus etiam duabus epistolarum
„ suarum personis subis, Iacobus
„ quoque et Iudasq. — Quod septimo
„ num si cum textu apud Eusebium
loco cit. et aliis pluribus conferretur
apparet, eos omnes libros N. T. pro
authenticis Origeni habitos fuisse
quos hodie in fanone sacro Eccl.
sae catholicae legimus.

20) Eusebium Caesariensem, ac
curatum illum Antiquorum librorum
censorem, et Collectorem, quia omnia
Christianorum Scripta ad 3. Class.
refert, - et quidem -

a) ad 1^{am}, id est ὀρθόδοξα, seu Com-
muni Ecclesiae consensu recepta, quae
nominantur: IV. Evangelia, ceterae
apostolorum, 13. Epistolae Pauli, 1^a
Petri et 1^a Joannis.

b) ad 2^{am} Classem, id est ἀρτιόδοξα,
seu quae non ab omnibus quidem, a
plurimis suscipiuntur, uti sunt: Ep-
istola ad Hebraeos, Jacobi, 2^a Petri,
2^a et 3^a Joannis, Judae, et Apocaly-
psis. - Quae autem a plerisque reji-
ciuntur, nominantur: Historia Pauli,
Apocalypsi Petri, et alia, quae jam
hodie non nisi in fragmentis amplius
desunt.

c) ad 3^{am} denique libros aperte spu-
rios, quorum sive auctor obscurus vel
ignotus sit, sive genus dictionis ab a-

apostolicis, sive demum doctrina
 a fide catholica passim aberrat,
 qualia erant: Evangelium Petri, Tho-
 mae, Matthiae et; - et vult eos in
 commodum haereticorum falso nomine
 Apostolorum proeussos et editos fuisse.

Obs. 1. Mirandum non esse, libros
 aliquos esse potuisse, qui non
 fasim ab omnibus ceu apostolicis
 haberentur; - quia -

10) Quaedam ipsorum non ad for-
 munitatem integras sed ad priva-
 tatem tantum personae directae
 erant, uti Epistola 2^a et 3^a Joannis
 et ideo facile ab Ecclesiis nonnullis
 ignorari poterant.

20) Quia primis Ecclesiae Christi-
 anae saeculis non adeo facilis e-
 rat Communicatio inter Christianos,
 nos, ut nostris temporibus est.

30) Quia minus necessitas credenti-
 um erat ad S. Codices recurrendi, quam
 per qui ab orali Apostolorum, eorumque

Successorum inspectione toti de-
pendebant.

40) Livia in temporibus multa scri-
pta sub Apostolorum nominibus cir-
cumferrebat, quin Gemina ef-
sent. Inapropter rigor iste, et An-
tipitum vigilantia ad hoc Auctoritati
librorum sacrorum historicae non obest,
ut id Argumento potius sit, non Re-
mere qualiacunque scripta cum Apo-
stolica fuisse recepta. Namque dubi-
tationes ejusmodi feris disputatio-
nibus ansam produerunt, quibus pro-
ac; ad aliarum Mag; illustrium Ec-
clesiarum judicium auerserunt; - uti
Eusebio posterior aetas, libris his
(*Carduzopirois*) plene examinatis
atque pro Apostolicis ac divinis
agitis, uno ore suffragatus; id
quod videre est in Catalogi fonsi-
orum, Charbagin ex; III, Romani,
Constantinopolitani IV; ex; item in E-
phraem; S. Patrum, uti: Etharpi ex.

Obs. 2. cōd testimonia domesticorum
 accedit etiam illud Verificum An-
 tiquissimarum, inter quas Syriacum
 et Latina; Verum potissimum Itala,
 eminent, quatenus in his omnes li-
 bri nostri sacri sine discrimine con-
 tinentur. De quibus autem mox
 inferius. - cōd Antiquissimam Aethi-
 opeam assurgunt etiam Aethiopiae
 et Goshica Alphitae.

Cusebinus praeterea in Isf. Ad.
 scribit; s. libros sermone Omni-
 um et Characteribus descriptos
 "nullam gentem lasere"; - jam verum
 fieri non potuisset, ut libri sup-
 positivi tamquam genuini tam
 in Oriente quam in Occidente ac-
 ceptarentur, uti libros nostros rec-
 ptos videmus.

§. 10. b) Externorum.

I. Haeticorum Testimonia.

Haetici Authentiam Librorum
 N. T. in genere non impugnarunt,

sed vel sensus ad sua sensa detor-
 sionibus, vel capita suis placitis ad-
 versantia corruerunt, quibus dein
 sententias suas et dogmata probare
 poscent, vel denique Auctoritatem eo-
 rum Argumentis, Dogmatibus, tantum, et
 apocryphis suis deducis, suspectam
 reddere conabantur. Sic Ebionitae nō
 negabant Scripta Pauli et Lucae, sed
 eos tantum, velut apocrypha, a Juda-
 ismo, rejiciebant. - Etlogi a scriptis Jo-
 annis, videri tantum abhorrebant, quod
 Chiliastrae sua somnia et Apocalypsi de-
 monstrarent.

Magnum itaque testimonij dome-
 sticorum circa Authentiam horum li-
 brorum et consensu haereticorum 90,
 bur auct. - I^o) Tatianus, olim disci-
 pulus Justinus M. prope in errorem
 Encratitarum collapsus librum edidit,
 quem, quia et IV. nostris Evangelis
 compilavit, diā τεισάπων inscripsit,

equegium pro 17. Evangeliorum
 athenia testimonium. Dionysius
 de eo sic scribit: Tatianus e 17. E
 7 angelis composuit unum, quod dicitur
 7 Deo d'p'or appellavit. - S. Ephraim
 Syrus illud opus commentario illu
 stravit, - atque ita exorditur: In
 principio erat Verbum. - Theodoretus
 opus illud vidit, atque ita de eo
 testatur: Tatianus Evangelium in
 7 unum composuit, quod dicitur Deo d'p'or
 7 Compellavit. Omissit tñ ei illo Gene
 7 alogiam et alia, quae testantur
 7 sum secundum carnem et Davide
 7 ortum habere. - Evangelia igitur
 illa, et quibus Tatianus unum fecit
 erant eadem ipsa, quae temporibus
 Theodoretis in Christianorum manibus
 versabantur, id est, nostra.

20) Theodosius haereticus, cuius
 liber sub titulo: contra Valentianum
 tantum in Epitome existat inter scri
 pta Clementis Alex. - In hoc vero li

bro jam Apostolorum Scripta no-
mine tenus citantur, jam testatan-
tum et iidem proferuntur, adeo,
ut apostolicam eorum originem n-
possit n- agnoscere. In specie vero
allegat Epistolas ad Rom. 1 Cor. Gal.
Ephes. Coloss. et ad Philippenses sub
nomine Pauli et sub nomine Apostoli
Epistolam 1^{am} ad Tim. ita etiam sub
nomine Petri Epistolas ejus 1^{am};
et sub nomine Apostoli Aery Apo-
stolarum. Multa denique profert
et parabolis et sermonibus Christi
quae apud N. Evangelistas inveni-
untur, quos igitur eodem modo Authen-
tici agnovisse videtur.

30) Marcion, qui quum offendere-
tur, quod doctrina Christiana, pro-
ut eam sibi cogitasset, cum Judaicis
placitis Corrumperetur librum sub ti-
tulo: Antitheses vulgavit. Unde
etiam tria Evangelia Marcioni;

Marii et Joannis, tamquam
 dicitur rejecit, et solum Ev
 angelium Lucae retinuit atque
 et Epistolis Pauli 10, et alijs
 liis illis ad Tim. et Tit. seu pare
 foralibus, ut testis est Epiphanius

40) Denique Valentinus, ejus
 apocryphae, cujus fragmenta quaedam
 Dam et hominibus habentur apud
 Clementem Alex. lib. III. Strom. — In
 naeus lib. III. Cap. 11. adv. haer. se
 fecit Valentinum 11. nostra Evan
 gelia agnovisse, eumque carere,
 quod hic etiam nam aliud addidisse
 Refert. prosera, Valentinianus
 non solum in Evangeliiis et Aposto
 licis scriptis, verum etiam in legibus
 et prophetis. Argumenta Congruentia
 re, quibus errores suos stabiliret
 (lib. I. Cap. 3). E quibus patet, eum
 ut et reliquos procedentes, libros
 Sarg N. F. pro Auctentibus agnovisse

§. 11. II. Gentilium Testimonia.

Quin imo et gentiles nobis testes
 sunt omni exceptione maiores. Quod
 quos enim eorum christianam religio-
 nem impugnarunt, uti felsius, Por-
 phyrius, Julianus et, de s. librono
 auctoritate ne levissimum quidem du-
 bium movent, et si quam maxime eo-
 rum interfuisse et horum librorum fi-
 dem imminuere, si potuissent.

Et felsius quidem opus ediderat,
 cui titulus, dum cessares: agnoscis
 deos, cujus in nisi fragmenta quae-
 dam apud Origenem supersunt, qui
 illud refutavit. - In eo narrat felsius
 plures circumstantias de christi na-
 tivitatem, multa miracula, quod sei-
 licet claudis gressum, caecis visum,
 mortuis vitam restituerit, quod voce
 coelestis Dei filius declaratus, a Pro-
 tore Romano ad crucem damnatus, et

denuo inter vivos reversus sit. In
 scripturam proreca passionis pluri-
 bus commemorat, nimirum, quod
 Patrem rogasset, ut calicem a se
 transferret, quod acetum cum felle
 bibisset, quodque sanguis et lacer
 ippis profludisset. Porro meminit
 Terram in morte ippis contremuisse
 solem tenebris obvolutum fuisse
 3 Haec vero et alia, quae passionis
 3 historiam spectant, subjungit scriptura
 3 literis mandarunt discipuli Petrus
 et paulo post: 3 Haec omnia et verba
 3 scriptis desumpti. Tum vero
 dicit christolorum nomina non ad-
 jiciat, indirecte tamen Matthaei et lu-
 cae mentionem facit, scribendo: 3 U-
 3 num horum Christi originem hunc
 3 nam a regibus Judae dedidisse, al-
 3 terum autem a primo homine. — Porro
 3 ro narrat: 3 Jesum e mortuis redire

vum vulnerum Desigia in suo Cor-
pore conservasse; - (quae Circumstan-
tia in solo Joanne Connotata habetur.
Denique in eodem opere scribit; ali-
quos vidisse ad Sepulcrum duos ange-
los, alios unum tantum; - et profe-
ro Mattheus et Marcus unius tan-
tam, Lucas vero et Joannes duorum
mentionem faciunt. Celsus hoc opus
nominat: Evangelium.

Porphyrius autem et Iulianus plu-
ra ex Scripturis proferrunt et re-
prehendunt, Authentiam vero nulli-
quam negant, Veritate haud dubie com-
pulsus.

Obs. Posito hoc librorum statu in-
terno et eterno, dum trasis refle-
ctit, Suppositionem Moraliter aut
critice impossibilem reperit. Incre-
duli, qui post tot saecula Consen-
dunt Libros N. T. Apostolicos esse
recentiores, eosque Saeculo II.º aut III.º

sub nominibus horum conscriptis
 assertum sine certis argumentis
 demonstrare deberent, nullum
 hucusque, ne probabile quidem, in
 hanc rem protulerunt, neque pro-
 tensae hujus Suppositionis, vel au-
 ctorem, vel tempus, vel modum
 producere potuerunt. Nam -

a) Nemo Auctor Suppositionis
 ostendi. Si enim unum fuisse dicitur
 admittendum esset, unum hominem
 diversum, quo hi libri conscripti
 sunt, stilum et characterem admodum
 felici fraude imitari potuisse, -
 unum hominem eandem Christi hi-
 storiam quater, et cum apparenti-
 bus Antilogis scribere, - et fingere
 lazarum plene Consilium ducam pro Pa-
 lo, Marcum vero pro Petro sub-
 scripsisse. - Si plures; - consilium
 eorum, nec ex argumento nec ex
 la colligi potest; - Casum autem

fortuitum Argumentum et Spiritus
librorum ipsorum plane eludit.

b) Nequit declarari modus sup-
positionis, -

10) factae. Impositor enim, et parte
intellectus, magnum eruditionis appa-
ratum, ut tantum Opus moliretur,
- simulque defectum, ut majorem
artis speciem suo operi non tribuerit;
- et parte vero voluntatis, amorem
virtutis, et Religionis, quam suis
scriptis promoveret, - simulque fau-
dulentiam, qua totum Mundum de-
cipere nititur, - possidere debuisse.

20) Et a mundo non detectae; quum
enim libri, in quibus multae accu-
sationes, celeberrimis Coetibus parum
honorificae continentur, brevi tem-
pore pluribus in locis pro genuinis
recepti fuerint, admittendum foret,
universalem fuisse illis temporibus
Christianorum vel ruditatem, ut

veritatem inquirere & possent
vel torporem, ut eam inquirerent
lent.

c) Nequit denique hujus suggestio-
tionis tempus assignari. Id enim
si factum fuisset, contingere debe-
bat vel viventibus, et p. apostolis, vel
mortuis. Utrumque autem absur-
dum est. Nam -

1) Quis hoc tempore et p. apostolorum
ipsi docentibus, et Ecclesiae sum-
ma cura vigilantibus, tentasset
chus, si quis tentasset, num prof-
sabile est, ut et p. apostoli paterentur
improbum impostorem eorum ducto-
ritate abusi? - Quod autem -

2) Hi libri, et p. apostolis jam mor-
tuis, conficti fuerint, obstant
cunctae circumstantiae, quae in
s. scriptura et p. apostolis occurrunt, quae
post mutatum eorum verum statu-
tum cognosci amplius n. poterant.

- Obstat porro vigilantia Episcopo-
rum et ferox Christianorum; quos
modo enim adduci potuissent fideles,
ut crederent, se illos ab Apostolis,
dum hi viverent, accepisse, eosque
hincdem privatim et publice summa
cum Reverentia legisse. - Cedit
Suppositionem dilatata jam magis
magisque Religione, Orisque Pietis
ac haeresibus, amplius contingere
non potuisse.

§. 12. Argumenta Contra Authen-
tiam.

Argumenta, quibus Authentiam
librorum nostrorum nostris praecipue
temporibus, negare ausi sunt praecipue,
e sunt Negativa, eaque ut plurimum
Contra Argumenta nostra et testimo-
nia Scriptorum Christianorum defuncta,
diriguntur; e quibus igitur graviora
saltem hic producemus, ut et his reli-
quorum quoque vij et valor Cognoscatur.
- Adjunt vero -

1°) Veteres Christiani, fuisse homines nimium credulos, et nimis pro judicio occupatos.

2°) Multa primis Christianis spuria extitisse Evangelia et Scripta Apostolorum, quibus idem Patres, quorum testimonia in Confirmationem Authenticae librorum N. T. adducta sunt, falsis licet et suppositivis ut genuinis utebantur.

3°) Patres, ea quo nobis videntur et Evangelis citata, et traditione citare potuisse. — est vero —

I^o) Primi Christiani nequaquam tam creduli erant, neque tam ceco Religionis amore ducebantur, ut proferretur, quum a teneris vel in judaicas vel in ethnica Religione educati fuissent; — imo vero constat, primos Ecclesiae Doctores summam adhibuisse diligentiam in distinguendis veris et genuinis Scriptis a falsis et suppositivis, atque in hoc edamant

regulas sanae criticae fuisse secus,
 eos, (Conf. supra. §. 9.). Denique testi-
 monia Christianorum non sunt sola,
 sed testimoniis etiam externorum tam
 haereticorum quàm gentilium confirmantur.

II.º) Mirum n̄ est, res gestas Christi
 et Apostolorum multorum scribendi
 studium commovisse, - atque inter ho-
 nomultos haud accuratam narratio-
 nem instituisse. Verum, quum hi er-
 rores, ut ignorantiae actus a Christi-
 anis fuerint repudiati, magis adhuc
 verorum librorum authenticam probant.
 Et inde enim cognoscimus, quam cau-
 ti et diligentes fuerint Christiani il-
 lorum temporum in expendenda genui-
 na librorum origine, qui tunc sub Apo-
 stolorum nomine vulgabantur.

Isti vero ajunt Patres, sine discrimi-
 ne spurios cum veris libris recepisse,
 se, summam produunt ignorantiam, aut.

malitiam. Antiquissimi enim eorum
 uti Clemens Rom., Ignatius eq, nunquam
 meminerunt. Irenaeus vero, qui fal-
 sorum Evangeliorum meminit, asse-
 rit ea ab omnibus Ecclesiis esse repu-
 diata. Tertullianus, lib. IV. adv. Mari-
 onem, usus est argumento proferi-
 tionis ad probandam IV. Evange-
 liorum Auctoritatem. Clement Alex.
 et Origenes citant quidem Evan-
 gelia apocrypha, sed et iidem Au-
 ctoribus probari potest, sola nostra
 IV. divina in Ecclesia Auctoritate
 valuisse.

Denique, notandum est, scripta illa
 apocrypha, quamvis a partibus dis-
 sentientibus Vulgata, Christi in
 resurrectione, ascensionem ac plura
 alia continere, quae nostrae Religi-
 onis fundamentum sunt, - hisque igi-
 tur testimoniis librorum nostrorum
 magis firmari, quam eorum Aucto-
 ritatem labefactari.

III°) *Iesus qui a Patribus illis*
citantur, adeo edesse cum verbis eo,
angeliorum conveniunt, ut sciamus
appareat, e quoniam fonte profluerint.
Ex eo vero, quod Patres Evangelia in
semper expressis verbis citent, ni-
hil conficitur,

a) Enim ea erat Patrum illis tempo-
 3) *re consuetudo, imprimi autem quae*
ad fideles scribebant, quibus Evan-
gelia e frequenti lectione satis nota
erant. Quod non raro apud nos quoque
oratores sacri faciunt, imprimi quae
scelus aliqui Auditoribus adeo co-
gnitus est, ut jam fiant eum et eo,
angelis esse desumptum.

b) *Quia eterni etiam testes eodem*
modo testimonia proferrunt, nulla
facta tibi, e quo defuncta sunt, men-
tionem. Nihilominus et idem etiam S.
Patres saepe sub nomine Apostolorum ci-
tant, aut illud seipsum additum repe-

rimus: ait Dominus in Evangelio,
- vel: Scriptura dicit, - vel: Sicut
scriptum est.

Articulus 2us.

De Integritate Librorum N. T.

§. 13. Notio integritatis.

Probatam jam veram ac genuinam ho-
rum librorum originem, quæstio ori-
atur, an iidem etiam integri et incor-
rupti ad nos pervenerint, nec ne. -
Est autem integer seu incorruptus
liber, qui quoad substantiam ita
conservatus est, ut omnia conti-
neat, quæ olim continebat, dum
primum ab Auctore ederetur. - Et Con-
trario vero, studiosa Argumenti sub-
stantialis mutatio Corruptio di-
citur, - a qua in minori momenti
mutatione, ac librorum vitia seu
variantes lectiones, quæ inde nascentur,
sunt, maxime differunt.

§. 14. Argumenta pro Integritate
 et Librorum N. I.

Data hac integritatis alienius momenti
 notioni, - difficile jam non
 est probare, libros N. I. integros
 ad nos pervenisse, seu quod idem est:
 nullam in eis, sive addendo, sive de-
 mendo, sive mutando aut interpolan-
 do, mutationem quoad substantiam
 factam fuisse.

Hoc assertum probant -

I. Argumenta interna, seu ipsum
 Argumentum librorum, quales hodie
 habemus. Historia enim pariter ac
 doctrina, quam in hodiernis nostris
 legimus, eadem omnino est, quam pri-
 mi Christiani ex suis exemplaribus no-
 verant ac descripsissent; - Certumque
 est Manuscripta Antiquissima, in Ar-
 gumento historiae ac doctrinae, cum
 posterioribus ita concordare, ut nul-
 la in rebus majoris momenti discre-
 pantia reperiantur.

II. Argumenta externa, seu etiam
 etus hodiernarum editionum Conser-
 jus -

a) cum Codicibus manuscriptoris Anti-
 quissimis, uti cum Vaticano, Ale-
 xandrino, Cantabrigiensi, ceterisque
 omnibus patribus hinc ac deinceps Liv-
 sissimis.

b) Cum Antiquissimis Versionibus,
 quales sunt: Syriaca, Latina itala,
 aliaque.

c) Cum citis ac Commentariis
 S. Patrum Antiquissimorum et re-
 centiorum, uti Irenaei, Clementis
 Alex. Tertulliani, Origenis, Eusebii,
 Hieronymi, Chrysostomi, et reliquorum.
 Insuper constat, nullo in tempore Co-
 natu eorum, qui corruptionem asser-
 tarunt, repressos fuisse, uti Iuliani
 Paulum corrigentis (Eus. Hist. Eccl. lib.
 17.), Marcionis (Tertull. de prescript.
 36.), Arsemonis, aliorumque.

III. Ipsa impossibilitas universalis
 verae corruptionis. Nam -

70) Nequid offendi tempus illius.
 Ea enim contingere non potuit tempo-
 re Apostolorum, ob summam ipsorum
 vigilantiam, ac Christianorum Vere,
 rationem. tam erga ipsos Apostolos
 quam eorum libros. Quis etiam sibi
 persuadet, Apostolorum Scripta
 sub eorum oculis impune Contamina-
 ri potuisse. —

Neque statim post mortem Aposto-
 lorum, adhuc enim recens erat Doctri-
 na eorum, et Autographa ipsa in Ecclē-
 sijs asservabantur, aut falsum Exempla-
 riā ab ipsis probata Apostolis. —

Neque etiam tardius, — quia ubique
 terrarum diffusa erat jam Religio, ac
 proin scriptum testimonium cum Orali
 doctrina amplius non Consensisset.

Præter superius versū allatā, observa-
 tionē de Vigilantia Præpositorum,
 cura Doctorum ac fidelium, qui s. Scri-
 pturam diurna nocturnaque manu reser-

sabant, — proterendum est in
 gens numerum exemplarium, tum in
 Originali, tum etiam in aliis linguis
 Adeo ut, qui sine clamore, sine palam
 s. libris corrumpere ausus fuisset
 Omnes codices in Orbe dispersos,
 Omnes versiones, Omnes sedes, a Pa-
 tribus et Scriptoribus Ecclesiasticis
 citatos, omnesque eorum fomes-
 tarios pro manibus habere debu-
 sent, in quibus omnibus aequaliter
 fauerent Mutationes; — atque non
 nisi hoc modo fraudes suas univ-
 erso orbi, sine ullo timore earum in-
 cidio obscurare potuissent.

20) Nequit offendere Auctorem. —
 enim libri vitiosi fuissent, id
 cum fuisset vel a Judaeis, vel a
 gentilibus, vel ab Heterodoxis, vel
 demique ab Orthodoxis; alii enim
 cogitari non possunt. — At vero
 Judaei sine dubio ea loca corrup-
 serunt, quae ipsis contraria sunt at

indecora, quod in minime factum
esse constat. - Et gentilibus autem
etiam fuisse aliquam corruptionem es-
simus probabile est, quod S. Volumina,
hinc per totum terrarum Orbem dis-
persa, plerumque in Christianorum
tantum manibus versata fuisse cogi-
tari debeat.

sed neque ab heterodoxis aut Ortho-
doxis similiter corruptio fieri po-
tuisse. Orthodoxi enim invigilabunt,
ne ii ab heterodoxis contumperentur,
et heterodoxi eodem modo. Inare a
utra parte corruptio fieri potuis-
set, quin ab altera statim observa-
retur et reprehenderetur.

Resse igitur S. Augustinus, in lib.
de utilitate credendi, Cap. 3., incredulis ac
haereticis sui temporis respondit, quem
dicit: Nihil mihi videtur ab eis impu-
dentius dici, vel ut mitius loquar, in

3 curiosis et imbecillis, quam de
 3 pta, esse corruptas, quum in
 3 nullis in tam recenti memoria et
 3 fantibus exemplaribus possent
 3 convincere.

§. 15. Argumenta Contra Integritatem e Variantibus.

Illud in videri nemini debet, quod non obstante speciali dei respectu Religionis Christianae providentia, atque maxima primitivorum Ecclesiarum, in conservandis integre scripturis, cura ac sollicitudine, - tertium librorum N. T. quod ad variantes lectiones commanent cum reliquis libris fore expertum fuisse. Neque enim sine continuo providentiae divinae miraculo evitari poterat, ne ulla lectionis Varietas deorsum tot saeculorum evirescat. Nullus quippe liber per XVIII. saecula

ante et post inventam artem
 typographicam, tot vicibus deseri-
 ptus aut impressus est; - de nullis
 tot commentarii evulgati, tot Ver-
 siones paratae; - nullus denique
 tanta curiositate, etiam quoad mini-
 mas variationes, etiam acutissimas
 dissimilitudines, collatus est cum
 Codicibus, editionibus, versionibus,
 et citatis Patrum, quam Libri N. T.
 - Unde, ut promissum est, sine con-
 tinua miraculorum serie, quam
 nemo sanus a providentia divina
 expectabit, lectiones variantes
 evitari non poterant.

Nullum in eadem prejudicium
 contra substantialem horum libro-
 rum integritatem enasitur. Nam-

10) Variantes lectiones non in Re-
 bus sed in verbis consistunt, et nul-
 lesent, substantiam argumenti ad-
 tingunt. - eodē, quod si lectiones Va-

riantes ponderentur, non vero numerentur, ut par est, facile observabitur, eas vel mere grammaticas esse, vel sensum non mutare, vel circa adjuncta minoris momenti verbari, - et plerasque adhibiti Criticis Adminiculis tolli possunt.

20) Neque alix se res habet in libris profanis, quorum integritatem ob variantium multitudinem nemo negare audeat.

30) Quin imo consensus Codicum omnium talis, qualis ad integritatem horum librorum a nonnullis postulatur, merito suspicionem elicitaret, sedum ad unicum tantum Codicem data opera esse costatum seu potius depravatum. Quare rei Criticis periti, adeo librorum Variantes lectiones suspectas non reddunt, ut potius lectionum Varietas confirmetur loca Ausonibus

et lectionis genuinae, spuriae vero
refutentur, ut omnes fictici agnoscantur.

40) Integritas denique, dogmatica
non minus, ac historica non a verbis sed
eorum sensu dependet, neque et aliis
verbis aliis semper habetur sensus.
Consensus autem criticorum testum
is in locis, in quibus Summa Religio,
nis proponitur, certos nos reddit, Ver-
bum Dei internum mansisse sine ulla
omnino mutatione, eternum licet mu-
tationibus fuerit obnoxium.

Appendiculus 3us

De fideidignitate librorum N. T.

§. 16. Notio fideidignitatis.

Exi authenticam et integritatem libro-
rum N. T. indubitata sit, — ea tamen
in demonstrationem Christianae Reli-
gionis produci non possunt, nisi et
de fideidignitate Auctorum yfford

seu de librorum humana saltem co-
 spectu auctoritate. — Ut autem aucto-
 quis fide dignus habeatur, juxta
 Criticæ regulas requiritur, et par-
 te intellectus Cognitio seu Scientia
 veri, et parte vero voluntatis; Sinc-
 ritas seu voluntas verum edicendi.
 — Judicio de Scientia et Sinceritate
 majus auctoris robur, si testimonium
 auctorum a se ipsis etiam extraneis
 confirmetur, atque a majori parte
 coævorum, qui Veritatem indagare
 et voluerunt et potuerunt, accepit.

§. 17. Scriptorum N. T. Scientia.

Scriptoribus N. T. non defuisse
 Cognitionem seu Scientiam veritatis.

10) Et aetate et loco. Plures enim
 eorum erant coætantæ et domæstici
 oculati Spectatores eorum quæ tra-
 dunt, et individui Christi fidei, cupi-
 vitam et doctrinam scribant; — aded

ut nulla ipsi defuerit occasio Veritatem dicorum factorumque Jesu Christi, quo fieri potuit modo, per, festissime Cognoscendi.

Paulus, ante suam Conversionem Hierosolymis degens, Jesu ac discipulorum ejus historiam et doctrinam procul dubio haud ignoravit, — quippe qui illos, legi, Mosaiam deo datus, lechali odio prosequeretur; — post conversionem autem et summo consilio doctrinam hausit, (Act. IX. Gal. II. 9.), et ab Apostolis collega agnositur.

Lucas autem et Marcus, quae Jesu fecit et docuit, a reliquis Apostolis, seu fidelissimis testibus didicerunt, atque hinc oculis, testibus aequiva, lent. — Lucas, Pauli Comes, fontes, ex quibus hausit, in Evangelio, I. 1-3, refert, et etiam Apostolorum et propria

Experientia scribit (Act. XVI, 10y).
 Marus autem, Petri Comes, cum
 illo ac reliquis Apostolicis Verfaba-
 tur (1 Petr. V, 13.).

20) Et gravitate rei, cui relicta
 avia Religione toto animo adhaere-
 bant, - et imprimis ex Munere Reli-
 gionis in toto Orbe annuncian-
 dae, contra adversarios tuendae, et coram tri-
 bunalibus defendendae, quod exige-
 bat, ut exploratam illius Cognitio-
 nem sibi compararent ac tenerent.

30) Et ingenio eorum Naturati, quo
 sibi historiae ac doctrinae, quam
 referunt, notitiam comparare pote-
 rant. Quamvis enim Auctores Sacri
 ad legem Scholae eruditi non essent,
 homines tamen erant sanae mentis, sa-
 norumque sensuum, - neque est ul-
 lum historiae aut doctrinae in Scri-
 ptura Sacra Caput, quod sana rati-
 one sanisque sensibus acquiri non

posuisset. — Adde, quod a Christo
per triennium edocti, et post Chri-
sti ad Coelos ascensum per Spiritus
S. illustrati fuerint, antequam doctri-
nam vel opusculum praedicabant, vel
litteris consignarent.

40) Denique et eorundem characte-
re naturali et religioso, — quatenus
nec levi credulitate nec fanatico im-
pediebantur, quo minus Verum viderent,
aut enarrarent. —

Non primum, quatenus —

a) Nec qui facile credulus est, eo
adduci potest, ut credat se factum
aliquid vidisse quod factum non erat,
— et sermones audivisse, quos tunc
audivit. — Imo —

b) Discipuli Jesu pro charactere
Judaeorum magis increduli ac pesti-
naces dici possunt. Incredulitatem
hanc probat saepe, repetita querella

Iesu (Matth. XXVII, 14-20. Luc. XXIV, 20, 26), - Multum, ille labor, quo opus erat eos meliora docere, varisque iis adimere prejudicia (Luc. IX, 44-56), atque ea agendi illorum ratio, quam circa reditum Iesu a morte in vitam, sapienter licet predictum obsecravunt (Luc. XXIV, 11, 12. item 21-25. & 33-45. Joh. XX, 24-29). -

In specie a levi credulitate alienis, simul erat Paulus, vir summe eruditus, et acerrimus antea Christianorum persecutor. - Universum autem ea credendi difficultas affirmari debet de omnibus Judaeis, qui primo fidem Iesu negaverunt, ac postmodum nonnisi eventibus extraordinariis eo adduci potuerunt (Act. II. III), siquidem testes de veritate historiae evangelicae sunt.

Sed neque secundò, Apostolorum notitia, fanatici suspitione in deo,

bium vocari potest. Ubique enim do-
 ctrina sublimis et simplex, cui nulla
 etiam celeberrimorum philosophorum
 placuisse comparari possunt, sermo,
 ne plano ac perspicuo traditur; - ubi
 bene reperitur naturalis ordo et de-
 bita confensio in referendis factis
 et doctrinis; - veritatem doctrinae
 suae idoneis argumentis comprobant,
 auditores et lectores ad tolerantiam,
 modestiam ac pacem graviter adhor-
 tantur (Rom. xv. & xix), plenam animi
 et vitae sanctimoniam ac imprimis
 universalem et magnanimam erga
 alios amorem commendant (Rom. xii.),
 et reverentiam ac obsequium erga
 magistratus inculcant (Rom. xiii. I Tim. ii.).
 Denique ne minimum in charactere et
 proferentibus deprehendimus fanatici
 vestigium. Scriptores sanctos novimus
 homines serios et humanos, fervidos
 et moderatos, fortes et patientes.

Ad tribunalia duci debitam modestiam
 positam reverentem exhibentes, ad
 propositas quaestiones respondent
 explicando religionis suae principia
 a falsas adversariorum accusa-
 tiones refellunt, et jam morituram
 serena mente, ardentibus precibus,
 pro suorum inimicorum salute
 Deum orant. Quae omnia cum
 animo fanatici rabie abrepto
 modo conciliari possunt.

§. 18. Scriptorum N. T. Sinceritas

Alteram testis fide digni proprie-
 tatem, quae est Sinceritas, in Scri-
 ptoribus N. T. evincunt -

10) Character Scriptorum Morali-
 ac religiosus protestantissimus, to-
 tus ad Dei gloriam hominumque sa-
 lutem tendens, qualis est omnibus
 eorum sermonibus et actibus con-
 spiciendus est, et quo in specie omnem

fraudem et mendacium odio habe-
bunt (Eph. IV, 25. Col. III, 9. 1 Petr. II, 1).

20) Ingenua Confessio propriorum
errorum et imbecillitatum, a more de-
cipere cupientium maxime aliena (Matth.
XXII, 15-60. XXVIII, 1-4. Coll. Marc. IX, 37.
Matth. XXVI, 56, 60. Act. VIII, 3. Gal. II, 11).

- Et si qua de se bona memorant, eas
omnia ad Deum et Christum referant.

30) Argumentum Doctrinae, quam
litteris mandant, de Iesu crucifixo,
Iudaeis scandalo, gentilibus scultis-
titia, religioni, utrisque eosae; ad
quam igitur tam ore predicandam,
quam litteris consignandam Verita-
tis tantum convictio compellere eos
poterat. -

Credebat, quod de Iudaeis ac Genti-
libus narrant, quae utrisque non
satis honorifica sunt, uti de Pharisae-
is, Sadduceis, Pilato, Herode, aliisque.

Atque hæc, quæ scribunt discipu-
 li Christi, Magna Animo apud eos-
 dem Judæos et Gentiles prædicantur,
 coram tribunalibus fuerunt, et con-
 stanti inter varios multorum Annorum
 labores Sanctitate et morte con-
 firmant, quod igitur testimonium
 non nisi ex propria Convictione de
 veritate oritur. Quia imo eo magis
 adhuc hoc testimonium valet, quod
 nihil sit, quod eos ad fallendum et
 mentiendum inducere posset, bene
 enim noverant, et prædicatione do-
 ctrinae Jesu Christi, nihil sibi aliud
 esse cõspiciendum, quam Consumeli-
 as, persecutiones, labores innume-
 ros, cruciatus, ac denique Mortem;
 quam, ut Veritati testimonium refer-
 rent, etiam intrepide subierunt.

40) Modus enarrandi et scribendi;
 ea enim simplicitas, is candor, ex

ea circumstantiarum descriptio
 in his libris invenitur, — ut nullus
 unquam scriptor res tam altas, tam
 stupendas, ad se ipsum aut ad perso-
 nas sibi conjunctissimas, stylo tam
 simplici exposuerit. Nulla est in his
 libris eloquentiae affectatio, nulla
 eorum, quae narrantur, elagratio;
 facta referruntur plane, nec quid,
 quam eorum adhibent, quibus judicium
 vel lectoris preoccupari posset. Inde
 videre est scriptoris hoc cuncta vige-
 nec narrare volentes, quemadmodum
 noverant, — ita Christi, ^{Supplicium} tradunt et
 ignominiam, ut resurrectionem et a-
 scensionem, — eodem modo etiam divi-
 tra judicia, quae defacti, et dictis
 Jesu Christi ab adversariis profes-
 debantur. —

Et de, quod facta referrant cum
 omnibus circumstantiis loci, tempo-

ris et personarum, — quod viros
 et vires, animum et diem, quo fructu
 di, si qua adquisisset, detegendae appo-
 sumae fuissent, accurate caque
 cum securitate describant, quae
 hominibus ingenuis, suaeque rei utri-
 usque propria essentiales. Ita esse non
 narrant, qui decipere volunt.

50) Denique natura rerum, quae
 ab ipsis referuntur, omnem fraudis
 suspicionem remouet, et veritatem
 sinceritatem probat. — Prodicant enim
 eo loco, qui facti narrati theatri
 fuerat, — tempore, quo reuerso ad
 huc earum rerum memoria vigebat,
 — et coram hominibus, quorum inter
 erat detegere et refellere falsitatem.
 Sic miracula enarrant, Hierosolymis
 in templo, vel alibi coram in-
 numeris testibus, publice non occulte
 facta, et doctrinam eodem modo
 non in tenebris sed palam profusa.

Ego palam locutus sum, ait Jesus
 (Lc. XVIII, 20), ego semper docui in synagoga
 et in templo, quo omnes Iudei
 conveniunt, et in occulto locutus
 sum nihil. — Certe ausi non fuissent
 sacri scriptores, tam libere et aperte
 laseri, tamque fidenter affirmare
 ea, nisi ita acta fuissent, quum ab
 eis ipsis, seu, ad quos scribebant, Iudeis,
 dici conveniri potuissent.

Si igitur character scriptorum, argu-
 mentum, narrandi modus, et stylus,
 si natura rerum ab ipsis librorum manda-
 tarum spectatus, nulla vel levissima
 falsi suspicio conici potest, — imo
 manifesta potius eorum sinceritas re-
 gari non potest, neque debet.

Obs. 1. Sinceritatem auctorum sacro-
 rum magis adhuc elato illo confu-
 su inter narrationes N. T. et scrip-
 torum profanorum judaeorum et gen-
 tium

silium confirmari ac illustrari. Sed
 in exemplum, historiam Joannis
 Baptistae eodem modo ac prior, et
 Evangelistae, refert Jos. Flavius
 Ant. lib. XVIII, 4. Christiana et
 Religiones. ^{autorem} ipse Jesum Tauri, et
 nal. lib. XV, 44. Narrat. — Judaeos
 eo plane tempore Messiae adven-
 tum expectasse, atque hae de re
 ad rebellandum contra Romanos
 commotos fuisse narret Suetonius
 in Vespasiano, Cap. IV. — Idem in
 Vita Claudii refert, Judaeos, hoc
 imperante, ad concitatos sumatos
 omnes Roma pulsos fuisse (Ant.
 XVIII, 2). — Sub ejusdem imperio
 quam famem et annonae carissimam
 an per totam Judaeam grassata
 fuisse (Ant. XV, 18), confirmat hi-
 storia a Jos. Flavio delata, Ant.
 lib. XX, 2. 5. — Idem in exarranda He-

rodii, Agrippae morte, Ant. Lib. 1.
 118, 7. Bene consentit cum Luca
 Act. XII. —

Posteriorum Scriptorum, qui Substan-
 tiam Historiae Christi, ac proinde
 Scriptorum Sacrorum Auctoritatem
 saltem in hac parte confirmant, s.
 Chalcidius, Macrobius, Lucianus, de
 morte peregrini, Philostratus, Fel-
 jus, Porphyrius, et alii.

Obv. 2. Collocis, his scribis articulisque
 evidens est, librum N. T. non modo
 Authenticum, et integrum, verum etiam
 ab Auctoribus fide dignis Conscriptum
 esse, adeo ut plenam mereantur hi-
 storiam fidem et Auctoritatem. — An,
 quoniam dum vero jam sequitur, an
 ne his ipsis Superior etiam aliqua Au-
 thoritas, et Major humana Conveniat,
 nec ne, — et quoniam sint in specie
 in libris, quibus ille Conveniret; — id
 quod sequenti Capite Argumentum
 erit.

Caput II.

De divina librorum N. T. Auctoritate
sive
de Inspiratione et fanone eorum.

Articulus Ius

De Inspiratione librorum N. T.

§. 19. Inspirationis notio.

Inaenam sit Inspirationis notio, et
Majoris Momenti Quaestio esse videtur
huc, quo alii latius, alii vero strictius
ut eam accipiant. Optime autem huius
quaestioni Consultum iri existimamus,
si ad usum loquendi Antiquissimorum
Patrum recurramus, quos fidem
quidam Scriptores primorum Saeculorum
Eclesiasticae sub hac voce
intelleverunt. —

Vocant autem hi, scripturam
veram absque ulla inter substantiam
aliam et accidentia, inter doctrinam
aut historiam discrimine: Oraculum
Spiritus, s. effata Dei, littera facta

ae Divinae, - idque non ob argumen-
tum tantum divinitus Revelatum, quod
in libris utriusque foederis continetur,
sed ob divinam etiam Originem
quae eis debetur. Credebant enim
Deum singulari plane ac extraordi-
nario seu Supernaturali modo ad
clarandam S. Scripturam concurrere,
scilicet, - seu quod idem est, Super-
naturali Divinis inflatu esse con-
ferentem.

Hanc Patrum vero testimonia
si conferamus, una est vox, unaque
persuasio, quamquam, si certum
Supernaturalis huius Concursus
modum statuerent velint, in Diversas
ab eunt sententias. Est igitur
Inspirationis secundum sensu S. Pa-
trum generatim: Supernaturalis
Divini Concursus ad clarandam S. Scri-
pturam. Etque conformis est hoc
Inspirationis notio e S. Patribus
deducta ut, quae Divus Paulus de 2 Tim. III, 16.
V. S. affirmat, dum ait: *ἀσαρραγῶν*

θεόπνευτος, id est: ex ore prophetarum
 θεῶν, בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ (in Spiritu Dei)
 - tum effatus Concilii Trid. Sess. 11.
 quibus libri utriusque Foederis
 sacri seu canonici vocantur, et
 quod Deum habeant auctorem.

Dum vero specialis ille ac super
 naturalis Dei concursus ulterius
 determinandus venit, - Theologi
 non in uno eodemque Notarum
 vero Confitentur, alii plus, alii
 minus hac in re statuentes. -

Nos autem specialem hunc Dei
 Concursum ad clarandam scriptu-
 ram Sacram ita determinamus,
 ut in duplicem Concursum divinitus
 in intellectum et Voluntatem
 potius importet. - Prior efficit,
 s. auctores, (sive Materiam ipsam
 revelationem divinam manifestam
 fuerit sive aliunde nota,) in scri-
 bendo fallerentur, sed omnia in
 adiunctis efferrent, prout Veritas
 et scopus exigebat; - id est, ne qui

omitterent, aut quod scribendum
 non erat, scriberent. — Posterior
 autem Confessio in elicitatione in-
 terna, qua Deus s. Scriptores ad
 scribendum efficaciter movet. Nec
 obstat, quod ii aliquando pro da-
 ta occasione, vel exigentibus certis
 rerum aut personarum circumstan-
 tiis, vel etiam ab aliis rogati scri-
 pta ediderint. Postulationis enim
 huiusmodi ex circumstantiis divi-
 nam operationem nequaquam dele-
 dunt, quin insuper auctori mo-
 tiva scribendi suggerere possunt.
 Utrumque conjungit S. Clemen^s A.
 lib. dum de Evangelio Joannis ita
 scribit: „ Ipse divino Spiritu affla-
 tus, Evangelium suum, familia-
 rum suorum rogatu scripsit; apud
 Euseb. Hist. Eccl. lib. VI. Cap. 24.

Obv. Et hae Inspirationis notis,
 ne ac expositione patet, inspi-
 rationem divinam esse a Revela-

sione, quae sensu verior
 sumta est, veritasque primus
 cognitae divinitus, facta man
 festatio. - Haec autem, licet
 saepe conjuncta sit cum insp
 ratione, scriptoribus, in factis
 non semper fuit necessaria, -
 neque ipsi scriptores sacri, ut
 fidem sibi conciliarent, sem
 per ad novam verum revelat
 orem recurrunt, sed alios a
 signant vias, quibus illa
 quo scribunt, didicerunt. Comp
 Luc. I. 1. 1. Cor. I. 1. - Inspiratio
 vero semper fuit necessaria, -
 1) ne in scribendo aut falli
 rent aut fallerentur, quam ho
 minum memoria fallibilis sit (1
 Cor. 2b). -

2) ut inter dicta sacrae Insp
 delectum facere possent (1. Cor. 30)

3) ut quo scribebant, nisi cum
 adjunxerit scriberent, prout Ver
 13 et Geopz edigebat.

§. 20. Inspirationis Possibi-
litas.

Si quaesitio moveatur circa
hujusmodi inspirationis, qualem
Superius (§. 19) definitivimus, possi-
bilitatem, - breviter respondisse
sufficiat in illius Conceptu, tunc nihil
viri quod repugaret (in non, sui
Contradictionem involveret). Nam,
neque ex parte Dei, neque ex par-
te hominum aliquid obstat, quo-
minus Deus saltem concurrere possit,
scire, - et homo recipere possit,
(Possibilitatem inspirationis realis).
An autem dignum sit Deus ejus-
modi modis uti ad hominum instru-
ctionem, - et an homini sit illud
cogitandum, quis dubitet? Et e-
nim Dei influxus, seu Supernas,
turalis Dei concursus ad Scri-
pturam Sacram clarandam Omne
propter dubium Omneque erroris
periculum a Scriptura removebit,
- eamque dignum Revelationis

fontem efficit, nulla erroris
admissione contaminatum (Co-
sibilitas Inspirationis moralis)

§. 21. Inspirationis Realis

Scripturam S. N. T. divinam
esse inspiratam constat -

I. Et Scriptura ipsa; in qua
legimus Christum, quum e his
terræ discessurus esset, Apo-
stolis suis ceu Verbi divini pro-
curatoribus Spiritum Sanctum promi-
sisse, qui suas agens voces
annuncianda ac dilucidanda

doctrina assisteret. Alium Para-
clitum dabit vobis, ut man-
eat vobis cum in Aeternum; Ut
cognoscatur eum (Spiritum Veri-
tatis), quia in vobis erit et in
vobis manebit; (Jo. XIV, 16); -

omnia suggereret ac in memori-
am revocaret, quod Iesus dixerat
Paracletum autem, Spiritum S., quem
mittet Pater in nomine meo,
ille vos docebit omnia et sug-
geret vobis omnia; (ib. v. 26);

— adeo, ut non deberent anxie
 cogitare, quid aut quomodo lo-
 querentur, a Spiritu S. acceptum
 quid dicere aut predicare deberent.
 Dabitur vobis in hora illa, quid
 loquamini; non enim vos estis
 qui loquimini, sed Spiritus Patris
 et Verbi, qui loquitur in vobis,
 (Matth. X, 19). — Et apostolus vero Pau-
 lus, qui, quum Iesus has promif-
 siones discipulis suis faceret, con-
 versus nondum erat, doctrinam su-
 am et superiori revelatione habuit,
 ut ipse Gal. I, 11, 12. 1 Cor. II, 13. 2 Cor.
 XIII, 1. 1 Theff. II, 13. testatur.

Sed vero, si Paracletus, Spiritus S.
 a Christo promissus ac datus, apud
 populos manebat et in ipis erat, dum
 Evangelium Orali voce Annunciarent,
 — quis sibi persuadeat, eodem divi-
 no aflatu destitutos, fuisse, dum ean-
 dem doctrinam literis Mandarent? Non
 ne potius, et eo, quod Spiritus S. eis ad-

scierit loquentibus, legitime
 Concludi potest, eodem etiam in
 scribendo eodem perfidio fuisse
 munitos. Facilius enim errata
 corriguntur, quae loquentes
 committimus, quam quae scriptis
 consignata sunt. - Christum
 proinde necesse fuisse credimus
 Scripta et Apostolorum omnibus
 venturis saeculis fontem fore
 doctrinae suae, et quae conti-
 nuam eius predicationem per
 omnes generationes; - unde non
 minori cura ac perfidio opus ha-
 bere videntur ac orales vivaque
 institutio. - Videmus itaque Scri-
 ptorum N. T. inspirationem et
 ipsius Iesu Christi effectus optime
 inferri posse.

Quod autem Inspirationem
 librorum a Marco et Luca confes-
 sorum attinet, qui eodem modo in-
 medietate Christi discipuli et erant,
 - ea etiam unico argumento, quod

Petri et Pauli comites fuerit,
 non facti demonstratur; - quapropter
 aliud probandi genus adhibe oportet,
 quod decretorium vocari queat.
 - Eusebius autem hic Marci et
 Lucæ scriptis eandem semper Ecclē,
 sicut cum cæteris Auctoritatem
 divinam tribuit, - hinc apparet
 Argumentum ejusmodi, quod simul
 pro reliquis quoque S. S. Scriptis
 eodem modo valet, -

II. Et unanimi totius Ecclesiæ
 consensu et fide defumi; - et quidem
 10) Et testimonij Patrum. Cle-
 mens Rom. in epistola 1^a ad Cor.
 Cap. 40. edit. Lond. ait: Scripturas
 sacras diligenter inspicite, quæ
 sunt Spiritus S. oracula vera; in
 his nihil injussum, neque fictum,
 aut simulatum contineri, discite.
 - Iustinus M. in parænesi ad Gent.
 tradit: S. Scriptores nihil aliud
 accesse habuisse, nisi prorsus se
 ipsos operationi Divini Spiritus p. d. b. c.

- Origenes Contra Celso. affirmat
 2) Judaeos et Christianos in eo
 2) venire, quod d. libri Divini
 2) ritu sunt conscripti. - Dein
 gelissas cooperante spiritu s. p.
 pphisse ait. - Athanasius in
 prof. Palm. de omnibus libris
 Christianorum in genere dicit
 2) cooperante spiritu s. esse con-
 2) scriptos. - Cyrillus Hierosolym.
 Catech. 11. ait: ista aos. Divina
 2) divinitus inspiratae scripturae
 2) N. et V. T. - Haec autem suffi-
 cient omnia, quum aliocum
 omnium testimonia in medium
 proferre impossibile fore sit.

2) Et publica et universalis
 Ecclesiae prae. Ea enim s. scri-
 pturam semper, ut Divinum librum
 adhibuit, ad instruendum fideles
 in vera Christi Religione, non
 solum ad adhaerendum, sed
 - scripturarum corruptionem &

omnem ut haeresim et injuriam
 spiritui s. illatam respedit; - atq;
 Confanter negavit, vel unicam
 in universa scriptura s. Veri no,
 minuz Antilogiam reperiri.

30) Et Conciliorum effatuz. Eccl^a
 haec enim jam a primis et ordinis
 persuasum, firmiterque ab ea cre,
 drium fuit, s. paginas, absque
 ulla earum discrimine, Divino Spi^{ritu}
 ritu operante conscriptas fuisse.
 Inde est, quod ea omnes, qui di^{vi}
 vinituz inspirati laudantur, Cata^{logi}
 logis divinatorum librorum ab Antiquis^q
 primis temporibus inferuerit, uti id
 constat et Concilio Sardiniensi
 anno 397. Romano, Tridentino et
 quorum posterum venens; omni^{bus}
 s. librorum libris subjicit:
 Siquis autem hos ipsos libros
 integros, cum omnibus suis partibus,
 prout in Ecclesia catholica legi
 Consequerant, et in veteri vul^{gari}

gata editione Latina habent
 2, pro factis, et Canonici non su
 3, ceperit, Anathema sit. Sess. 11.

Obv. Unanimi hoc et concord
 Ecclesiae, de divinitate S. Scripturae certissimam nos reddi. Merito
 sane consensus ille omnem Ver
 rationem tum ob Antiquitatem
 qua christolici coaevo est, tum
 ob Constantiam, qua sibi semper
 similis existit, tum etiam ob
 rationem, qua ab aevo christo
 lorum ad nos usque pervenit
 — et credit, quod consensus h
 Ecclesiae ex persuasio non fu
 cessive et post operosas disqu
 sitiones orta est, sed continuo
 quit summa cum aequalitate
 ac proinde n^o aliunde quam
 christolorum traditione oriri
 potuit. — Valet hic regula Do
 centi Leinensi in sommonitorio.
 2, Quod semper et ab omnibus, qu
 ubique tenetur, id indubitatum

tenendum esse; - eoque magis valet,
quo certissimi sumus, Ecclesiam
in his, quae ad religionem per-
tinent, et Christi promissione
infallibilem esse. Nihil autem
magis sine dubio ad religionem
pertinet, quam scire, quid sit de
fonte revelationis sentiendum.

§. 22. Inspirationis gradus.

Unum in re primaria, scriptura-
rum nimirum universam esse in-
spiratam, omnes conveniant Patre,
et Theologi, - juvat paucula quae-
dam de gradibus etiam Inspirati-
onis adducere. - Et quidem gradum
inspirationis, qualisnam in unoquo-
que scriptore fuerit aut saltem in
qualibet libri parte, cum certitu-
dine determinare non possumus.
Unum constat, eos, pro ratio-
ne facultatum scriptoris et argu-
menti conscribendi, diversos esse de-

buisse. Inspiratio enim Veri, ac
 etiam naturalis non tollit, sed
 juvat certum et perficit. Unde
 quoad facultatem, Scripturae natu-
 rales, quae variae esse solent, au-
 ditium Dei, jam majus, jam minus
 requirebatur. Respectu vero argu-
 menti, quod vel doctrina est, vel
 prophetia, vel historia, et majore
 auxilio opus habuisse prophetam
 et Doctorem, quam historicum, et
 ipsa natura harum rerum hactenus
 intelligitur. — Gradum vero omnem
 hujus auxilii ad apicem usque de-
 terminare, deficiente medio parte
 Dei et hominis in aliquo opere de-
 finiendi, Difficilius est, quam
 a limitata natura humana esse
 certari queat.

Obs. Ex his autem intelligitur, ad
 hoc, ut aliquid fit Scripturae Sa-
 crae, minime necessarium esse

10) Ut veritas, immediate, id est per novam revelationem, sacro auctori, inspiratae fiat. - Neque

20) Ut inspiratio ad singula verba et ad singuli modum essent, datus, ut Lovaniensis, et duarum, Academiæ, in celebri controversia cum Jesuitis Lessio et Haemelio, 1586, censuerunt; - quarum sententiam Magnus Consensus Cordasi Theologi rejecerunt.

- Interim, ex his ad singula verba extendenda non fit, speciatim in spiritu divini in his quoque assensu negari nequit, idque imprimis in prophetis V. T. in quantum nimirum necesse erat providere, ne ineptiarum vocum defectu, rebus et sententiis aliquid officeret. -

Caeterum conferantur cum his ea quae in Introd. Genes. in libro s. V. J. Cap. II. §§. 19 - 20 hoc in objecto dicta sunt.

Articulus 2us

De canonibus librorum N. T.

§. 23. Notio Canonis.

Canon in genere dicitur regula ad quam alia examinantur et diriguntur; - et usu vero ecclesiastico, et quidem sensu latiori, sicut indiculus seu Catalogus, primis hominum, quibus ditionem ditionum prebebat, unde viduae canonicae; dein Clericorum tabulis publicis consignatorum, unde de Canonibus idem est ac Ecclesiasticus; - sensu vero strictiori prouti hic sumitur, Canon est Catalogus Librorum, qui tamquam sacri et divini, inspirati habentur.

Notari vero meretur usitata olim in primæva Ecclesia distinctio seu distinctio librorum in Canonicos, Ecclesiasticos, et Apocryphos. Canonici dicebantur, qui in canonibus

divinorum librorum delati erant. —
 Ecclesiastici, qui auctoritate Ecclē-
 siæ in sacris Convenciis publicè
 quidem prolegebantur, sed vel pro
 divinis non habebantur, vel saltem
 in canonem divinorum librorum re-
 spectati nondum erant. — Apocryphi
 denique (ἀπό τῶ ἀποκρύπτειν, cela-
 re, occultare) dicebantur primo, qui
 occultam sapientiam continere crede-
 bantur, — tardius vero, qui vel ob du-
 biam authenticam, vel ob argumen-
 tum a publicis usibus ardebantur.

Novi Testamenti canon constat li-
 bris XIII, nempe: IV. Evangelicis, Mat-
 theæ, Marci, Lucæ et Joannis; XV.
 libris Apostolorum; XVII. Epistolis
 Paulinæ; VII. catholicis reliquorum Apo-
 stolorum, nempe: I. Jacobi, II. Petri, III. Jo-
 hannis, et I. Judæ; atque Apocalypsi
 Joannis, cum omnibus suis partibus,
 prout in vulgaribus editionibus habentur.

§. 24. Historia canonis N. T.

Ex monumentis Christianae Antiquitatis exploratum est, -

- 1°) Jam primo aetate Christianismi scripta Apostolorum, ad morem Judaeorum in Christianis conventibus publicè praeterita, atque mutuo communicata fuisse (Col. IV, 16. & Petr. III, 15, 16). Unde dehinc eorum collectio enata est, atque, quum Christus et Paulus Veteris jam ex N. T. meminissent distinctio in V. et N. sponte fluebatur.
- 2°) Praeter libros in hac disciplina N. T. Collectione comprehensos, alia adhuc mature circumferrebantur. varia scripta Apostolica virisque Apostolicis attributa. Unde collectio geminiorum divinarumque librorum magis atque magis necessaria enascebatur. - Verum-
- 3°) usque ad medium saeculi II. collectio ejusmodi librorum N. T. collectio nondum effabatur. Cujus ratio

haud obscura est, tum et modo, quo
 Evangelium primitus predicaba-
 tur, orali nimirum infusione,
 tum etiam et conditione Christiana,
 eorum Ecclesiarum illius temporis, quae
 mutuae scriptorum Apostolicorum
 communicationi permagna impedimen-
 ta erat.

40) Inde autem a dimidio Saeculi II.
 obtinuit consensus celeberrimorum Do-
 ctorum Ecclesiae, uti Irenaei, Clemens
 Alex., Tertulliani et, circa praeci-
 pua canonis sacri Monumenta, jam
 legitur. Notatu vero digna conferen-
 tia in eo est, quod omnes jam loquan-
 tur de duplici librorum N. T. Colle-
 ctione, quarum unam Evangelium vel
 Evangelicum, alteram autem Aposto-
 licam vel Apostolicam vocant (Iren.
 adv. haer. Lib. I. Cap. 3. Clem. Alex. Strom.
 Lib. V. Cap. 6, 7. Tertull. de prud. Cap. 21.)
 Opus hinc interdum etiam utram

que Collectionem sub nomine: Instru-
menti vel Testamenti Novi Compred-
dit (Contra Marc. Cap. 11.) et non verum
 Collectis sub nomine Evangelii et
 Apostoli omnes N. T. libros compo-
 henderit, nec ne, - patet ex his locis
 quae superius (§. 8.) ad probandam
 Librorum N. T. Authentiam adducimus.

50) Cum his Doctorum Patrum
 effati, consentiant Antiquissimi, qui
 cessant, Librorum N. T. Canonice
 Catalogi; - in specie:

a) Fragmentum Anonymi, ut et
 dicitur, videtur Caji presbyteri Ecclie
 Romanae, et initio Saeculi 3°, quod
 ter libros opus operos seu ab omni-
 bus receptos, ad opus operos, etiam
 tines, et septem epistolis ad hebraeos
 Jacobi, et 3° Joannis. Sed cogitandum
 est fragmentum hoc multum in locis
 mutilum esse, adeo ut in antecedentibus
 tibus, aut subsequentibus, hi quoque

commemori potuerint.

b) Canon Origenis in Glom. in Jofu
am effans, quem supra (§. 9.) fere to,
citavimus.

c) Canon Eusebii, in quo omnes li,
ber, qui in vulgar; editionibus haben,
tur, specificè commemorantur; et addi,
to, quod quidam eorum, quos vocat
deusero canonicos, epistolae nempe
Jacobi et Judae, 2^a Petri, 2^a et 3^a Joan,
quos, ea ad hebraeos, et Apocalypsis,
quos aliquibus in controversiam vocen,
tur, sed a plerisque in recipiantur.
(et Conf. §. praedict.).

60) Omnes autem hos libros, qui in
aphodieris fanone continentur, Opusq,
inquiris, et ardyzypicis, seu libros
imparis ejusdemque auctoritatis inter
canonicos et divinos referrunt for,
dilia (§. 21. II. 3.). Quorum effata edma,
torem auctoritatem merentur ac reve,
rentiam, quod a legitima potestate Jofu

diligentem factam discussionem pro-
fecta sint, eoque fine, ut mota
de geminis facrisque libris qualis
siones componerentur.

§. 20. Canonicitas Modernorum
Librorum N. S.

His promissis adstruimus: Omnes
libros, qui in hodierno nostro Cano-
none continentur, omnesque eorum
partes ad sacras divinasque Scri-
pturas pertinere; — idque —

10) Et testimonio fonsitis factis
gimentis, quod omnes hos libros in
Canone recenses, et cui etiam S. C.
gustinus interfuit; ita enim Can.
47. loquitur: *Placuit (Concilio) ut*
propter scripturas, Canonicas, et
hil legatur sub nomine divinarum
rum Scripturarum; sunt autem
Canonicae Scripturae sequentes
Recensio; dein omnibus s. libris
eodem ordine, quo in vulgaribus
editionibus habentur, ut ostendat

se Sacramentum hanc et ^{antiqua tradi.} ~~traditione~~ hanc
 accepisse subiungit: a Patribus ipsa autem
 primus in Ecclesia legenda: - Tum vero

20) Idem canon, ut et verbis ejusdem
 Concilii patet, ad occidentales Epis.
 Capos delatus esset, ut ab illis, et
 praecipue a Romano Pontifice confir-
 maretur, Innocentius 1. eum fide ex
 apostolicae Sedis, imo et totius Eccl.
 saeculae Occidentalis nomine confirmavit,
 et in Epistola ad Euphrasium Episcopum So-
 lontanum data, similiter se doctrinam
 hanc et traditione hausisse, ait.

30) Et testimonio Romani Concilii
 1179. sub Gelasio I. celebrati, quod eun-
 dem canonem statuit, adeo ut et hoc
 appareat Ecclesiam Romanam et affri-
 canam saeculo V. eundem plane habuisse
 canonem, quem Cardus postea de
 Concilio Tridentinum.

40) Et testimonio S. Augustini, qui

Lib. II. de doct. Chriſt. poſſit; ansea
negalis ad diſcernendas ſcripturas
ſacras valisuris, canonem ſubmittit
qui nec plures, nec pauciores libros
continet, quam in noſtris editionibus
habentur.

50) Quam generalis fueris, a pri-
mis ſaeculis, Eccleſiarum conſenſu,
circa libros proſo- et deutero-
tonicos, probatur et Verſione An-
tigua Itala, in qua omnes libri, qui
hodie habemus, inter ſcripturas
numerantur. Quis vero crederet Ver-
ſionem hanc, ipſiſ; fere et poſtolorum
temporibus, eſſipientem, inter omnes
fere principem, a latinis eccleſiis
uniuerverſaliter receptam, et qua
Occidentalem Eccleſiam foris et
nascentem et adoleſcentem ſuſcep-
tauit, abſque ullo diſcrimine, hec
libros canonicos et apocryphos ſuſcep-
tauit.

60) Eugenius IV. Romanus Pontifex
in Decreto ad Armenios eodem libro
eisdemque nominibus commemoravit,
quos et quibus dein commemoravit
Pater Tridentini.

70) Denique, magnum his argumen-
ty pondus accedit e consensu Ecclē-
siarum Orientalium, quae omnes hanc
quem nos laudavimus, canonem sem-
per tenuerunt et tenent. In Concilio
Constantinensi, quod anno 692. habitum est Con-
stantinopoli, et cui IV. Patriarcha
et plus quam 200 Episcopi interfu-
erunt, in numerum canonum Ecclē-
siae Orientalis canonem quoque
Concilii archaginenfis recepti sunt, atque
inter eos et ille 47. quem supra (N. 10)
citavimus. —

Quod autem Ecclēsiae orientis, in ea,
eodem hae doctrina hodieum permansi-
erint, testatum reddit responsum
anno 1672. et Concilio Constantinopoli

sub Dofishes Patriarcha celebrata
 proceffantibus datum, in quo
 merat; ut, quos nos habemus omni-
 bus libris, addit Synodus: hos o-
 mnes judicamus Canonicos, et
 s. Scripturam nominamus, quom-
 am hos tradidit Antiqua Con-
 stantia, seu Major Ecclēſia Catholica.

Omniſque igitur hiſ libris, cum
 omniſque ſuis partibus, pro- et de-
 terocanoniciſ eadem Auctoritate, ſi
 vna ſeribere adſcribenda eſt. Et
 recte Concilium Tridentinum proce-
 piunt, ut abſque ullo inter eos
 ſerimine, libri hi omnes, quoad
 omnes ſuis partes, ſervi et canonici ha-
 berentur.

Obſ. 1. Quamvis de libris Deuter-
 canonicis N. T. dubium jam in
 ipſa Antiquitate exortum erat,
 omnino ſerim et ab omniſque Ecclē-
 ſias precepti ſi fuerint, — inde t

nullum prejudicium adversus di-
vinam eorum Auctoritatem inferri
potest, quinimo ex hac ipsa, eos
cum divinis, recipiendi difficultate
certissime liquet,

a) eos jam tunc existisse, atque
ut ^{reab} apostolicis sergari fuisset, n
omnimode impossibile fuisse. -

b) eos a pluribus Ecclesiis fuisse
receptos. -

Ex re ipsa, si libri de vetero canonici
apostolici n^o fuissent, explicari n^o
potest, quomodo ii in pluribus et in
signis Ecclesiis, tamquam apo-
stolici servari, atque cum tempore
tantam sibi Auctoritatem conciliare
potuerint, ut omnium postea consen-
su in numerum divinatorum librorum
referrentur. Certe Antiquissima
Ecclesiarum testimonia et Ecclesiarum
traditio Argumentum positivum
praebent, quod libris tantum qui

biddam Argumenti Negativis
 eo minus adhuc subverti p^o, quod
 c) Rationes adfuerint, cur nu-
 tare aliquo tempore visa f^o ho-
 num librorum Auctoritas (§. 9).
 Inibus adhuc addendum, quod f^o
 san Patres aliqui ideo anxii et
 Dubii haereserint, quod in illis li-
 bris nonnulla nimis obscura re-
 perirentur, quae dein ab haeresi-
 cis malam in partem desorgueba-
 tur. Verum enim vero semper nec-
 sarium visum est parribus, f^o
 mam in fecerunt; s. h^o ad-
 bere diligentiam; Maluerunt f^o
 ne dubitare de veris, quam p^o
 riulo se se exponere falsa, at-
 ab haeresibus f^o assumere
 locum s. S^o p^ourarum.

Obs. 2. f^o f^o apud f^o
 cos recepto Concordat etiam p^o
 septimum, f^o f^o f^o
 Canon, quamquam initio defo

nationis, statim non defuerint, qui
 quoad libros deuterocanonicos fidei
 his, aut arduos, antiquiora
 diversa sentirent. Omnes enim agno-
 scunt libros hos cum omnibus fidei partibus
 ab Apostolis aut viris fidei Apo-
 stolicis esse conscriptos, parique in
 eo dignitatis, et auctoritatis esse de-
 bere, quamquam de Authentica nonnullorum
 locum librorum, aut quarundam eorum
 partium, uti de 1 et 2° Capite
 Machabei, de 12. ultimis Versibus Ca-
 pituli posterioris Evangelii Marci, de
 ultimo Capite Evangelii Joannis, Apo-
 calypsi aliisque, de quibus suo loco
 in Introductione Speciali tractabi-
 mus, plurimum dubitant, — et in
 genere doctrina de Inspiratione,
 quam Patres illorum non minori fer-
 vore, in sensu fortissimè, usque ad
 Michaelis, ac Jacobini propugna-
 bant, potere jam apud omnes elo-
 luit, evanescitque.

Obs. 3. Adstruere igitur in propo-
 sitionibus duobus Capitibus Librorum
 F. Historice et Divinae Auctoritate
 - oppositum esse videtur, ut jam
 ad ea accedamus, pertractanda, quibus
 et juxta illorum interpretationem
 tatio privari ac potari possit, -
 et quidem in sequenti Capite de
 sermone et fide, quo sacri hi
 libri conferri fuerunt, - et sic
 qua ordine pertractabimus.

Caput III.

De sermone et stilo librorum N. T.

§. 26. Originalis sctus N. T.

Libros N. T. omnes, si Matthaei E.
vangelium, et iuxta nonnullos etiam
Epistolam ad hebraeos, et epistolas, ab au-
toribus sacris, graeca lingua conscri-
ptas esse, communis fere omnium sen-
tentia est. Conjectura enim Harduini,
quam in commentario ad N. T. (Hay.
com. 1741.) proposuit, Latinam simi-
lem lectionem non versionem sed sel-
tum esse originalem, graecam autem
lectionem ab ignoto aliquo auctore
latino sctum translata esse, jam
solum explorata est. Atque ad refutan-
dam hanc sententiam historicae pro-
bas repugnantem sufficeret Hierony-
mi testimonium, qui latinam versionem
ad graecum fontem emendatam a se
expressisse in multis locis fatetur. Nec ma-

joris ponderis est Baronii al-
 rumque assertum, qui putant Eu-
 gelium S. Mariæ latine ab aucto-
 editum fuisse, auctoritate præcipue
 antiqui cujuspiam Codicis permoti
 Venetiæ observatus, et ipsum S. Mariæ
 autographum esse putatur, neque
 plius ob literarum resuscitem legi
 posse. - Non defunt etiam, qui
 plerisque libros N. T. originaliter
 hebraice seu aramaice conscrip-
 sisse, deinde vero graece tra-
 lato fuisse putant, uti Berthold
 et Bolen; - idque in specie falsum
 de Epistola Judae, et Jacobi, quæ
 postremam etiam, prout modo in
 tu graeco habetur, liberorem tan-
 tum alterius ab apostolo Aramaice
 conscriptae epistolae paraphrasem
 esse putant, uti etiam familia de
 Apocalypsi. - De quibus in specie
 liter suo loco in Intro. Speciali ageretur

Obs. Non defuerunt etiam, non
 praecipue Aetate, qui prodeun-
 te praecipue Pfankuchio, in Bibli-
 otheca Orientali VIII. linguam Grae-
 cam Jesu Christo et Apostolis, ac
 in genere omnibus judaeis palaes-
 tinensibus, penitus ignotam fuis-
 se affirmarent, idque et sequen-
 tibus praecipue Argumentis: -

10) Quod nulla adfuerit pro illis
 necessitate, aliam proser veracem
 lam Aramaicam addiscendi, eo
 quod omni finitima Graecia, qui-
 buscum commercium erat vel ea-
 dem plane, vel falsem cognatali-
 qua usarentur.

20) Propter summum eorum in O-
 mni res peregrinas, et in specie
 in linguas extranas odium, Thal-
 mudel etiam expresse prohibente, ne
 quis filium suum Graece dixeret fa-
 ceret, adeo ut execrabilem etiam
 pronuntiaret, qui unquam filium

suum Graecanica sapientia
 diri curares. Imo ipsum etiam
 Jos. Flavium Chab. XII, 11, 2. te-
 stari, neminem popularium suo-
 rum huius operi conferibendo ob
 linguae imperitiam parem fuisse.
 - Sed ne se ipsum quidem ob pop-
 larium suorum projudicium pa-
 triamque consuetudinem omnem
 huius linguae venustatem et
 pronuntiationis suavitatem ap-
 cutum fuisse.

30) Et quod Palaestinae sed
 ubique et in N. S. Aramaice
 loquentes inducantur aut salt-
 im per interpretem.

40) Denique: Et in oleo ferms
 ipsius, qualis in scriptoribus N. S.
 et versione LXX. Interpretum con-
 citus, in quo non modo plura vo-
 cabula, et idiotismi hebraice
 sed etiam vicia plane versionis
 uti Joh. IX, 4. XII, 4. inveniuntur.

Verum ad Argumenta modo ad-
 ducta, aliqui huiusmodi Viri
 eruditi tam solide responderunt,
 et positivè insuper Argumentis,
 linguam Graecam ipsi etiam Palae-
 stinensibus, licet non adeo bene
 aut cum Nativa puritate, cogni-
 tam fuisse ita demonstrarunt, ut
 iam tota Controversia hoc in pun-
 cto cessasse videatur. Jurat iste-
 rim hic breviter utriusque generis
 Argumenta ad praecitata, diffi-
 cultate adferre, ut et his facilius
 ipsa Veritas asserti Cognoscatur.
 Et quidem -

a) Ex historicis profanis pla-
 ne notum esse, incolis Syriae
 praeter linguam vernaculam
 inde a temporibus praecipue Cleo-
 pandri M. etiam Graecam Cognitam
 fuisse; ita fere pro Aethiopia, cap.
 25. Tacitus Hist. Lib. V. 8. Iudaea
 vero seu Palaestina ad Syriam refer-

crebatur. Iudaei vero Aegypti
 quorum commercium cum Palaestinis
 finibus negari nequit, haec
 solam loquebantur, uti hoc
 et historia Vespionij Graecae Ale-
 xandrinae et et Philone facti
 evidens erat. - Cedit, quod
 a temporibus Ptolemaeorum ob
 continua inter Syriae et Aegypti
 bella Palaestina perpetuum the-
 atrum belli erat; - in aetate
 etiam Clelandri M. 5000 Iudaei
 cum stipendia mercipse legantur
 - plures civitates, uti Gara, Ga-
 Dara, Flippo, Caesarea aliaeque pl-
 res Graecis incolis maximam par-
 tem inhabitabantur; - postremo
 denique temporibus Indignitatem
 et milites Romani huius Regionis
 ponebantur, linguae Graecae hanc
 quaquam ignari. Haec igitur omnia
 ceu cotidem provocations
 rant, ut Palaestines quoque

Judaei hanc linguam sibi redderent familiarem.

b) Ordo vero in res peregrinas et in linguas externas ab addiscenda lingua graeca prohibitos fuisse, loca citata Thalmus, & minime probant. Partim enim studium tantum philosophiae graecae, quae eos ad defectionem a patriâ religione seducebat prohibetur; ubi vero etiam lingua ipsa prohibita fuisse dicitur, an effectus etiam huius Rabbini decreti responderit, necne, minime legitur. Sed non defunt etiam loca, quae aperte supponunt linguam graecam palæstinensibus haud quaquam fuisse ignotam. — Iosephus autem non de ignorantia linguae, sed de puritate et sinceritate graecae tantum usque qui eam in scholis graecorum addiscabant propria,

queritur, — et per patriam con-
suetudinem, non Vernaculam
aramaicam quam ferus hebrae-
cam pro more nominasset, sed
videm illam ac incompositam
popularibus suis familiarem
Graece loquendi et pronun-
di rationem intellexit, adeo ut
haec ipsius querimonia pro
su lingua Graecae Palaestinae
suis familiari faciat, non au-
tem contra eum.

c) In exemplis, quae produuntur
de Palaestinae in sibus Aramaicae lo-
quentibus, aliae causae hujus rei
quam merae linguae Graecae, quae
rendae sunt, et inveniuntur, sed quae
longum esset neque hujus loci est
omnes exponere. Cui diffidendum
non sit, quosdam Judaeorum forte
non adeo bene Graecam calluisse
ut Graecos profertim in loquendi-
satis feliciter assequerentur, —

et vicissim Judaeos tam male loquentes, quam horride nonnunquam pronuntiantes a Graecis hominibus non semper fuisse intellectos, adeo ut saepe interprete opus fuerit.

2) Denique Conformatio sermonis scriptorum N. T. et LXX. Interpretum non ignorantiam, sed ruditatem et peculiaritatem linguae apud suos coevos, et contritales usitatae tantum demonstrat. - Vitia autem versionis non Graecae sed Hebraicae, quam exponunt, ignorantiam probarent, si vitia esse ejusmodi exempla probari possent.

Argumenta vero positiva pro cognitione linguae Graecae tempore Jesu Christi apud Palaestinos, sed, - suppeditant versiones Graecae V. T. quae saeculo II. jam completas, vel in gratiam Judaeorum aut Ju-

daeo-christianorum ab Equila,
 Symmacho, Theodotione aliisque
 adornatae fuerunt. Nestorianae
 origo tot versionum, praeter alex-
 andrinam, quae jam a IV. saeculo
 saeculis cessabat, ostendit, magis
 rem hujus linguae inter Palesti-
 nenses fuisse cogitationem, quam
 ut facile impugnari queat.

Sed posito etiam, linguam heb-
 raicam hanc ita fuisse communem
 Palaestinensibus, ut contendere
 mus, - nullum tamen inde argumen-
 tum contra Originariam scrip-
 turam graeci deduci possit. Praeterea
 quod enim Evangelium Mattheae
 et Epistola ad hebraeos hebraice
 seu potius Aramaice conscriptae
 esse communiter credantur, - reli-
 qui tamen scriptores sacri, etiam
 sine ullo spiritu, s. misericordioso

inflatu, cognitio linguae graecae
 negari n^o St. Longa etiam eorum in-
 ter Hellenistas, quorum non pauci
 Hierosolymae quoque erant (Act. VI, 1),
 et inter Graecos, quibus Evange-
 lium predicabant in Graecia, Asia
 minori, Aegypto et alibi, commo-
 datione fieri non poterat, ut cum
 tempore hanc quoque linguam non ad-
 dicerent. Imo et hae longiori non,
 nullorum inter dictas gentes com-
 moratione repetendum videtur, quod
 in scriptis eorum variis, variam jam
 puriorem, jam deteriore linguam
 inveniamus (Conferratur Evange-
 lium et epistolae Joannis cum Acto,
 c. 17). Paulus proterea Tarsi in
 Cilicia oriundus erat; Marcus et
 Lucas interpretes Petri et Pauli
 ab antiquis nominantur; Joannes
 dicitur in Ephe. in Asia minori vi-
 dit ubi et mortuus est; et sic etiam

de aliis merito supponi posse,
 hinc historiae monumenta nos
 hac in parte deficiant. - His
 missis tam de indole sermonis
 et apud S. scriptores, quam de
 tibus, deesse eum cognoscendi in
 quentibus duobus articulis ag
 mus.

Articulus 1us

De Indole sermonis Graeci N. S.

§. 27. Linguae Graecae apud S.
 et N. S. inpuritas.

Esse scriptores S. N. S. in con
 nandis suis operibus plerique
 ca lingua usi fuerint, - lingua
 men corum variis de causis eam
 legantiam, et leporem, imprimis
 do eam puritatem nequaquam ha
 bet, qualem in scriptoribus Gro
 corum flassius domestici; tant
 pere admiramus; - Sed ea parte
 voibus, phrasibus aut peculiari

etiam conseruendi modo, partim
 significationibus etiam uocum et
 phrasium pure graecarum peregrin
 nis adeo fasset, ut misandum in
 fit eam a uiris eruditissimis nostris
 fere temporibus, ob eam discrepanti
 am, peculiari nomine dialecti helle
 nisticae distinctam fuisse.

Mašina uero pars peregrinarum
 illarum uocum, phrasium et signifi
 cationum profluit -

I. Et lingua hebraica seu Arama
 ca; quae cum scriptoribus s. forte
 omnibus uernacula esset, uitari uil
 poterat, ne aut certa quaedam uo
 cabula usque prociq; religiose conse
 crata assumerentur, uti Chelaja,
 Abba, Amen, Gehenna, Rabbi et; -
 aut uocabulis graecis significati
 uo hebraica aut tribueretur,
 aut subiungeretur; uti in uoci
 bus אֵלֹהִים, סוֹדָאָרָא, פְּרִימָא, עִירְרֹן,
 et quae non tantum saeculum, ilia,

dictum, pacem, uti apud flapsios
verum etiam mundum, Commiserationem,
rem quamcumque, et salutem, ut
שָׁלוֹם (Olam), רַחֲמִים (rachamim)
דָּבָר (dabar), שְׁלוֹמִי (schalom) et signifi-
ficant; — Aut denique recentis iudi-
dem vocabulis vel etiam significati-
onibus ea componendi ratio adhibe-
bitur, qualis ipsi in vernacula fa-
usitata erat; cuius generis exempla
infinita ubique obvia sunt. —

Id quod aliis etiam quibuscumque
evenire solet, si linguam aliquam
aut professe non calleat, aut etiam
am et usum tantum vulgari addi-
derit, quae apud cultiores ^{quos} popu-
los a lingua eruditorum et nobiliorum
flapsis semper aliquantulum
abhorret. —

Scriptores autem nostri plane
silibi, erant circumstantibus, pro-
daci fuitis natione et religione

qui linguam graecam non ex schola
aut ex arte sed ex vulgari usu, et
aque plane sive temporis apud po-
pulos suos valde hebraizante addi-
dierunt. Hebraizans autem ejus-
modi graecus sermo non sicut actus
aut sua tantum opera ortus,
sed ab antiquis jam temporibus et
Arabes, Aegyptiis praeque Judaeis,
et aliisque qui Hellenisticae dicebantur
familiaris, quo et Versio LXX. In-
terpresum trecentis fere annis antea
conscripserunt.

Ad Hebraismos accedunt etiam Kab-
binismi, seu sermoni qui in scholis
judaeorum vel noviter inventi, vel
nova falsa significatione dona-
ti sunt. Hos autem et a posteriori
in scriptoribus novi T. expressare
debemus, quod Paulum Omnigena
judaeica eruditioae imbutum fuisse,
et Iulium etiam non modo cultum

rudiori tantum plebe, sed cum
doctiori etiam populi parte frequenter
sermones tenuisse Sciamus; - cum
populum quoque ipsum ita ab ore
Rabbinorum dependisse, ut eum co-
lore rabbinico aliquatenus tinctum
fuisse negare non possimus.

Copiosissima ejusmodi rabbi-
norum exempla e scriptis veteri-
um et recentiorum Rabbinorum,
et Thalmude, Midraschim, Rabbot
ad illustrandum N. T. Congestores
sunt Lightfooteus, Schöngeni-
us, Westphalius, et quibus pauca-
sima haec syronibus sufficientia
Ligare et Solvere Matth. XXV, 19
pro Veritatem aut licitum declarari
- Rensaei et Nova creatura, Joh. 1
III, 8. quae a Rabbinis de proselytis
adhibebantur. - Solatium Israelitis
Luc. II, 25. pro Messia usque regna
- Benedictus, Marc. XIV, 61. pro. Deo
uti hoc Rabbinis frequentissimum.

- Pastor, quod in V. J. de regibus
dicitur, a Rabbinis vero etiam ad do-
ctores, legi translatum fuit. - Verum

II. Non parva fuit, quae et alius
etiam linguis mutuata fuit, uti:

10) Et lingua persica (Persismi),
aggaprius, pagos, gafa, peppapi,
magas, magas (cogere, magis, ~~the~~,
saurus, unio, Magas), quibus
Paulus etiam geerra anumerat.

Pauca vero sunt haec vocabula,
quam ob arctum Vinculum, quod
inter utrumque populum aliquot se-
culis post captivitatem Babyloni-
cam intercedebat, merito expectari
posses.

20) Et lingua latina (Latinismi)
et quidem -

a) Voces: aovapior, obolus, roma,
, as. - Inrapior, numus, decem
assium. - urr⁺spior, centurio; opar,
aprior, protorium; ouapros, ficiarius;
ovousda'pior, vel spiculator a spicu,

lo, genere quodam sili, quod gestabat (græcè δόρυφορος), - vel vero a speculando speculator, est plura.

b) Phrases: ὁ ἰναρὸν δοῖν ὄναι, saluare, Marc. IV, 15. - ὁ ἰ ἔργα ὄναι, operari, Luc. XII, 58sq. - Quod mirum sine dubio nemine esset, considerant Græcos et Judæos jam ante aetatem Apostolicam in Romanorum devenisse potestatem, atque a Magistratibus ac Militibus Romanis gubernatos fuisse. - An vero etiam

30) Et lingua Arabica, seu Arabismi ferè seles inveniuntur acriter inde a Michaelis temporibus disputatum est. Negari quæcum neguit, plurimam esse vocum et phrasum in N. T. quæ non nisi ex lingua Arabica modo lucem plenam capiunt; An vero vocum illarum ac phrasum in Arabia significatione Arabico soli peculiaris vel vero alijs etiam semitis lingue

cognatis, communes fuerint, hoc est plane quod quaeritur, sed nec, dum demonstrari potuit; atque ita eausque de Arabism; quoque serm; et talibus sermo esse non potest.

Obv. 1. Non defuerunt, qui lingua hanc Graecam, prout ea in Veri-
proverbis Sacris N. T., in Versione
Alexandrina, et Aethiopo-panoni-
cis V. T. legitur, nihil omnino
a lingua Glafiorum Graecorum,
quoad puritatem, differre puta-
rent, atque ideo Purissae dicti
sunt. Illius vero Sententiae fau-
tores, etsi haud pauca proba-
verunt optime observata esse
rudite defensa, propositio tamen
triplici de causa Satisfacere
non potuerunt, -

a) Quia haud pauca eorum, qui-
bus totius N. T. puritatem Grae-
cam demonstrare voluerunt; et
scriptis Seriorum Graeciae scriptorum

de prompta fuit, quique vel tem-
pore Christi et Apostolorum,
vel etiam tardius viderunt.

b) Lina haud raro quoque
ejusdem plane generis, putabant,
quae tñ non nisi similitudinem
quandam haberent.

c) Lina de multis vocibus,
formulisque non demonstrant,
eas apud aeternos, Graecos Auctores
eodem plane, quo in N. T. serpe
adhiberi, licet omnino docerent
eas bonis Auctoribus fuisse usum
putatas.

Cacterum nemo facile nostrae
aetate existimat, Auctorita-
ti S. Seripturarum N. T. aliquid
detrahi, si eorum Sermorum a
fura graecitate discedere concedatur.

Pulchris profus e Contrariis
opponerentur iis, qui Hebraistae
dicti sunt, quique Magnam par-
tem negabant, elocutioni N. T.

inesse aliquid, quod graecitati
parae vindicari posses. Verum ne,
gari n^o p^o, hujus sententiae de,
genus, est, universe indolem
ditionis, N. S. peculiarem receper^o,
spederint, haud in raro in fing^o,
lis errasse, dum vel in he,
braismo, referrent, quae neque
hebraismi neque graecismi recte
dici possent, - vel, quaecumque
in N. S. ab usu loquendi solenni
graeco quodammodo deflexerit vi,
derent, confestim ea ab oratione
bonorum graeciae Auctorum aliena
pronunciarent - Magna verolan,
tio adhibenda est in h^ois N. S.
grammaticae. Affirmandi, profert^o,
in iis, in quibus Vitia Gramma,
tica sed solocismi inveniri vi,
Dextus.

Obs. 2. Quaesitum etiam est, an h^oe
lingua, quam, ut diximus, nonnulli

Hellenisticam appellant, necesse
 ita appelleretur, necesse. Quod si con-
 sideremus eam prociq[ue] Judaeis
 sermone graeco vernaculo uten-
 tibus, quique plane propterea
 Hellenistae (ab Ἑλληνιστῆς quod
 cizare) dicebantur, propriam fu-
 isse, nomen illud Saz, quidem a
 ptum videtur ad designandum,
 eam fuisse linguam Hellenisticam
 — Quia vero nonnulli putant
 tali nomine non ad personas, qui
 ea lingua utebantur, sed ad indol-
 em ipsius esse attendendum, id
 illud non modo improbant ut
 absurdum in significatione: quod
 citant; — sed potius existimant
 „Hebraisticam“ esse appellendam
 Verum novo huic nomini obstat
 ea, quae in sequenti §. ulterius
 de indole hujus linguae adhuc dice-
 tur; — adeo ut nomenclatio Ant-
 quior, etsi forte non undequaque

quia jam longiori usu recepta est
retinenda videatur; quod etiam
plerumque fit.

§. 28. Alexandrinismi, Ciliisimie.

Impuritas ea sermonis librorum
librorum N. I. non a peregrinis tan-
tum vocibus, phrasibus, significa-
tionibus, seu ab externis causis
deprendenda est, verum etiam ab in-
ternis, et quidem: -

10) Et tempore, seu indole ipsius
linguae graecae, prout ea etiam a-
pud nativos illius aetate erat.
Ex enim tempore Christi et Aposto-
lorum jam vel ipsi Graeci scriptores
a puritate illa antiqua per contactum
et commercium cum aliis gentibus,
a temporibus Alexandri M. declina-
re inceperant, multas voces partim
peregrinas inferendo, partim etiam
per se ipsius linguae noviter efformas-
as veteribus haud cognitatas, aut pa-

rum usitatas, partim denique
 Vocibus, et phrasibus Origine
 quidem antiquis sed novae signi-
 ficationis adjiendo; — quae in
 genere a nonnullis, ecclesiarum
 appellantur. —

Huius generis in N. T. occurrunt
 ἡμιόλιον, marsupium, Joh. XII, 6.
 ὑπάββατος, lectus humilior, ib. V, 8.
 γάμος, convivium. Matth. XXII, 2-12.
 ἀπαρέυναξις, ignominia et post
 Matth. I. 26. Et alia.

2o) Ad hoc, seu ab indole ejusdem
 prout ea certis in Regionibus,
 na cum fuit idiotissimae, etiam apud
 prae graecos homines in usu erat
 — unde Provincialismi nominata
 Exempla ejusmodi sine dubio plu-
 rima sunt in classis Graecorum
 — in N. autem T. praecipue inveni-
 uerunt, filicissimi Pauli, quales
 in epistolis inveniri primus
 observavit Hieronymus in Eudae.

ad celsasiam, dum scribis: Mul-
 ta sunt verba, quibus, juxta morem
 Urbis et provinciae suae famili-
 arius Apostolus utitur, e quibus
 d. gr. pauca ponenda sunt: Mihi
 autem parum est judicari ab huma-
 no iure (1 Cor. IV. 3. ab humano iudicio),
 et oν uaderapunoa vπwv (non mole-
 stus vobis sum), felices eligendū
 mihi necessarij. 2 Cor. XII. 13), et πe-
 δεiv vπwv uaderabevidw (nemo vos
 decipiat, proposito praemio pri-
 vatis. Colos. II. 18), quibus, et aliis
 verbis usque hodie utuntur Cilices.
 - Hanc observationem, uti credunt
 eruditi, Hieronymus, Origenes, aut
 alicui antiquiori grammatico de-
 bet, unde eo majus pondus habet.
 Recentiores in classem filicis,
 mosum deferrunt adhuc. Depnu-
 dappa, pargamentum; - Eδουρά in
 significatione voti aut desiderii; -
 uadappwv, abrogare; - Oπoσaywv

accessus; quae non nisi in his Au-
ctoribus inveniantur, qui aut e
Cilicia, aut e finitima quadam pro-
vincia oriundi essent.

Obs. Praeter proprietatem graecae
idiomata, Librorum N. Thucydidi
memoratas, quae etiam Ver-
ni dicitur. Interpretum et Deuter-
rocanonius V. F. Communes sunt
- praetermitti haud debet, cum
praeterea etiam peculiaris quor-
dam habere, et quae unius ab
objecto, quod pertractant, a
doctrina fecerit et historia
Religionis Christianae Repere-
re veniunt. sum enim Religio
Christiana partim novata in-
veteret notitia, partim ad ma-
jorem perfectionem perduceret
prioris, evitari vix poterat, ut
S. scriptis, aut novis terminis uter-
rentur, aut priores novo, veluti

technico, auferent; uti sunt:
 ἡ ψῆφα ὑψηλῶν, Apoc. I. 10. - ὅτι
 ὅσος, ὅσος, ὅσος, ὅσος sensu fidei
 christiane; - ἀριθμῶσθε τὸν ἀριθμὸν
 2 Cor. XII, 3. - ὅσος τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐστὶν
 ὁ σῶμα, Gal. III. 27. - ὅσος τοῦ
 ἰσχυροῦ, 1 Tim. V. 22. et. - duce igitur
 res non minus, ac communis, indo-
 les ab interprete attendi debet, -
 ne forte e communis usu ea decla-
 raret, quae et peculiari explican-
 da sunt; - prouti est illud, an non
 unum idemque vocabulum a diver-
 sis scriptoribus factis diverso e-
 trā sensu usurpetur, quod im-
 primis de Paulo et Joāne valet.

Articulus 2us

De fontibus cognoscendi linguam
 N. B.

§. 29. Recensio fontium.

Jam lingua scriptorum N. Petri,
 et veluti partibus ingredientibus

coaluerit, quod nimirum, per
 grina Communi et particulari,
 hinc apparet fontes etiam Cogn
 sciendi eam seu usum loquendi
 I. tripliciter Genris esse debere
 quodcos ficitur, et peregrinos
 hosque tam Communes quam par
 ticulares, — et quidem —

I. Ad fontes graecos spectant
 scriptores graeci, et in genere, et
 in specie qui ejusdem fere aeta
 ti, cum G. scriptoribus fuerunt,
 et majorem etiam affinitatem
 respectu linguae cum iis habent.
 Quales proinde commendantur,

10) Et Classici graecorum Poly
 bium, qui ducentis annis tantum
 ante Christum, — Diodorus Siculus, qui
 sub Julio et forte etiam sub Augusto
 Caesare, — Striannus, qui Hadrianum
 temporibus floruit, et imprimis
 vodianus ob stilii simplicitatem
 proinde clarus, qui cum fine II. aut
 initio III. saeculi vixit.

20) Et Judaeis. Jos. Flavius et Phi-
lo, qui fere coaevi ejusdemque cum
Christo hinc Nationis, et Religionis e-
rant, - plurima proserua de mori-
bus, religione, et Cognitionibus
popularium suorum relponunt, quod
ad N. S. illustrationem incompara-
bilem usum possent, adeo, ut non
nulla vis aliunde quam et horu-
scriptis plenam lucem Capere que-
ant, ut. quid sit upior, apud Matth.
v. 21. - eonperia apud Luc. I. 5. - Pa-
orduo. Joa. IV, 46. -

Credidit quod exi sermone utan-
tur puriori graeco, quam alie,
braei. scriptores, eoque ad puri-
tatem flapsiam propine aueden-
te, - ob Communem in Natione
et religione, dulces etiam judae
proprias et s. scriptorib, fa-
miliares notionez intermiscuerunt,
2. mox citata exempla et alia plu-
ra demonstrant.

II. Ad fontes peregrinos, eorum
 communes referuntur, -

10) Scriptores, qui eodem sermone
 cum Auctoribus sacris, N. T. usque
 sunt, quales sunt:

a) Septuaginta Interpretum per
 alexandrina versio. Et haec enim
 constat, quatenam voces, phrasae
 et significationis hebraeae Graecae
 respondeant, atque ita hebraei
 etiam facilius et cognoscunt
 et intelliguntur. Cuiusmodi, quod
 S. Scriptores N. T. haec versio
 non modo usi fuerint, verum
 ea etiam integra, phrasae et voces
 mutuarunt et citant eam. In
 his in illis cavendum est, ne forte
 in locis, in quibus Versionem hanc
 cum textu hebraeo conferimus, ad
 hanc lectionem sequamur, quam
 Interpretes, secuti fuerant, aut
 textus ipse Versioni mendose
 quod ob firmam utriusque Ant.

quiritatem non raro etiam evenire
possit. —

Hae spectant etiam reliquiae
Caesarianae Versionum Graecarum,
Aquilae, Symmachii, Theodotionis,
Vulgate, IV^{ae} et VII^{ae}, licet harum eorundem
si essent integrae, excepta Theodotionis,
tantus usus esse non possent
ut praecedenti Versioni, et forte quod
non eandem dialectum retinent, sed
vel puram Graecam sequantur, uti
Symmachus, — vel etymologiam, uti
Aquila.

b.) Libri Deuterocanonici V. S.
qui aliquando etiam ad eandem
aetatem cum scriptoribus Hebraicis,
etiam posterioribus, spectant. Hae
laedunt, quod quum non omnes
Versionem exhibeant sed tantum
Originalem majori ex parte, — sensu
etiam eorum paucioribus subest dif-
ficultas, neque de male intel-
lecto sensu Originali suspicio esse potest.

Incrementa proterea Hellenicae linguae inde ab initio Verborum alexandrinae, usque ad aegyptiorum Aetatem, continua quae si ferri possunt, adeo ut dixerit, dicitur quodam Verba fuisse, et quaedam nova auferunt illi.

2°) Scriptores linguarum earum e quibus voces, phrasae, et significaciones mutuatae sunt; et quales -

a) Recepta Hebraismorum, prout dicitur in libro V. S. hebraei, scriptura Rabbinorum tam Antiquorum quam Recentiorum, seu Chalmod et remotiores vero Scriptores linguarum hebraicae Cognatarum uti Syri, Chaldaei, Arabes et cetera in genere, quidquid ad Cognoscendam linguam hebraicam esse usum, praesertim aut demerere facere potest.

b) Reflexa Persicorum, in defectu scriptorum pervicorum antiquiorum, scriptores Graeci aut Latini, qui de rebus Persicis, eorum moribus et consuetudinibus in genere aut in specie tractant, uti Ctesias, Herodotus, Diodorus, Strabon, Curtius, alique.

c) Reflexa denique Latinismo, Latini scriptores, quorum et copia nobis et familiaritas longe maior suppetit, quam reliquorum.

III. Ad fontes vero peregrinos sed particulares spectant in genere scriptores Christiani Ecclesiae, qui eadem notitias facere solent, quae peculiare sunt, et per Religionem Christianam noviter revelatae continent ac ab aliis scriptoribus; in specie autem -

10) Patres, tam proximam per Chryso-
stomum, uti Clementis Romani,

Barnabae, Ignatii et Polycarpi epistolae; - quam Venetis, uti Iustini M., Irenaei, Clementis, Origenis, et Eusebii opera. Quorum priorum non modo eadem fere semper cum S. scriptoribus materiam tractant, verum eadem etiam fere linguam loquuntur; - subsequentes autem tum ob aetatem, qua proxime ad aevum apostolorum pertingebant, tum etiam ob eruditionem, qua excellere, summoque commendari merentur.

At neque tardiorum Patrum referendi sunt peritus, imprimi, aetate quibus, lingua graeca adhuc materna erat, tum etiam ecclesiae traditionem, eorum fideles erant custodes, uti in Hermenutica (S. 10, obs. 1. S. 18.) Commentatum est. Idem etiam de Latinis Patribus, ob postremam hanc causam dici potest.

2°) Scholiastae et glossatores, quorum opera non tantum comu-
nem loquendi usum graecae linguae,
verum christianum etiam in specie
quam optime illustant. Horum pro-
cipui s^o Hesychius et Saeculo IV,
Suidas e^o s^o, Phavorinus e^o XV°,
et Auctor Etymologici Magi, qui
cum fine Saeculi X^o, aut initio XI°,
et Auditorum Opinio, vixisse de-
bit. Conf. Herm. q. 14. s^o 2°.

Denique ad usum loquendi V. F.
in genere, optime faciunt etiam
Versiones Antiquae, eo meliores,
quo antiquiores; - imprimi vero
Syriaca, et Latina Italica, quae par-
tim aevi fere Apostolico, partim
etiam lingua pene ipsa et postolo-
rum adornatae sunt, ac proinde eo
melius linguam et usum loquendi Au-
torum Sacrorum nosse poterant.

Obs. Non deesse praeterea de
 trica recentiori Aetate a Viris
 ruditione summa conspicuis, in
 quibus singulae Voces, phra-
 ses earumque Significationes
 in N. T. Occurrentes, seu totus
 usus loquendi illius, tam gram-
 maticae quam dogmaticae etiam
 explicantur. Sed non raro fit, ut
 Auctores eorum plus suae Lo-
 quitandi et credendi Rationi,
 quam Veritati investigandae
 in expositione earum, indulge-
 ant. Quapropter non negligi-
 me cum Cautione in operibus
 utendum, ne dum Veritatem qua-
 erimus, Meras Opiniones aut
 preconceptos errores invenia-
 mus et amplectamur, idque eo
 fortius, quo Major est Auctoris
 celebritas, et quo facilius indu-
 cimus, ut eorum Auctoritate duca-

§. 30. *Usus sanctorum.*

Sum igitur in N. T. triplex quasi
 usus loquendi occurrat, Sæpius,
 que dubium Interpreti incidere que
 at, quinam potius, et illis sequas,
 dus sit, — iuverit ad sequentia pri-
 teria, quo sæpe rem cum certi-
 tudine determinare possunt, recur-
 re, et quidem —

10) *ctd* *Contectum*, *Consilium*, ce-
 teraque *Adiuncta* *Orationis*. Sum e-
 nim *sensus*, qui *Contectui*, *Cæteris*
 que *Adiunctis* non *convenit*, ma-
 nifeste *falsus* sit, apparet eum
loquendi esse *ubique* *sequen-*
dum, e quo *sensus* cum *Contectu* re-
 liquis que *maxime* *Consentientis* de-
 duci potest. Sic *ctd*. XII, 20. *voem*
et purni et *usu loquendi* *græcis* esse
explicandam, seu *pacem* *politiceam*,
 e *Contectu* *ipso* apparet.

20) ad principia quae traduntur et loquendi formulas, quae nonnunquam aperte indicant, unde eipofitio fit petenda. Sic Luc. XVIII 36. Eipim ipm est Consuetudo Iudeorum salutandi formula.

30) ad Notitias historicas, quae idem subinde docent. Sic et historia de descensu et Spiritu in eipofitolos, apud Aueam in Act. eipofit. II, 1-4. intelligitur, quidnam significet, et quo sensu, phrasij, eipofit. us recurrens: *πρωτοαι, δαδεν.* Ita etiam et cognitio more Christianorum Eucharistiam celebrandi intelligitur, et quonam usu eipofit. candae sint *αγαδαι* apud Iudaeos. V. 12; dum scias haec verba et usu quod et ex hebraeo tantum Amorem et caritatem designent. - Duo referri potest etiam Notitia historica, an a peros. V. in quam quaedam, aut solam hellenisticam subicit, nec.

Obs. 1. In loco ipse videtur mo-
 nere etiam quaequam de causis
 in comparatione expressionum grae-
 carum cum phrasibus orientalibus
 observandi, eoque utiliter, quo so-
 pius aut novitatis studio, aut eru-
 ditionis ostentandae gratia in hac
 materia peccatum fit. Inare in
 ejusmodi comparatione cavendum est

a) Ne comparatio ejusmodi ci-
 tra necessitatem instituaturs; ad-
 se autem necessitas, censeatur, si
 expressio graeca sensum non satis
 commodum praebet.

b) Ne Orientalismus facile ad-
 mittatur, qui nulla versiones
 orientales confirmatur. Etenim si
 expressio ejusmodi vere orienta-
 lis esset, fieri via posset, ut ea
 ab aliquo et tot interpretibus
 orientalibus observata haud fuerit.
 Sic adjesivum ἀγρός, Matth. XII.
 36. perperam et Arabice lingua
 explicatus per mendac, calumnia,

torius, imo et Placidius, qui
 eandem significationem Confir-
 re putatur, fuffertur, quia
 mirum nulla Versione Orientali
 hae significatione confirmatur.

c) Ne et ejusmodi Comparatio
 ad significationem admittatur, quae
 Neque in Versione Aled. Neque
 in caeteris, Syriacis, Scriptoribus
 invenitur. Sic מאצאפה apud
 Luc. XIX, 26. perperam cum heb.
 צרור (Cherob), quod tam gladium
 quam cultrum significare potest
 quatenus posteriori hanc Cultri
 significationem Vocabulum hoc
 apud Seros Scriptorum nunquam
 habet.

d) Ne inter loquendi formulae
 Comparatio admittatur, quae
 non omni ex parte aequalis sit
 male enim ferus a significatione
 unius ad significationem alterius
 Concluditur. Unde phras, Matth.

xxx, 32. "Venire in Via iustitiae"
 Male comparatur cum phrafi:
 "Venire cum re possibili".

e) Denique, ne Comparatio ad-
 mittatur, quae Orientalismo aut
 valde raro innititur, aut voca-
 bulo inverse significationis. Unde
 male illud, Matth. XXVII, 5, "ad"
 3072 ad (se se suspendit, de Juda) Com-
 paratur, cum Chaldaico שׁוּב (Schub),
 ut significatio se se precipitem a-
 gendi ad Conciliationem huius loci
 cum Act. I, 18. excusatur.

Et Contrario vero, Comparatio
 inter graecae et orientales expres-
 siones, non modo non deprecanda,
 sed quam malime probanda erit,
 si modo modo nominatim vitij Care-
 as, manifesta fit, et sponte qua,
 si sua sese offert lectori.

Obs. 2. Praeter sermonem ex phi-
 lun N. T. insuper ex fasa septuaginta,
 quo per deubsum Voculorum fu-

bierit, nosse oportet. In quo tñ
 objeto ita versabimur, ut pr
 mo de Archetypis, dein de fo
 t; textus, tam quoad materia
 idest Verba et sententias, quæ
 vero formas, in characteribus
 divisionibus, interpunctionibus
 et acensibus, pertractemus.

Caput IV.

De fatis veteris Librorum N. I.

Articulus 1us

De Aegyptiis.

§. 31. Materialia ex editio libro-
rum originalium in Antiquitate.

Veteres calamo scribebant et a-
tramento. Materia autem, qua ad
scribendum usebantur, proprie erat
papyrus, seu charta Aegyptiaca et
corticis papyri confecta, quae, quo-
niam leuiori pressis comparari so-
leat, Membranae proferrebat.

Charta papyracea non eiusdem
qualitatis erat; melior dicebatur
hieratica seu sacerdotalis, confusi-
bendis faris codicibus destinata.

Augustus curauerat fieri census
rem, quam postea omnes Romani,
ex qua Augustea dicebatur. Seun-
di generis erat charta Livia, est
charta hieratica tunc temporis etc.

Anim accusabat locum. Cum autem
 charta Augustea nimium subiecta
 corruptioni admodum obnoxia foret
 eam Claudius solidiorem fieri curavit,
 et charta Augustea epistolarum
 tantum conscribendis reservabat
 dum e contrario historica facta per
 lidiori chartae demandarentur.
 Sed ex illo Codicum genere, cui papyrus
 inseruit, nulli hodie supersunt
 antiquissimi autem nostri Codices
 sunt membranacei, seu in pergamena
 descripti; recentiores in charta
 bombycina. Plura de his vid. in
 Arch. Publ. Part. I. Cap. V. §. 87 seq.

Paucissima vero ex Veterum
 Monumentis erant idiographa
 seu propria Auctoris manu descripta,
 plerumque enim Opera Manu
 cipiosum aut libertorum suorum scri-
 bebantur, quibus opera sua ad calamus
 dicitabant. Hi vero erant,
 aut Parchygraphi, etiam Amanu-

caes et notarii, — Aut Calligra,
phi, etiam librarii et bibliogra,
phi viti; quorum postremi Monu,
menta posteritati transmitters,
da describere debebant, — aut Revi,
sores, qui scripta revidebant et
emendabant. —

Atque hoc modo forte magna pars
librorum N. T. in lucem prodit.
Paulus in epistola ad Gal. tanquam
singulare aliquid profert, quod
propria eam manu scripserit, et
in Epistola ad Rom. etiam Tertius,
Amanuensis Pauli in hac epistola, su-
am salutationem apposuit.

Scripti Documenti exemplaria
multiplicabantur ope Amanuensis
eum. Editionem vero aliusque collig-
antecedebat recitatio, cuius vesti-
gia deprehenduntur in Anonymi
Dialogo de oratore, (XIII.) post Sa-
citi opera. — Opus elaboratum le-
gebatur in conventu amicorum, qui

posteaquam illud approbarent,
in publicam lucem prodiret, cu-
bant. -

Hi etiam epistolae Christianae
in publicis Conventibus Commu-
nicatae sunt primis Christianis
per recitationem.

Subinde Auesor opus suum alicui
amico dedicabat, qui dein liber
patronus dicebatur. -

Aueas suos libros dedicavit
Theophilo cuidam, quem upa-
gor (potentissimum, aut opti-
mum) titulo honoris, tunc usque
appellat.

Patroni deinde erat, plura ejus
modi operis exempla adornare
per suos amanuenses, atque, quae
ita exemplaria per amanuenses
multiplicarentur, impediri non
poserat, ne initio statim plura
irreperent menda. Exemplar in
usum publicis inuenerat, in Man-
sueti, sacerdotum Conservabatur.

§. 32. Archetyporum jactura.

Autographa N. S., prima vox ac
 esse interdidisse, nemo est, qui de
 et; - quoniam autem precise tempo,
 id contigerit, cum certitudine de
 terminari non potest. Saeculo adhuc
 saeculo ea superfuisse, ut quidam
 volunt, idoneis argumentis demon-
 strari non potest. Quod enim Tertul-
 lianus, in libro de praescript. cap. 26.,
 ait: In Ecclesia recitari Authentica
 Apostolorum literas, id, docente
 Rodulpho Rich. Simonis, non de auto-
 graphicis, sed de genuinis aposto-
 lorum scriptis intelligendum est. -
 Tum etiam et silentio Clementis Abel-
 prigenis et Tertulliani, qui codicum
 causa universam orientem peragra-
 runt, quin in unum aut alterum
 Archetypum se incidisse restarentur,
 concludere licet, ea tunc temporis jam
 perditam fuisse. Auctoritas, autem

Chronici sic dicit Alexandrini,
 cuius Auctor Petrus quidam Alex-
 andrinus, a Saeculo IV. fuisse fertur
 sequae Autographum Joannis videtur
 testatur, senti non est, ut et
 dicitur, quem alioquin, quis nomen
 huius Petri, esse. fuerit, aliunde
 haud constat. - Sententia autem
 de Evangelio S. Marci Autogra-
 pho, quod Venetijs asservatur, a
 bi (Supra §. 26.) commemorata est.

Rationes autem praematurae
 ejusmodi Originalium N. T. pro-
 pes esse possunt. Non in est

1°) persecutio Diocletiana, ut
 ut olim ~~pro~~ defendebant, nulli
 bi enim hoc crimen traditoribus
 imputatur; alioquin, si persecutio
 ad id, etiam libros se extendit
 destructi; Autographis, ob inter-
 Apographorum Copiam ubique
 radum dilatata, finem suum
 nime assensu fuisset. Caeterum

hypocritis de persecutione libro
 sacrorum, ad exemplar persi-
 cutionis Antiochi Epiphani, in lib
 V. S. efformata fuisse videtur.

Probabilior autem esse potest -

20) Materia Codicum, qualem ad Epi-
 scolas scribendas tenuem illam char-
 tam Augusteae papyraceam fuisse
 nominibus supra (3. preced.). Tale
 exemplar, tam obnoxium cor-
 ruptioni, si per manus fidelium vel
 aliquot decenniis versabatur, atque
 iam ad Severi — ex Caracalla
 tempora pervenisset, longiori jam
 tempore detritum, tandem perire oportu-
 miter debet.

30) Hesperia quidem documenta
 Charsae solidiora, ut vidimus, man-
 abantur. At, quum Pachygraphi
 Codices suos transmitterent Calli-
 graphis, hi vero revisoribus (Ius-
 tinae Gordi), etiam profecto eo, quod

plures hujusmodi codices, tam
elegantes, quam correcti, sive
unum plurium Coetuum, sive pro-
vatorum, Confusi fuerint, - di-
dum tñ erit, aut nullum, aut
multa fuisse originalia; quia
enim hisdem qualitatibus singu-
li instructi erant, unus colla-
tæri præferri vix potuit.

40) Etiam præterea causa est
poterat incuria primorum Chri-
stianorum, qui, quamvis Apo-
stolos, eorumque discipulos, et
vini verbi haberent interpretes
de autographis conservandi, mi-
nus solliciti esse poterant.

50) Denique quia Collectio om-
nium scriptorum N. T. non nisi tardi-
us et successive facta, unde ejus
læ ad specialem Ecclesiam aut
vatas personas directæ facilius
perdi poterant. Collectio vō illi, au-
tographorum minime tanta necessitas

forte etiam divino plane consilio
 factum est, ut ipsa Autographa s.
 no deperderentur, ne quis casu fu-
 rripitis, litterae adhoreret; alioquin
 deperditis, Scriptura tñ sacra nihil
 passa est detrimenti, apographis ma-
 nuscriptis integram nobis textum d-
 bentibus. Certe etiam Christum et et
 populos videmus haud dedignatos
 esse, ut ex versione plane citata
 depromerent, nihil inde detrime-
 ti in Verbum Dei et Originalem Scri-
 pturae seltum redundante.

Articulus 2us

De falsis seltus librorum N. F.

§. 33. Variantes Lesiones.

Pro forse reliquorum omnium li-
 brorum, menda librorum in s. quoq;
 N. F. libros apographos irreperisse mi-
 rum plane non est; alioquin vix co-

gitari posset, quomodo hi libri
 antiquissimi, quam a diversi gen-
 rit hominibus, doctis indocisq[ue]
 toties descripti, foli ab ea forte im-
 munes manere potuissent, nisi
 specialem dei providentiam de-
 ramus, quam vero minime recep-
 riam putamus. Nihil autem in Ca-
 nus varietate, hae fere omnes
 modi sunt, ut nihil cum rebus
 dei habeant commune; tantum
 est, ut variae hae lectiones verit-
 tati et certitudini obsint, ut
 sint potius quam plurimum. Et haec
 enim ipsa Manuscriptorum Codicum
 conditione, eos a variis hominibus
 scripto mandato, et adhibito, hodie
 totidem septium adinstar esse, fere
 le quivis animadvertet. Quorum, quod
 in re gravissimi momenti, qualis
 ea fidei est, mira sit consensio, et
 tiffimum inde pro fidei veritate
 fluit argumentum, quod n[on] parum

robore amitteret, si omnes co-
 dices in singulis vocibus ubique
 sibi conferrent. Enimvero non le-
 vis suspicandi ratio foret, Codices
 Manuscriptos ad unum idemque ex-
 emplar omnes descriptos, prout
 corrumpendi locum fuisse. Conf. eti-
 am supra §. 15. uberius autem infra
 Cap. VII.

§. 34. Recensiones sextus.

Textus graecus N. T. Variantibus
 Recensionibus et ipsa Antiquitate vi-
 tiatus fuit. Vulgaris Editio (n. uovm
 "Eudoors) jam secundo Ecclesiae sae-
 culo plurima menda contraxerat,
 beati Clemens Alex. et Origenes septim-
 a, atque et septibus citatis, Siri-
 lacorum illius aevi cum Codicibus
 graecis antiquissimis, cum versio-
 nibus, et cum citatis Patrum Compa-
 ratim manifestum fit. - Et gemino
 autem exemplari vulgaris editionis,

qualem in celebri Codice Cantabrigie
 gentis e Saeculo VI° habemus, atque
 sed versione Syriaca, Codici illi
 quam simili sed minus vitiatam
 liquet, causas mendorum textus
 graeci, salva semper manente
 ejus substantia, prociquas
 ipse, et proffiones clariores et
 plicationes, loca parallelam alio
 rum Evangelistarum, a lexicis
 studio credendi s. libros cla
 riores, primo in Margine aut
 supra lineam annotata, quae
 dein ab imperitijs et incuris
 manuumque textui ipsi inserta
 ta fuerit. (I. Periodus.)

Medio autem Saeculo III. Origenes,
 Hesychius et Lucianus
 menda haec e textu graeco, cum
 purioribus Antiquioribusque
 Codicibus collato, edisserunt,
 novasque textus graeci editio
 nes curarunt, quae per Aegyptum
 plura, Syriam, Phoeniciam, et Asia

minorem, per provincias item
 palosinense, quae mediae quae
 si inter priores jaent, prope
 gatae fuerunt. Atque ita sedem
 grecum, corinthum, longe laeque
 invaluit. (II. Periodus.)

Successa vero tempore, etiam
 in has vicepciones nonnulla men
 da, via t^o substantialia irrepp
 runt, Amanentibus lesionibus
 Editionis vulgaris, glossas
 parum, nosaque marginales
 eis insipientibus. At tot ac tan
 ta haud fuerunt, atque et collo
 catione veterum Codicum, Versio
 num Antiquarum, aliorumque
 documentorum facile dignoscun
 tur. Sedem etiam grecum, quoad sub
 stantiam, integer conservatus, fu
 it, tum in Codicibus Sichelome
 tria Euthali. Anterioribus, tum
 in Codicibus estinera Sichelome,
 tria confectis; de quibus nos infra.

§. 35. Forma litterarum, &

Libros N. I. per Calligraphos
 teris uncialibus, usque Antiquis
 tus quadratis necisque, - Serius
 autem magis oblongis et obliquis
 scriptos, - Minori, vero charactere
 res fere tantum a saeculo III. ante
 X. communiter receptos fuisse,
 fere omnium eruditorum opinio
 est. Caeterum, qualiscunque
 erit Antiqua scribendi ratio,
 libris in N. I. uncialibus littera,
 diutius conservatas fuisse, Co-
 dies et Evangelistarka et Sa-
 culo X. ostendunt. -

Una parvo continuatione
 nullo inter voces relicto inter-
 vallo, scriptos fuisse libros
 ros, et Antiqua scribendi ratio
 et Varietas, lectionis et diversae
 vocum distinctione orta continetur

Sunt tñ, quod antiquam scriben-
 di rationem assinet, quaedam pri-
 pra documenta, in quibus vocu-
 intervalla observantur. Imo pri-
 scos homines sententias quandoq;
 per intervalla ab invicem sepe
 se colligimus, et Aristotele, lib. III.
 de Arte Rhet. Cap. 8, et Ciceronis,
 de Orat. lib. III. Cap. 44, 45, - quibus
 tñ non obstantibus certum est, in-
 intervalla haec non omnibus fuisse
 observata.

§. 36. Divisiones in capita et
 Divisiones librorum N. S. ab anti-
 quissima Aetate fuisse instituta,
 tas plurimi putant, idque factu-
 ctum, vel in usus privatos, vel
 potius, partim Commoditate rei
 ad publicas lectiones diebus do-
 minicis et festis, partim Consue-
 tudine Judaeorum invitante. Haec
 tñ divisiones haud fuisse filas,

nec ubique receptas, et silentium plurimorum Veterum indicat, et ex nostris Codicibus clarum redditur. —

Iam in antiquissimis scriptis exemplaribus V. S. occurrunt quaedam divisiones, quae vulgo appellantur ἀραρισώματα (lectiones), κεφάλαια (capitula), πρῆματα (dictiones), τίτλοι (tituli), et στίχοι (versus). —

Ἀραρισώματα (lectiones) videntur fuisse longiores s. librorum sectiones, ad instar περιόπων quales hodiernae s. sive κεφάλαια majora. — πρῆματα (dictiones) dicitur agram sententiam constituisse. — Στίχοι (versus) iuxta alios aliquae s. scripturae partes, sive lineae quae certam quantitatem litterarum, continua serie legendarum, complecebantur.

Simili modo Hieronymus pro-
phetas a se hujusmodi versibus
translatos fuisse, habitaque per
sua rationes descriptos testatur.
Libri hoc modo clarati appellaban-
tur *Συμπτος*, quia *Συμπτος*, id est
quoad *Συγος* (per versus) divis. erant
quorum numerus sub libri finem
adnotari solebat.

Quod nostram divisionem attinet
in Capita et Versus; in Capita ab
Hugone Carensi, vel secundum alios
a Stephano Langton Episcopo Cantu-
ariensi, vel forte ab utroque, saeculo
XIII. — quoad versus vò a Roberto He-
phano Typographo Parisiensi in e-
ditione sua Vulgatae de anno 1551.
professam esse constat. Haec, li-
cet eam fere omnes redarguant, eo
quod non ubique aptissima sit divi-
sio, in citando tñ d. textu perquam
commoda est, quum prim, vel solum

allegatio generatis, vel singularis
 ris libri, vel certae periphra-
 a persona, loco, aut re in illis
 oluerentis nomen habentis us-
 tata fuerit.

§. 37. Interpunctiones, spiritus

Non aliter etiam de interpun-
 ctionibus, spiritibus, et acentibus
 statuendum est. Haec enim frequen-
 quocumque demum tempore inventa
 sint, in Codicibus t^o N. E. non
 si Decentioribus inveniuntur, et
 ab Auctoribus sacris forte nusquam
 usurpata fuerunt.

V^o adhuc Saeculo nullam interpun-
 ctionem in libris fuisse, et testis
 monium Augustini de Civit. Dei
 et generatim. Multiples Varietas
 Scripturarum Veterum in conjugendo
 di, et separando verbis sacris
 ty offendit. Aristophanis, Auctoris
 Byzantini. (200 anni, ante aet. vult)

interpunctionem, et si Magister
 Grammatici probarent, a libro,
 in neglectam fuisse omnes fer
 Codices perveniunt.

Spiritus et Accentus tum demum
 Scribi coepisse putant, quum de
 et antiqua pronuntiatio peri
 clisaretur, adeoque saeculo IV. In
 antiquis Codicibus Manuscriptis nul
 lus signorum ejusmodi usus ap
 parat; ea quo consequitur, ut
 quum Codices Recensionis aut scri
 ptis, aut editis, vel divisione, vel
 interpunctione, vel Accentibus
 et Spiritibus Varietur, ea non tam
 elusionis quam interpretationis
 Varietas fit; - nec ulla debeat
 esse religio, ab his, ubi necessitas
 postulat, erit, impedire in inter
 pretatione; sine necessitate vero
 aut et vero principio immutari
 eam, eo minus probari potest, quod

nonnullae earum interpunctionum
forte et ipsa descendunt traditione.

Ut autem necessitati, tum
pudicique publicae, tum etiam
privatae occurreretur, Eusebius
huius Diaconus Alex. Saeculo
interpunctionis loco divisionis
verborum — (κατὰ στίχους) per versum
quae στυλοπέδια dicta est, fuerit
dum quam tot verba, ac continua
a voce legi debebant, in eadem
nea ponerentur, ad normam libri-
rum poeticorum V. S., — invenit
quae tam late diffusa fuit, et
et hodie Codices Stichometrici
Anniun provinciarum ac recen-
sionum superfiunt. Quosum huius
pat; Maxime ipsos Stichos non
observant, eorum t^o aut p^o p^o
sunt numerum sub finem cuiuslibet
libri recedunt; quo modo et
aetas ipsorum Codicum intelligi
tur. — Cum autem haec scriberetur

ratio volumen exemplaris nisi
 no augetur, deinceps ad lueran-
 um spatium, quin Stichi Omis-
 tentur, textum quidem Continuum
 serie scribere resumerunt, sed
 post quemvis Stichum signum quod-
 dam, uti punctum &, appositum
 fuit, ut dignoscerentur. - Donec
 eum Sculo 11. aut 12. Continuum
 et legalis interpunctio succes-
 sive Introdiretur.

§. 38. Inscriptioes & subscript.
 Quomodo apud veteres per
 omnino usitatae fuerunt inscripti-
 ones voluminum, ita quo in codicibus
 profeta leguntur singulis libris N.
 ab ipsi Auctoris, sacri profeta
 non esse certum est, idque sum e
 testimoniis partium Antiquissimorum,
 Persulliani (adv. Marcion. lib. II. cap. 2.)
 Chrysostomi (hom. 1. in Matth. prof.) &

tum etiam ex ipsa eorum in
 versis codicibus diversitate
 indole; plura enim in eis obve-
 niunt, quae ab auctore scripta
 ipse nemo facile elissimaverit,
 uti, Pauli apostoli Epistola ad
 Corinthios prima; et, Apocalyp-
 sis Joannis Theologi; quatenus
 nec Paulus facile scire poterat
 an etiam secundam scripturam
 ad eodem epistolam, nec Confessio
 theologi et aere apostolico
 descendit. Cuiusmodi etiam de
 orinatum quidem sit, an inscrip-
 tionem, ^{he} occasione prima scripturae
 cum sacrorum, sub nomine Evan-
 gelii et apostoli (Sap. 3. 24. N. 4)
 collectioni, an etiam paulo post
 ortae sint. Evangelia quidem
 et Actus apostolorum, saeculo
 eunte, inscriptionem, quae in
 nostris codicibus est, vulgo

iam habuisse constat et Iosepho
 (Cort. hds. lib. III. cap. 11), Cle-
 mente Alex. (Strom. lib. V.), et - eo
 modo inscriptiones pene omnium
 Pauli epistolarum seculo circiter
 III. medio invaluisse videntur. Sole-
 bant quippe patres Ecclesiae veteris
 Marcionem nunquam Auctorem Sen-
 tentiae, ac si Epistola ad Ephesios
 Laodiceis potius scripta fuisset.
 Epistola vero ad hebraeos jam inde
 a Pantaceni tempore hoc nomine lau-
 datur.

Subscriptiones autem hanc
 invaluerunt quam Inscriptiones.
 Et illae quidem passim et inseri-
 tionibus, passim et observatio-
 nibus antiquissimorum N. S. inter-
 presum Originem fuisse videntur;
 in codicibus vero usurpari coeperunt
 a tempore, quo Eusebius, Syno-
 psim Scripturae Aethanziofolim

tributam in plerisque secun-
 dum eadem fuerat in sua re-
 Actorum et Epistolarum metri-
 ca editione.

Cæterum, de Codicibus et Li-
 tionibus N. S. in specie tractat
 sequenti Capiti; Argumentum
 est. sum enim, utraque ipse An-
 tiquiæ, prout a Sauriæ An-
 tiquiæ et ad hunc est, apographa
 et præiosa veterum temporum
 gata, per quæ facer sedus ad
 delatæ est, utriusque cognitione
 Saurarum literarum studiose
 bus si oportet.

Caput V.

De Codicibus et Editionibus N. T.

§. 39. Divisio Codicum.

Codices N. T. manuscripti va-
rio modo distingui solent; ex qui-

10) Ratione temporis in Codices
antiquae, mediae et recentioris ae-
tatis. Codices et saeculis VI, VII, aut
VIII. ad Antiquos, - reliqui ab VIII.
saeculo incipientes ad Me-
diae aetatis; aut recentiores referun-
tur.

20) Ratione loci, in Orientales
et occidentales. Ad Orientales spe-
ctant Codices in Ecclesiis orienta-
libus per Aegyptum, Syriam, Asiam
minorem et Graeciam usitati ac
descripti; Ad occidentales vero
qui in Ecclesiis occidentalibus
per Africanam et Europam belum

plerumque Vulgatae Latinae
sionis, expriment aut sequuntur

30) Ratione personarum de-
bensium in Ecclesiasticis Criti-
cos, et in simpliciter tales. Pri-
or generis sunt, quorum librari-
um eruditione valuit, atque in
pluribus usque diversis
eam selegit, quae sibi pro-
seri, verisimilior videbatur

40) Ratione linguae, in unius-
ques et bilingues. Illi non mi-
unicum hebraicum, graecum, ha-
bent, - hi vero, praeter ipsum he-
braicum, etiam versionem aliquam
habent adjunctam.

50) Ratione usu, in Ecclesi-
cos et privatos. Prior ratio
integrum N. T. sedum comple-
ctuntur, sed aut Evangelia tan-
tum, aut Epistolas et Actus Ap-
stolorum exhibent; unde tales
dicit etiam Evangelistaria, et

et quia lectioni publicae de,
 scriptis erant, etiam lectione,
 ria dicebantur.

Obs. Sunt qui distinguunt Codi-
 ces in adriano, latinis, et a
 pure graecis. Inter illos numerant
 omnes Códices, qui cum latinis, grae-
 cionibus magis conveniunt. Nec
 defunt, qui existimant hunc
 aliosum e Códicibus latinis inter-
 polatum fuisse, idque non et
 aliis rationibus, quam quod grae-
 cy textus cum latina congruat
 translatione; quae in ratio
 adeo levis est, ut nulla levior.

a) Enim, et eo, quod graecus
 textus nonnulorum Códicum est,
 in locis latinis Códices sequen-
 tes, non modo Códicem graecum
 ad latinum corruptum fuisse
 inferri non potest, - ut potius
 inde concludere liceat Códices

istos graecos antiquis illis
respondere, e quibus latina
Vespi fuit adornata.

b) Repugnat ea opinio hi-
storicae; non modo enim, e. g.
Damascy Pontifex ab Hieronymo
mo petuit, sed solum latine
iuxta graecos Codices emendare
— sed citata quoque Patrum la-
tinorum multo frequentius iuxta
graecum quam latinum Codices
facta sunt.

c) Michielij testatur, quod
Copiosius haec de re disseruit,
Codices hos latinizantes, ut ipse
tenduntur, si accuratius exami-
nentur, tales esse, ut appareat
latino potius e graeco fuisse
correctos, quam graeco e lati-
no corruptos. Ad quod in
cie perhibent de codice Cantabrigiae
et alij.

2) Denique, maxima locorum
 pars, quae in nonnullis Codicibus
 sedum latinum sequi videtur,
 huc, eliqui sunt momenti; — Contra
 vero, alia multo graviora
 variant a latina lectione. Hal-
 ly igitur finis ejusmodi interpo-
 lationis esse potest, atque igno-
 rantiae potius amanuensis tri-
 buenda est, qui, quum Graecas
 non ubique bene intelligerent,
 latina e Graecis sibi efformarunt.

Erasmi vero opinio, qui ad ro-
 borandam suam sententiam ad-
 fectus a Latinis cum Graecis in Con-
 cilio Florentino eo fine initum,
 ut e latina versione Graecis Co-
 dices corrigerentur, provocat,
 — ridicula est. Nullibi enim si-
 dedignum de praescripto hoc foede-
 re testimonium occurrit; et in

acti; ipsius Concilii re minimè
 vestigium, unde ea opinio non
 dissimulans, sicut Erasmi conjectura
 Imo Rich. Simon, Hist. Crit. N. T.
 T. Cap. xx. animadvertit, tan-
 tum abfuisse, ut quidam latini
 faverent, ut potius paulo post
 maxima illorum pars Constanti-
 sinopoli congregata, quidquid
 Florentiae desum esset, nullius
 soboris esse declararet.

§. 40. Diversitas Codicum.

Si ipsam porro Codicum No-
 stram ulterius examinemus, am-
 madvertimus -

10) Esse Codices, qui non omnes
 libros N. T. sed partem tantum
 illorum complectuntur. In aliis
 enim Evangelia; in aliis Acta
 Apostolorum, in aliis Epistole
 aut Apocalypse; Confiatae sunt
 idque modo modo (vid. Supra, No. 39)

20) Nonnullos hinc inde, vel
in initio, ⁱⁿ fine, vel in medio, pau-
cioribus aut paucioribus paginis
esse mutilos.

30) Non omnes Codices eandem
sequi Recensionem, sed varias
variā; - imo unum eundemque
Codicum etiam in diversis partibus
aliam atque aliam sequi. Tres
autem praeipue distinguuntur
Recensiones a Criticis Modernis;
Occidentalis, Alexandrina et
Constantinopolitana. Ad occi-
dentalem referuntur Codices
occidentales, africani, italici,
hispanici et Aegiptici. - Ad Ale-
xandrinam: Coptici, Armenici,
aethiopicus et. - Ad Constantino-
politanam vero seu Byzantinam
Codices provinciarum vicinarum,
qui circa Montem Athos Conser-
vati sunt et Moscovitici.

sum autem ad unum Codicem
Normalem plures Codices fuisse
corruptos, et historia testis con-
stat; Codices, qui in lectionibus
singularibus conveniunt, ad unam
eamdemque familiam seu Recen-
sionem pertinere existimantur.

40) Unum eundemque Codicem
plura quandoque habere no-
mina; quatenus mutata; domini
etiam nomina eorum mutata
sunt. Hinc Codicis historiam
ubi compares, qui de illo Recen-
sione judicare cupit.

Obs. De numero ac natura Recen-
sionum necdum apud Eruditos
Consensum deservendi. Celebris
est facta 2° sententia ex
parte Catholicorum: Hugii et
Scholii, et parte v^o protestan-
tium Eichhornii et Grienbachii,
qui plus minusve in hoc disceptant.

§. 41. Bonitas fideus.

Licit canonis fidei adeo certi non sint, ut et iis Codicum bonitas summa cum certitudine determinari queat, - certum tamen est prodequo in iudicanda Codicum bonitate Criteria esse haec duo: Antiquitatem, et lesionum bonitatem.

10) Enim, Antiquior Codex Veritatem Deferre potuit facilius, quia caret mendis, quae subsequens Aetate in Codicibus receperunt. Nisi recentior Codex immediate et Codice multo Antiquiori descriptus sit. - Tum etiam, quia Codicum scriptores, quo Antiquiores sunt, eo primis Codicum scriptoribus propinquiores fuerunt, quare facilius Originariam lesionem posse potuerunt.

Quod vero Antiquitas sola huc non sufficiat, Convincitur quisque perpendens, quam plurima Aetate

da perantiqua in Codicibus
 ipsa propagata. Quare ad
 minandam Codicum bonitatem

2°) Singulares episcopi lectiones
 cum Antiquissimis sepius, et
 primis autem cum Antiquis Vesp
 nibus et citaz Patrum Conferen
 dae sunt; atque si his consenti
 rentur, recte Concluditur
 Codicem foliis descriptum fuisse
 ex Antiquis lectionis soluta Conf
 vesse, hoc est: esse bonum.

Obs. In Confidendi; Antiquis
 scribentibus Dei praeferentia
 am peritissimi sibi. Non semper lo
 stant. De Rossi, qui in pe
 se hae, praecipue quoad Codicum
 hebraeos, Optime Theodis, Critice
 pro Antiquitate Codicum intro
 fusa foliis -

a) Et materiae scripturae, si
 Membrana sit mollis, detrita ad
 rata, et color eius sit subflavus

b) Et forma litterarum, si charta, vel scriptura, sicut pallidi, obliqua, xi, rescripti, - Aurei, Argenti, et auri usque ad auri.

c) Et modo scribendi, defectum intervallorum inter libros, et librorumque positionem; - defectum interprescriptionum, spirituum et accentuum; si una serie defuerit, per se Codex est.

Haec indicia si omnia adsint in aliquo Codice, Cl. de Rossi contendit, nemotam illius aetatem esse indubitabilem, atque ideo talem Codicem et. saltem saeculum superare; sed utrum idem jam VI. VII, aut VIII. Saeculo adnotari, si, cum certitudine etiam, de demonstrari non possit.

§. 42. Codices celeberrimi.

Ingens est numerus Codicum, qui hucusque usque scriptis inseruierunt, numerum Septingentorum

Superans, quamquam nec omnia
nec in singulis locis collati
erunt. Sufficiat omnium Præter
me memorabiles enumerasse. Illud
pertinent -

I. Qui scripti sunt, ^{ante} quædam
Chomætica scribendi ratio in-
venitur;

10) Codex Alexandrinus, et
Aegypto, qui totam Scripturam
V. et N. T. complexus, Me-
tastasiæ, litteris uncialibus, et
antiquissimis, scriptione fere pro-
fecta, continet, in scriptura
rara, sed siculis et Capiculis
majoribus minoribusque instructus.
In Angliam translatus est 1616,
quo Myrillus Lucarj, patri-
cha Alexandrinæ deinde Constan-
tinopolitanae in Bibliotheca
Monti Athos Carolo 1° donatus
hodie in Museo britannico Lond-
nensi aperiatur. Et seculo V. a
V. Notamus littera A.

- 20) Vaticanus, nro 1209. Membr.
 anacry, litteris uncialibus, sine
 ratione continua, sed acerbis, &
 spiritibus instructa. Aegyptius, mo-
 do in Bibliotheca Nationali Pa-
 risiensi. De aetate dissertationis, ali-
 cum seculo VI. aut V. alij etiam II.
 vindicantibus. Signatur littera B.
- 30) Ephraemi. Manuscriptus, ita di-
 ctus, quod librarius aliquis, seculi
 XI. aut XII. sedum eraserit, et e-
 rit loco homilias quoddam quod-
 dam Ephraemi scripserit, - ita tamen
 ut scriptus prior penitus non erasus
 erit. Fragmenta tantum continet,
 sed alexandrinam Decemfozem de-
 quibus. Litteris uncialibus, sine acerbis
 tibus et spiritibus claris, Codicem
 alexandrinum Antiquior. Notatur
 littera C. - Eiusdem indolis est de-
 scriptus, est etiam Codex Dublinensis, de-
 scriptus, sed qui tantum Massilonum
 non sine lacunis continet.

II. Codices Sichomesiaci
 pti, quorum celeberrimus est
 Sabrigensij, fignam, D. quem
 Berol, in Monasterio Lugdunensi
 1562. inventum, Bibliotheca
 Academiae Cantabrigiae donavit.
 Continet tantum Evangelia et
 Acta, libri uncialibus, sine au-
 ribus et spiritibus feris. Prob-
 bilis Aegyptius, forte cum fine
 saeculi, quae alij, sed certo n° 7°
 VIII. Saeculum. Indolz epj ad
 dentalem decensionem inclinat.
 Reliqui sunt: Laudianus, E., Clau-
romontanus, Boernerianus, Ch-
griensij, Civilinianus.

III. Qui ex Sichomesiacis
 scripti sunt, uti: Codex Cyprius
 olim Colbertinus, recensionis Con-
 stantinopolitanae et saeculo VIII.
 aut IX., Basilienis duplex, Sa-
 ni VIII^{is}, Mosquensis H^{oc} effere
 mus ejusdem recensionis.

§. 43. Editiones præcipuae.

Postquam nonnullae librorum
 N. S. partes jam separatim im-
 pressae fuerant, — prodierunt
 saeculo XVI. duae totius N. S.
 Editiones principes eademque fun-
 damentales, et folio codicibus
 adornatae, hodie admodum raro,
 Complutensis; et Erasmiانا. Illa
 in Polyglottis Complutensibus 1514.
 impressa, altera prodit Basileae
 1536. — Et utraque vero dein alie
 multae expressae sunt saeculo XVII.
 ex XVII. quarum nonnullae melio-
 ribus etiam criticis subsidiis instru-
 ctae fuerunt.

Præ caeteris autem inde a medio
 XVI. eminenter Editiones Ro-
 bertii Stephani, Theodori Bezae,
 et Elzevirii editiones, non modo
 critica diligentia sed typorum
 etiam præcipue elegantia et nitore
 celeberrimae. Prima R. Stephani

Editio prodit Parisij, 1546 in
 etiam Miscellanea dicta; - Berol
 Genevae, 1565 in fol. - Erevit
 vero Lugduni Batavorum, 16
 in 16. Et hae fludit sedem, receptam

A saeculo vero incunante XVII
 Editionis etiam inciperunt ed
 di, ad leges criticae insidit
 Quorum prima fuit D. Mill
 Theologi Oxoniensis, cum inq
 si lectionum Variantum apper
 tu (Oxonii 1700. fol.). Secuti sunt
 Bengelii Wüttembergensis (30
 bingae 1734, in 4.) et Henr. W
 fpenii Helvesii (Amstelodam
 1730, in 4.), sed methodo no
 fari probata.

Melius autem de Critica
 J. Editione promeruit J. J. G
 bachijs, vir summo ingenio
 et mira eruditione instructus
 qui testis criticis nobis examina

subiecit et secundum familias
 sua recensiones disposuit; primo
 quidem in Synopsi. eorum editi,
 one (Glasg., 1774, in 8.), deinde
 in editione totius N. T. (ibid. 1775-
 1777, vol. 2. in 8.) Antiquiori, et
 recensiori (ib. 1796-1806, 2. vol. in 8.).
 Nec suo precio carent editio,
 Matthaei, praecipue ob Colla,
 codicis Mosquenses (Aegae,
 1782-8. in 12 Tom. in 8.), Alveri, ob
 aegyptum Codicem Veneres et
 variantz et 24. aliz Codicibus Vi,
 enisibus collectis (Ven. 1786-7. in 8.
 vol. 2.) memorabiles, Birchii (Hafnia,
 1788) et.

Nova recensio et editio nuxta in,
 instituta est ab Aug. Scholz Prof.
 theolico Bonnensi, qui suscepto
 thine in finem per Aegyptum, Syri,
 am, Arabia et Palaestina itinere
 et codicibus, versionibus, S. Patrum

citationibus ex iterum Magnae
 Superioris Colliar, et claminatis
 paravit Lipsiae, 1830 seq. Vol.
 2. in 4.

Obv. Invenit hanc, quae hucusque
 dicta fuit, solum N. S. primam
 rivum attingens, et merito a
 fata sedis intersa Refers autem
 Refert ut etiam ad fata esse
 ad quod imprimi, Versione pertinet,
 Confideranda auctamur.
 Quod in sequenti Capite proba-
 crabitur. Quemadmodum in enarrati-
 di; Manuscriptis et Editionibus
 nonnisi insignium Dationem habet
 imy, eodem modo etiam de versio-
 nibus nonnisi eas Commemorabit
 quae usum fore in egypti fore in
 Critica N. S. aliquem profert,
 de etiam prius de Orientalibus,
 fere vero de Occidentalibus
 my.

Caput VI.

De Versionibus N. S.

§. 44. Versiones Orientales.

Ad Versiones Orientales spectant.

1o) Versiones Syriacae, inter quae

autem -

1) Prima est et Antiquissima, omnium Vetustior, quae Peshito, Simplex, liberata, vel juxta Cl. Hug., recta et Orthodoxa appellatur, eo quod tunc temporis in Syria prodierit, dum Ecclesia haec, nondum in persecuta, scissa, unum idemque fidei Symbolum professabatur. Parum quidem elegans, assidua fidelis, atque ad intellektum graculum elucubrata est; id quod et in locis apparet, in quibus verba graeca ipsum Originali, re- stituta sunt, quamvis lingua Syriaca, propria habet. Conf. Matth. xxvii.

v. 6. 4. 19. 27. 28. 30. 38. 48. quod
 Solum a seorsum hoc probare posse
 Aeta, quidem ipse clare des-
 minari non posse, est sine du-
 bio cum fine II. Causa vinitio III. de
 culti iam efficebat, siquidem ea
 omnes Syrorum Christianorum
 Setae, Nestoriani, Iacobiti
 et Maronitae amplectebantur,
 quod Argumento est Verioris
 hanc arte harum Setae
 quae iam absolutam fuisse
 Praeserea vero Ephraemi Syri
 qui circa 370. Vivebat, multa
 sunt scripta, et hae Versione lau-
 dat. Quamquam vero liberalis
 ubique non est, fide tamen sua et
 perspicuitate commendatur
 neque Criticis tantum, sed etiam
 interpretationem H. P. oblin-
 quae Syriacae, et idiomaz, Sy-

Chaldaici palaeosinensibus usque,
 et praecipuam affinitatem, in
 signibus adiuvat. Primam enim
 editionem curavit Widmanstadi-
 us consiliarius Vrenenſis, Vrenae
 1555. iuxta duo codices ab Igna-
 tio Patriarcha Aeth. ad Julium³
 III. Pontificem Romanum dono
 missos, in quibus t^o deerant 2^a
 et 3^a Joannis, 2^a Petri, epistola
 Judae et Apocalypsis; quae postea
 et aliis codicibus inserta sunt
 Polyglottis Parisiensibus et don-
 ditionibus. Laudatus autem edi-
 tio imprimi, Manuali, Gamburgens-
 ti ab Aegidio Gurbicio 1664 et
 1667. procurata.

Et haec versioe prodierunt -
 a) Versio Arabica Aesuum Agypt.
 Epistolarum Pauli, Jacobi, 1° Petri
 et 1° Joannis, ab Erpenio, Leidae,
 1616, in 4. edita.

b) Versio persica Evangelio-
rum in Polyglottis Londinensi-
bus.

2) Versio Philoxeniana, in-
dita, quod a Polycarpo Chorepiscopo
facta et Philoxeno Antiochena
Episcopo Monophysita
Hierapolytano, circa Annum 508
dedicata est. Versio haec inbe-
grum N. T. excepta Apocalypsin
continet, et textui tam tenace-
ter inhaeret, ut vel ipsum arti-
culum exprimat, Verba graecis
sua teneat, et habitum graecae
construptionis imitetur; hinc
pro usu in Critica quam in El-
gisi. Conservata vero nobis est
in Codice Florentino Mediceo,
qui tanto majoris momenti est,
quod est Marginalis observatio-
nes et collatae Manuscriptis grae-
cis Codicibus a Thoma Charkeo

seu Heraclensis, melius Glascle,
ensis, Monacho Med. anno 516.
facta & continet, de quibus et
Bulpharagiu in Chronico Syriaco
ad annum 927. testatur, - Signa
et critica in textu hodiernum de-
tinet. Prodit Odoni, 1778, et
1803.

3) Versio Hierosolymisana Sy-
riaca, ita dicta, quod dialecto
ad idioma chaldaicum Thalmuriz
Hierosolymisani accedente scripta
sit. Continetur in unico solum
Codice Bibliothecae Vaticanae
anno 1030. Antiochie singulari
charactere, descripto, qui et non
nisi pericopa, et IV. Evangelio
in omni die dominica et festo
continet. Textus ejus ad occidenta-
lem versionem inclinat. Tran-
sio est liberior, quam Philoxeni-
ana, et intra Soc. IV. aut V. Confusa.

II. Versiones Copticae, quarum tres haecum involuunt, omnes et textu Graeco factae.

Prima earum, dialecto Memphitica scripta, integra confecta est, et cum Codicibus Aelcandrinis, quoad textum convenit. Edita a Wilkins, Oxon. 1716, in

Altera, dialecto Sahidica seu Thebaica, in fragmentis tantum constat, et Soc. IV. Edita Bononiensi et alibi a variis, 1789 et.

Tertia denique, dialecto Basiliensis ad Sahidiam auferentis et in provincia Basiliensi Aegypti ubi inf. usitata confecta, in partibus tantum fragmentis, ad textum Aelcandrinum inclinat. Edita Hafniae a Fr. Engelbrecht, 1711.

III. Versiones Arabicae, inter quae a Soc. IV. Consignatae sunt, quae 1° et 2° integrum N. S. singulae complectuntur, adeo, ut diversae

illius pars, a diversis Aucto-
ribus, diversae aetatis, et editi-
onum versionum Codicibus
verfarum Breversionum Codicibus
adornatae esse videantur. Editi-
ones illarum sunt variae.

IV. Versiones Aethiopiae, quales
duae essant; - Antiquior, quae
Frumentis tribuitur, dialecto
Antiquiori et sacra, Gheez dicta,
et quae seculi, et integra; - et
recentior, dialecto Amharica
recentiori, Confessa et in frag-
mentis tantum. Priori Editio fa-
cta est Romae 1548-9, vol. 2. in 4.
et est Sec. IV. deinde creditur.

V. Versio Armenica, a Nicolo,
bo literarum Armenicarum inven-
tore, et ab Isaaco Patriarcha,
vivente posterea. Modis Choronen-
sis, et Codicibus Græcis, seculo V.
facta, sed quae ad versionem furi-
arum Persicis conformata est.
Edita primo Amstelodami, 1666, in 4.

VI. Versio Perpica duplex; una
 et Uerphone sive Polyphito (v. Supra)
 - altera et græcos sed et in
 ribus aliis Versionibus, prope millia
 Edita in Polyglotibus Londinensibus
 et aliis.

VII. Versio Georgica seu Græca
 et codicis græcos, sive. VI. sed et
Sclavonica Versione postea in
terpolata. Edita Moscorica
 1743 in fol.

§. 45. Versiones occidentales

Ad Versiones autem occidentales
tales referruntur, -

I. Versiones latinae, quales
 quidem jam in primordiis Napoli
 et Eulapiae facta, plures edite
sunt, tum natura rei, tum et
etiam testimonia variorum Eulapiae
latinae doctorum facit docent
Imprimi autem Augustinus ait.
 3 Qui seriptura et hebraica lingua
 3 qua transfulerunt, numerari

profundis, Latini autem inter,
 pass, nullo modo, ut enim cui,
 quam primis fidei temporibus
 in manus venit codex græcus, et
 aliquantulum facultas; sibi u,
 trisque linguæ habere videba,
 tus, aut, esse interpretari. De
 Doctr. Christi. Lib. II. cap. 11. — Inter
 antiquas vero versiones has e,
 minet præcipue

10) Versio Antiqua Vulgata An,
hieronymiana, a Hieronymo
Itala, ab Augustino Vesey, et
 a Gregorio M. aliisque Communis
appellata. De qua idem Augu,
 stinus, ib. Cap. 16. ita scribit: In
 ipsi autem interpretationibus
 itala caeteris præferatur; nam
 est Verborum tenacior, cum præ,
 spinitate sententiae. Eius au,
 tem ea præcipue tempore prodierit,
 ignoratur, vix tñ dubium esse
 est, eam jam edente Saeculo II.

fuisse Cognitam, quippe quam
 jam Procellianus, (de Monogamia
 Cap. 11.) allegat. Illius in
 fragmenta essent, apud
 Antiquiores Hieronymus, in non
 his codicibus et; quamquam, quae
 plura Latinae Versionis, sub hoc
 nomine in Antiquitate venissent,
 accurate deservi amplius neque
 quidnam et Isala, et quidnam
 e reliquis Versionibus desumptum
 fit. Evangelium Matthaei cum
 epistola Jacobi, editum est a
 Martianno Parisij 1698. Reliqua
 qua vero fragmenta Omnia a
 Sabatario, Remis, 1743, vol. 3.

Verisimile hoc admodum liberaliter
 est, ut Augustinus testatur, sed
 lingua minime pura, quod de
 ignorantia Amanuensium
 Similitur sonantes Confundere
 tum Magis adhuc corrupta est,
 uti quum Marc. VIII. 38. legitur

qui me confusus fueris; loco.
confessus fueris.

2.) Versio Hieronymiana,
 ab Hieronymo suae Damasci Po-
 stificij Romani, sub finem Pauli
 et quae tunc Cottese et e,
 emendata. In emendatione vero hae
 via versum fuit, ut solum Ori-
 ginem versionem sequeretur,
 Lucianam autem omitteret, ut
 pose quae a versione ista ma-
 gio discrepares, — ne nisi ea ma-
 xaret, quae sensum alium funden-
 ret, reliqua vero pariter, ut
 fuerat, idque ne lector, suos,
 antiquior versioni Ausuetos,
 nimis novitate offenderet. —

Utrum vero Hieronymus omnia
 libro N. T. ita vertit, aut 14.
 tantum Evangelia, discrepans.
 Ipse quidem in epistola ad Dama-
 sum de 14. Evangeliorum solum
 translatione loquitur, sed Rich.

Simon et epist. eiusdem ad Ma-
cellum infest. etiam reliquos
libros ab eo fuisse translatos
conqueritur enim adversus eum
qui veterem versionem suam pro-
ponerent, id quod et de epistolis
Paulinis dicit. —

Hieronymus hoc suo labore
magnam quidem vim gratiam
apud multos, — sed non levem
ibi concitavit invidiam etiam
apud alios plures, inter caeteros
Augustinum, qui primo non
dolei non favebat, quin imo et
improbabat, quod latinam scri-
pturam a vitis purgaret. Mentem
suo idem mutavit tardius, et
gratiam egit Hieronymo de
angelis finire translato (Ep. 102).
Unde de utriusque versionis
illis antiquior, quam ab Hiero-
nymo emendatae usque in Eccl. 10
promissum fuit. Leo M. Scul.

adhuc V. sequebatur Veterem, et
 Gregorius M. utramque. — Sed
 crevit deinde Auesoritas hujus
 versionis in Ecclesia adeo, ut
 Veteri provaleret; est una cum
 Auesoriana crescente et Corru-
 ptis ejusdem mirevit, partim
 versendo utramque Versionem Cor-
 ruptendi et Imbdo Veterem Novam
 modo Novam Veteri accommodan-
 di, partim etiam et vitis scriben-
 di et glossematibus Oriunda. —
 Unde Saeculo VIII. jussu et Auto-
 ritate Caroli M. Alcuini, col-
 latis praesentioribus et Antiquis
 libris Latinis Codicibus, tertium edi-
 dit Emendatum, Auesoritate pu-
 blica in Ecclesia Gallicana Ga-
 rrisum. Nova, quae in exemplaria
 multiplicata hujus versionis it-
 ceperunt vitia, ansam dederunt
 et privatae Viri, et praecipue Cor-

recessorij, et sic dicitur; biblicis, ut
 scilicet latinum a mendis repur-
 garent. -

Postquam vero Pater Con-
 stantiniensis, 1546. decrevisset
 ut versio haec vetus, jam facta
 Vulgatae nomine veniens, in
 omni pro Authentica haberetur
 propter magnam scilicet latinam
 diversitatem, quae hucusque
 in Codicibus, et Editionibus typis
 impressis apparuerat; - Pontifex
 Romanus, Sixtus V. Gregorius
 XIV, et Clemens VIII. novam
 et revisionem instituerunt, et
 amque fecerunt. Postea de
 auctoritate Editionum Auctorum
 scilicet editionis Hieronymi-
 nae purior habetur in Operibus
 a Martiano editis, Parisiis
 1693, fol. - Versio autem Vulgata
 Aegyptiae Vulgatae purior, Hiero-
 nymiana, non est, sed parva

et hoc, partim vero e textu
 versionis Veneris Compluturi. Præ-
 cipuae autem illius Editiones
 sunt: Roberti Stephani de
 anno 1545, Parisiensis, - Hen-
 ricus de 1547. Lovaniensis, - Six-
 tina de a. 1590, et Clementina
 de 1598, utraque Romana; hanc
 postremam, quae et aprioribus,
 et ab aliis Clementina prioribus,
 de aetate non parum differt, omnes
 modernae Editiones referunt.

III. Versio Gothica, auctore Ul-
 philo Moezogothorum Episcopo e
 Saeculo II. Sed quae non est in
 integra. Fluxius monumenta quaedam
 duo Codices scilicet, Codex nempe Argen-
 tenus, ab litteris Argento obductus,
 admodum pulchras Membranae v
 impressas, vel obductas ita dicitur,
 Saeculo V. aut VI. in Italia peri-
 culari, nunc in Bibliotheca Mpsa
 lensi repositus, qui evangelia

tantum, eaque etiam non sine
 lacunis, continens; editus a pluribus
 — et alius codex Carolinus Bib-
 liothecae Guelferbytae, re-
 scriptus, sed Saeculo VIII. aut IX.
 fragmenta tantum quosdam ep-
 istolas ad Romanos, a variis
 edita, continens. Adveniunt alia
 fragmenta, et alius etiam codex
 Bibliothecae Mediolanensis. Quis
 scriptus, tam V. qm̄ VI. J. ab An-
 gelo Majo aliisque eruta. Sequi-
 tur autem textum Constanti-
 nopolitanum.

IV. Versiones Anglo-Saxon-
 cae, e quibus in hucusque unum
 hucusque IV. Evangeliorum editus
 est Londini, 1541 in 4. Et Saeculo
 VI. aut VII. Sequitur Versionem
 latinam Antehieronymianam
 V. Versio Slavonica, aucto-
 ribus Cyrillo et Methodio Pres-
 byteris, Slavorum Apostolis

e Saeculo 11to. Versio haec solum
 graecum, constantinopolitanum,
 adeo presse sequitur, ut non mo-
 do plerumque voces graecas literis
 slavicis exprimat, sed ordinem et
 etiam sensum, Graeci et constructio-
 nes graecas, quantum per leges Syn-
 taxos linguae slavicae fieri con-
 sult, imitetur. Edita primo Pra-
 gae, 1840. Codex autem Manuscri-
 ptus, 17. Complectens Evangelia,
 membranaceus, eleganter descriptus,
 est etiam in Bibliotheca no-
 stra Seminarii.

Obs. Reliquae versiones, quae et
 solum sive graeco sive aliarum Ver-
 sionum adornatae s^ut, uti: latinae,
 italicae, hispanicae, gallicae, ger-
 manicae, hungaricae, valachicae,
 quia recentiori aetate, nec et codi-
 cibus Manuscriptis, fladerant, locum
 in Introductione mereri non possunt,
 ob defectum fidei usque Critici.

§. 45. Usus Versionum.

Duplex autem est Versionum antiquiorum, in Manuscriptis eodibus asservatarum, Eregeticus scilicet, seu hermeneuticus, Criticus; et quidem -

1°) Eregeticum usum eae profuerant, quatenus non tantum quodvis versio fidelis, sententiarum scriptorū in aliam linguam translatarum veluti perpetuum est interpretes, - sed etiam, plures antiquarum Versionum Auctores, pro tempore quo vivebant, et pro patria qua utebantur, haud parca accuratius Cognita habebant, quae ad interpretationem N. S. tam philologicam, quam historicam recte inspicendam plurimum valent, - quam aetas posterior.

2°) Criticum vero, quatenus vel se, versionis haud paucas lectiones

variantes optimas, quae in caeteris
 documentis aut omnibus aut
 plerisque saltem desiderantur, exhibent;
 - Aetati et patriae huius illi
 usve sectae accusantur, explorandae
 intersunt; - atque lusiones singu-
 las in Graecis codicibus, obiter testi-
 monij haud parum confirmant, aut
 reprobant. Quae in finem, qualem
 sectae, graeci indolem Versionis au-
 ctor ante oculos habuerit, quas
 leges sibi scripserit in vertendo, et
 quae fata sectae, Versionis illius rem-
 porum delusu subierit, imprimis
 hic erit investigandum.

Manifestum autem est, Versionem
 immediatam, Majori usui in Critica
 esse, quam mediatam, quae, s. l. l. l.
 les sunt, de lusionibus illius Versionis
 sepeantur, et quo adornato sunt,

nequaquam vero de lectione textus
 originalis, sed propterea recte
 adhibendus ad certam versionem,
 et qua factae fuerit, respiciendum.

Ceterum in omni Versionum
 usu examinandum etiam est, an
 textus, quo interpos, usus est, critice
 hinc fuerit examinatus, — an Ver-
 sio facta sit ab integre de lingua
 originaria bene gnaro et in Co-
 gnoscenda sua versione sollicito et
 nec ne; a quarum quodvis
 solutione quaelibet major est
 aut minor utilitas, Versionis dependet.

Denique patet, quae hinc de usu
 critico dicimus Versionum, ad solam
 antiquam versionem esse restringenda
 — recentiores enim alium usum quam
 elegitum probare non possunt.

Caput VII.

D. Arte critica in A. S.

§. 46. Notio Criticæ Criticæ.

sem libri sacri A. S. per tot se-
culorum decursum, a tot librarij
tam docti, quam indocti toties de-
scripti, ac in poene omnes linguas
translati, ab omni profus ma-
la immunes servari haud potuerunt,
— cumque Variarum lectionum,
quæ et illis causis prognatae sūt,
malima hies præter nullius prætere
momenti sit, non nullæ tamen sen-
sum etiam locorum haud paucos
immutant; aliqui etiam, quod
nihil eropsabilis interpres aut lectori
esse possit, quam textum præ oculis
habeat ab erroribus, quantum
fieri potest, quam malime emenda-
tum; intelligitur, quam utile

imo plane necessarium fit, ^{co}
 gnoscere principia et leges
 eundem quas lectiones spurias
 a genuinis ferri et damnari,
 geminae in locum spuriarum
 desistui, et hactenus praeferendae
 Quae puritati revindicare que-
 at.

Completus autem earum legum
 et principiarum, quibus in iudican-
 dandis variis lectionibus existit
 hactenus in genere, et insperare
 ty librorum N. F. Virginitas,
Scientia vel Ars critica (argu-
 ver, vernere, ferre, iudicare)
 vel generaliter vel in specie. N. F.
 appellatus.

Ad iudicandas vero lectiones
 variabiles critica duplex argu-
 mentorum genere utitur, et
 filia est interna. Priora de
 monumentis e Codicibus manuscritis

antiquis Versionibus, et Citati-
 onibus Veterum Scriptorum, - eorumque pro-
 batio et qualitate. - Posteriora
 vero e Concessu Oratorum, confilio,
 parallelis, indole linguae et, im-
 primis, vero e Consideratione Modi,
 quo Variantes Lessiones enasce-
 rentur aut enatae sunt. De quibus si-
 quis seorsum sed breviter tractabi-
 mus.

§. 47. Argumenta critica externa.
 Tum quaesitio de determinanda
 aliqua Lessione, an genuina aut spu-
 riosa sit, inde pendet, quid auctor
 ipse primis scripserit, adeoque
 in faesto versetur, - hinc apparet, ead-
 em certitudine, in defectu Autogra-
 phorum ipsius Auctoris, nonnisi et
 fassione testium fide dignorum desol-
 vi posse. Quae enim in fine necessarium
 est, ut septe, ipsi prius non modo
 rigorose examinentur, sed etiam in

pro suis dotibus ac Conditionibus
 distribuantur, Antequam et ille
 sum de passione iudicium feratur.
 Pars, autem pro lectionibus
 sunt Codices, Editiones, primae
 quae et Manuscripti, quidamque
 eorumque locum tenent, Versiones
 et citata Scriptorum Ecclesiasti-
 corum Antequam factas typi Editio-
 nes; quorum sine dubio, non om-
 nium eadem est dignitas et per-
 spectum, praeteritae temporis, loci
 aut personarum aut aliorum
 adiutorum Majori aut minori
 pondere in critica gaudent.
 Cum vero de Codicibus, Editionibus,
 et Versionibus, in prioribus
 duobus Capitulis jam pertractatis
 - de foliis citatis Scriptorum Ecclesiasti-
 corum adhuc agendum nobis
 restat. - Et quidem
 Quod citata Veterum Ecclesiasti-
 corum Scriptorum spectat, ea non

minor, Critico quam Eleganter per,
 quam utilia sunt, five et Codici
 bus selectis, Originali, five et ver-
 sionibus immediatis, fiant, eo quod
 Codices eorum Codices nostros, Anti-
 quitate longe superant, atque adeo,
 fonti profiores, testimonium per-
 hibent tum de vera lectione, tum
 de verborum significatu, gravioris
 ponderis, quodam sunt testes vices-
 simos. — Dein, quum horum
 scriptorum plerumque et patria
 cognita sit et aetas, — eo ipso
 et lectionum Antiquitatem et Re-
 ceptionem aut familiam ad quam
 pertinent, facilius cognoscimus.
 Ad Classem vero horum Criticorum
 referimus non solum Orthodoxi scri-
 ptore, seu Patres, tam Graeci quam
 Latini, sed heterodoxos quoque de-
 ferendi sunt, siquidem haeresies

Religionis adversarii graviter
 binde prestabant testimonium
 quam domestici et familiares.
 Denique huc referenda sunt et
 citata, quae copiose occurrunt
 in Actis et Decretis veterum Con-
 sistorum.

Obs. Ut aut ad citandi Veterum
 scriptorum congruam utilita-
 tem hauriamus, imprimi ne-
 cessum est, ut ad ipsius Scri-
 ptoris citandi characterem atten-
 damus, quorsum scribitur e-
 jus finis fuerit dogmaticus, an
 elegiacus, aut criticus, - quan-
 ta sit illius eruditio, et quae
 in allegandi fidelitas; nam
 1) Quandoque loca N. P. citata
 data opera inseruntur;
 2) Quandoque vero etiam et
 ra ignorantia aut inattentia

quae sensu proprio citata
 ab ijs, ubi ad similem sententiam
 scripturae locum alludunt
 - aut testis, e memoria tantum
 citatus; talia enim citata
 quaequam sufficiunt, ut per
 lectio aliqua N. J. stabilitur
 utrum aut citata data op
 facta sint necne, cognoscitur

a) Et sine scriptura; si
 gat, aut verba scripturae
 obiter sed accuratè allegentur
 egr. Si Commentarii, Spiritus
 aut dogmata, alijque demon
 stratio intenditur, aut sensus
 scripturae adversus oppugnantem
 defendendus est.

b) Et expressa fitant; de
 ratione, si proficiatur haec
 plane lesionem in suo Codice
 contineri.

c) Si eadem loca alibi quae
 ipsam plane verbis citata occurrunt

d) Si locus citatus prolificior
 sit, quam ut supponi queat,
 cum de memoria esse citatum.

e) Si citatum unius scripto-
 ris conveniat cum allegationi-
 bus aliorum veterum Criticorum
 ejusdem receptionis.

20) Ut circumspicias, an ve-
 terum scriptorum citata fineat,
 la interpolatione ad nos perve-
 nerint, necne. Quod vero Opti-
 me inde cognoscitur, si editio-
 nes et Codices tam antiquiores
 quam recentiores inter se compa-
 rentur.

§. 48. Argumenta critica interna.

Prosermissis Argumentis, quae
 esse ferri Consuevit, Confiliis, paral-
 lelismo, linguae Conformatione et
 aduersus, de quibus Copiosa jam
 in Hermeneutica. ista actum est,

hic autem id unicum tantum
 nempe lesionem, quae cum
 do nominatim adhaerens, aliis
 pluribus, minime convenit, et
 nam esse necessario debere,
 sola hic loci considerabimus
 Argumenta interea, quae
 et ex fontibus deducuntur, quae
 et ex quibus variantes lesionem
 enasci solent et possunt. —

Quae autem hi prodiqum hi
 sequentes: negligentia scilicet
 aut perversum fraudum libr
 rorum; et quae de posteris
 ob illimitatam eorum naturam
 nihil exactius definiiri possunt
 solummoda ea hic accingemur
 quae ad priorem fontem, seu
 negligentiam referuntur. —

Quos autem se hujus negligentiae
 ac amantissimae reddunt, —

- 10) Dum occasione ejusdem vocis
post intervallum recurrens, Com-
ma, quod intermedium est, omittunt.
E. gr. Matth. XXVII, 35. ubi pluri-
mifque prestantissimi Codices,
Alexandrinus, Vaticanus et, una cum
Versionibus antiquissimis, Itala, Sy-
riaca, Coptica, Aethiopica, Slavo-
nica, Arabica, et partibus plu-
ribus, Verba, quae in versu vultu
dato inter $\rho\alpha\iota\lambda\lambda\omega\rho\delta\epsilon\varsigma$ et $\mu\epsilon\tau\epsilon\omega\rho$, et in
ter initium sequentis Versiculi 36:
inveniuntur, Omittunt, eo quod
Comma omisum eodem modo in vo-
ca $\mu\epsilon\tau\epsilon\omega\rho$ terminatur. Unde pleriq;
Crisis ea censent esse geminam
idque eo magis, quod Cicerio lo-
corum V. I. Prophetiarum Matthe-
ae propria quae sit, neque igitur et et
Johanne huc mutata facile
censeri queant.
- 20) Dum eandem Syllabam vel li-
teram et in curia reperiunt; et. gr.

Masch. XI, 28. » Et tu καθεπραον
 , quae (η) usque ad Coelos η, -
 nonnulli Codicibus legitur: » Et
 καθεπραον, Num (μιν) usque η
 inde enata Variatione, quod
 ram M in fine voci, καθεπραον
 scriberent, et ultimam M cum
 vera sequente η in unam Vocem:
 (num?) Conjungerent.

30) Dum Amanuensis, literas
 dem foni confundunt; ex. gr. 1
 XI, 20. pro: κερροφωριας (ser-
 mones inanes) nonnulli Codices legunt
 κερροφωριας (sermones inobedi-
 quod utrumque, per Confusum
 cis josaifinum, uno dicente,
 altero scribente, quem simile
 pronuntiationem haberent, facile
 permutari poterunt.

40) Dum literas fono quidem
 veras, sed figura in similes
 raro permutarent; ex. gr. per-
 tando literam A, cum litera B

50) Dum lesiones spurias e
 lectionariis Graecum in solum af
 numerent; qualis esse videtur
 Doxologia Matth. VI, 13. quam
 omnes fere Critici repudiant ut
 spuriam et ex usu liturgico de
 sumptam lectionem, sed quia fere in
 omnibus Codicibus, Versionibus et in
 premissis, ut et in ipsi Constitutioni
 bus express. occurrit, - eam tamen ut
 antiquissimum Additamentum de
 putant.

60) Dum lesiones difficiliore in
 margine aliis facilioribus exponen
 rent, quas subsequentes dein li
 brarii, quum utraque, licet syno
 nyman, ad Contextum pertinere
 putarent, utramque contextui
 misererunt; ed. gr. Act. Cap. I, 12.
 ubi post: Sabbati habens viam,
 in vero Codice (40) legitur insertum:
 sanctae dispartit, quantum Ju
 day posse in Sabbatho iter facere.

Hinc videtur Spectare etiam locum
Veritatis 2 Cor. I. 6.

40) Denique dum lectionem aliam
quam mutant, quae characterem
aliqui Viri insignit, aut Anale
quod fidei minus Congua ipse
Videtur; et. gr. 1 Cor. XV, 51. Pro
Omnes quidem non abdoctemur
Omnes immutabimus et alii Codices
habent: Omnes quidem (ergo) abdoctemur
emur, sed non Omnes et, aut eum
in fendum. - Quales Corruptions et
ab heretici mult; in locis sententia
vunt, e.g. Marcion, Massh. V. 1
pro eo: Non Veni solvere sed ad
plere, legabat: Quid, putatisne
quod venivim adimplere leges
prophetas? Non Veni adimplere
sed solvere. -

Et haec observatione ea regula
Crisis fluit: Et duabus lectionibus
Variansibus, quarum una diffini
tatem movet, licet soli possit ad
sensum fundis paradocum vel

parvum saltem, aliter versum
 cilis est, difficiliorem profertur,
 tam esse fideliori.

§. 49. Leges Criticae.

Leges autem, quibus critica
 in restituenda genuina N. F. le,
 criticose praecipue ducitur, sunt se,
 quentes:

10) Ille textus est genuinus, qui
 primus et antiquissimus temporibus
 in omnibus fontibus aequaliter lege,
 basur. Invalis autem ille fuerit, tem
 vulgaris editio, quam triplex illa
 Recensio Saeculi III. (§. 34.) docet.

20) Monumenta Vulgaris, editio,
 quae, atque Recensiones Variarum pro,
 vinciarum illis pinetiae, textum
 Antiquissimum et Uniformem, pro,
 inde Verum Nobis Affert.

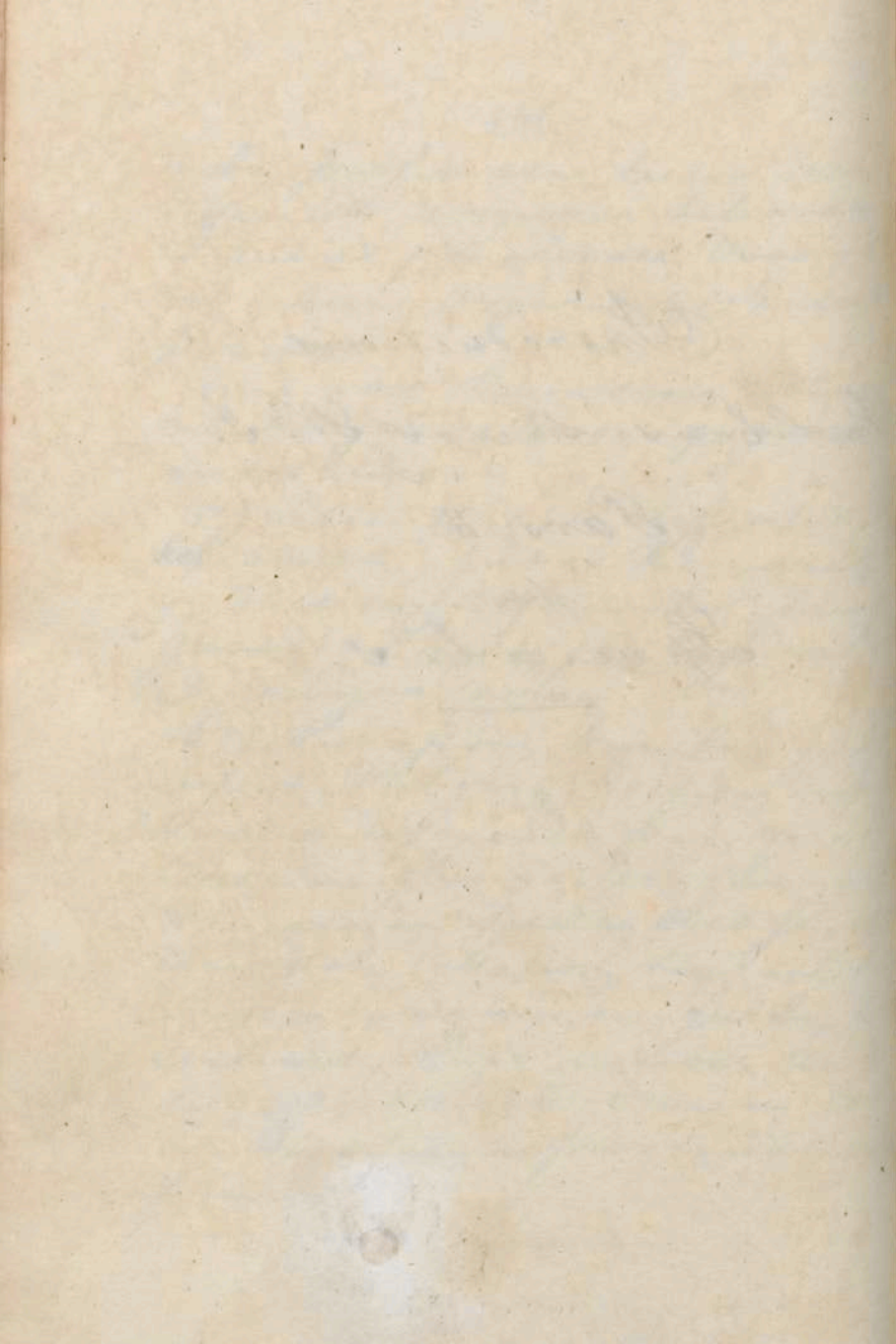
30) Haec aequaliter in Omnibus Mo,
 numentis, cupitur, Recensio, legum,
 tur, vera est Cupitur, Recensio, lecto.

40) E Diversis Recensio, lecto,

Introductionis
In libros sacros N. J.

Part II.

sen
Specialis.

Caput I.

De quatuor Evangelis.

§. 50. Notio et numerus Evange-
liorum.

Evangelium (εὐαγγέλιον), quod
etymologice bonum nuntium, ab
εὖ et ἀγγέλλω, significat, - ufa
ecclesiastica Christianorum tri-
pti fensu accipitur; vel enim si-
gnificat laetum nuntium de ad-
ventu inelyi illius, socius olim
per longam prophetarum V. T. fe-
riam promissi, Regis et fami-
lia David, in persona Gesu Chri-
sti, - vel narrationem de nati-
vitate, vita, doctrina, morte,
resurrectione, rebusque gestis eius
dem, Orali tantum traditione fa-
ctam, - vel metonymie etiam scri-
pta illa monumta, in quibus

eadem narratio, prout a divinis personis Confignata est Continetur. - Atque hoc proprio me sensu Verba haec, et in Antiquis Inscriptionibus nonnullorum locorum librorum N. S., - et a nobis hic loci accipitur. -

Quismodi autem Monumenta scripta, fide digna, in sanctorum Ecclesiae nostrae (S. V. S. P. S. S.) IV. tantum reperiantur, Martini, Petri, Pauli, et Joannis; ita nominata ab Apostolis eorumque discipulis quibus haec Monumenta, tanquam Auctoribus testimonio omnium saeculorum attribuerentur de quibus igitur in sequentibus Articulis deorsum agemus. - Eundem autem a Viris doctis jam pridem observatum fuit, tota p.

ora Evangelia, tam quoad ar-
gumentum, quod referrunt, quam
quoad ordinem et Verba, nota,
abilem quandam inter se habere
cognitionem, - quarum vero, qua
Joanni inscribitur, singulare
et unicum esse in suo genere;
hinc in consideratione eorum
ita procedendum est, ut primo
ad internam cujusvis indolem et
adjuncta scorbim, dein Inven-
tam quam inter se habent rela-
tionem Universim respiciamus.

Obs. 1. Praeter specificata IV. E.,
Evangelia faconica, primi Ec-
clesiae temporibus, plura adhuc
hujus nominis Scripta circum-
ferrebantur; quae vero, esse
Christolorum nominibus inscri-
pta essent, paulo tempore
fraude comprehensa, et supposita

tantum, neque genuina esse
 unde etiam Apocrypha dicitur
 sunt, adeo contenta fuerunt
 ut aut periret, insidiant,
 aut vero non nisi in paucis
 tum fragmentis adhuc super-
 sint. - Eorum autem prae-
 a fuerunt sequentia:

10) Evangelium secundum
 hebraeos, lingua hebraea,
 Syro-chaldaica pallostinica
 conscriptum, et Judaeo-
 siani, usitatum, cujus etiam
 omnium antiquissimi prin-
 cipales, Irenaeus, Clemens, etc.
 et mentionem fecerunt. - Ma-
 gis quidem tam nostrae aetatis
 quam antiquiorum fuerunt
 qui Evangelium hoc, origi-
 nale ipsius Matthaei, fuisse
 ab Ebionitis et Nazareis

multis, decessis, aut additis,
 pro ratione suarum doctrina-
 rum, interpolatum fuisse et
 immutatum. Ita Patres modo ci-
 tati. Hieronymus illud, et co-
 die quod in Bibliotheca Const-
 ntiensi asservabatur, in lingua
 tam graecam, quam latinam
 transculerat. Deerat autem in
 eo Genealogia Iesu Christi cum
 reliquis quae in prioribus duobus
 capitulis, Matthaei continentur,
 ab Ebionitis, ideo ut videtur, et
 purata, quod Iesum non super-
 naturali modo Conceptum, neque
 ex Maria, Virgine, genitum, sed
 ex Maria et Josepho procreatum
 profiterentur. — Caeterum
 duplicem hujus Evangelii Versi-
 onem edidisse, quarum una
 uberior Ebionitis, altera vero be-

vior Marcorij usitata fuerit
 et Epiphanio (hds. 29 & 30) Colli-
 gitur. -

Ab Evangelio hoc, Evange-
 lium finitimi et parvulationis
 hereticorum, Seculi I. et II.
 fidem Epiphanio (ib. 28 & 30) ha-
 bemus, parum aut nihil ve-
 rorum erat. Idemque etiam
 de Evangelio Petri sentiendum.

20) Evangelium secundum
 aegyptiorum, Eucherij et Sa-
 bellianij, Saeculo II., usitatum
 quod exi. Mattheo et Lucae
 cognatum fuisse videtur, Ma-
 theo t^o effata completebatur,
 quae mysticismo cuidam et
 vitae aseticae favebant et
 Evangelij nostri prope alia
 fragmenta eius essent apud
 Clementem et al. (Serm. de
 III.) et Epiphanium (hds. 62.)

30) Evangelium secundum Ja-
cobum, seu Protoevangelium
Jacob minoris, quod in frag-
mento esset, atque in historia
Mariae et infanzia Christi,
narrando subinde cum Mattheo
& consentit.

40) Evangelium secundum
Bartholomaeum ab Hieronymo
et Beda commemoratum, de quo
viri docti dissentiunt, sicut
ne idem, quod in canone nostro
Matthaei nomine inscribitur,
licet quidem hebraicis clara-
tum, aut vero simile illi, a
Bartholomaeo ejusve disci-
pulis scriptum.

50) Evangelium secundum Tho-
mam, de infanzia Christi, et

60) Evangelium secundum Mes-
thiam, de progenie Mariae ac
infanzia Christi, quod utrumque
Eusebius (Hist. Eccl. Lib. III. Cap. 25)

inter ea scripta refert, quae
ab haereticis sub nomine Apo-
stolorum divulgata fuerint.

40) Evangelium secundum
codicum, quod post saeculum
ab homine quodam Iudaeo-
siano libris consignatum
datus. Quamquam vero liber
apocryphus, usum in
interpreti historiae passionis
Domini nostri in Authenticis
Evangelis expositae. - Haec
referenda sunt potius -

50) Evangelia haereticorum
duorum saeculorum
tata, quamquam ea et genu-
in, Evangelis vario modo
truncata, et interpolata de-
sa sunt, - uti -

a) Evangelium Marcionis
quod cum Evangelio duce
quatum fuisse omnia vetera
Scriptura referantur.

8.) Evangelium Bafilidis, cujus fragmenta apud Clementem Alex. (Strom. libr. III.) conservata cum locis parallelis apud Matthaenum et Lucam conveniant. Scriptores Eusebii, Origenis, Hieronymus, et Ambrosius separatim 24 libris commentarii in evangelium ab eodem Bafilide fuisse consignatos.

9.) Evangelium Apollinis, qui Marcionis sectator fuerat (Epiph. hær. 44. cap. 4.). — Denique

90) Alia Evangelia Philippi, Judae Jocharioth, Evae, professionis, quae adhuc ab Irenaeo, Epiphano, Theodoro, aliisque Commemorantur.

Obs. 2. Cum Evangelis apocryphis minimè confundenda Scripsit alia a viris Eusebii scriptis eorundem temporum Commentariis data, quae aut ipsa genuina Evangelia erant, esse diversis nominibus

atque ita adornata erant, ut
partim et Evangelia ea omnia
a omittentibus, quae Jesu
Christi et stirpe Davidica Ori-
ginem ostenderent, - partim
vero nonnulla et evangelio
cundum hebraeos textui P. Matthei
fanonico adjuerentur. - Unde
etiam factum videtur, cur Vi-
ctor Capuani viderit, titu-
lum hujus libri non dñi Procopii
sed dñi Sirici fuisse.

Obs. 3. Evangelia fanonica in
omnibus codicibus Graecis, uni-
co excepto Constantiniensi (3. 42.)
sed Latina Versione instructa,
eodem ordine collocantur
sibi succedere, quo in nostris
editionibus conspiciuntur. La-
tinae autem Versionis Codices
Mattheum et Joannem praemis-
sunt, Marcum vero et Lucam
post Joannem subjiciunt, prout

Dubio Auctoritatem Auctoritatis
qua in Ecclesia Christi ga-
visi sunt, fecerit. -

Argumentum vero, quod
Hugl, et alii ex successione
horum scriptorum, prout ea
codicibus graecis reperitur, et
ostendendam eorum Auctoritatem
deducunt, tanto minus valent
et, quod ex reliquis libris
N. T. et praecipue Epistolis
Paulinis, aliam potius ratio-
nem Successionis, aut Dispo-
sitionis, quam ex Principio Chro-
nologico inveniamus, uti
loco ostendemus.

Articulus 1us

Evangelium Matthaei.

§. 51. Argumentum.

Evangelium hoc Complectitur
historiam factorum et docer-
nae Jesu Christi ab ipsa illius
Conceptione usque ad Missio-

them et apostolorum in Universum
mundum post resurrectionem; et
commode in sex partes dividit.
Hæc, quarum prima, -

1) est Cap. 1. - Cap. 2. Continet Gene-
alogiam Jesu Christi et Originem e-
familia Davidis; dein tam Mira-
culosam ejus Conceptionem e Spi-
ritu S. sine opera Viri, quam Nati-
vitatem, una cum adventu Pa-
rum, undequæ secuta tam Cæde ju-
æorum et establishmente dicorum, quam
Fuga Jesu cum Matre et Josepho in
Egypto, Commotione et Reditu
Galilæam. - In secunda vero

2) est Cap. 3. usque Cap. 14, 11. Conti-
netur narratio de apparitione
Joannis Baptistæ, seu præcur-
sorum Messia, qui non modo cum
Jordani aperit nos secretorum
verum, ubi cælesti Voce ac visi-
one admonit, quibus, eundem et
tam palam populo ostendit imper-
sona Jesu Christi (III, 1-17); - atque

ejusdem tentatio in deserto et
 jejunium per quadraginta dies
 quibus se se ad omnes Messias
 preparavit. — In tertio parte —

3) et Cap. IV, 12 — XVIII, 35. nar-
 ratur insipientia et facta Jezu
 in Galilaea; atque descriptio in aliis
 duas partes subdividi potest,
 in quarum —

a) priori a IV, 12 — X, 42. Actus
 vitae Jezu in Galilaea describitur,
 et in qua memorabiliora
 Concio Jezu Christi montana
 a Cap. V. — VII, et Missio 12
 scolorum in Civitatem, et populum
 Judaeorum in Judaea et Galilaea
 In altera vero —

b) a Cap. X, 43. — XVIII, 35. Nuntiatio
 Jezu quidem exempla — Activitas
 Jezu tam in Miraculis, et
 in Sanatione infirmorum omnium
 generum, et Refectione Miraculosa
 (XIV, 13 — 21), in deambulatione
 supra Mare (XIV, 22 — 26), et alia

Confessione (XV, 32-39). - quam
 institutione praeique autem
 ababolis dicendi genere (XIII.
 XV III.), exhibentur. Praeique au-
 tem ostendit odium, quod in Anis,
 phariseorum iam enatam erat
 ex quo facile occasionem querebant
 quo eum capere et punire possent,
 (XII, 1-14. 22-45. XVI, 1-12). - te-
 porum et dubitationem judaeorum
 (XI. XIII, 53-58), aut recognitio,
 nonnullorum (XVI, 13-28), atque
 ita sensim quasi preparat ad huiusmodi
 passionem et mortem, quam
 praedicit (XVI, 21. XVII. 22 ff.),
 et quod in transfiguratione ipsius
 (XVII, 1-10) mystice praesignata
 fuit. - In quarta parte -

2) et Cap. XIX, 1-XXV-46. Conti-
 nentur ejusdem Reditus, in Judaeam,
 et Hierosolymam, prodromus suae mortis,
 et resurrectionis, in duas alias partes sub-
 dividit potest, in quarum -
 a) priori XIX, 1-XX, 34. Reditus
 in Judaeam narratur, qua occupat

ne rursus varia rursus collo-
a p[ro]hib[itis] similia, vel eum
diferis varias difficultates, et
controversias rursus solvendas obji-
cientibus (XIX, 3-9), vel cum aliis
(XIX, 16-22, XX, 20-24), vel cum
discipulis et populi turba, quos
inspiciebat (XIX, 10-12. 23-30.
XX, 1-19). - In altera vo-

b) a Cap. XXI, 1. - XXV, 46, exponit
solemnem Jesu Hierosolimam et in
templum ingressus, quo se ut
cum Messiam exhiberet et Confirma-
(XXI, 1-22), - dissertatio multa
plet cum pharisaeis et Sadduceis
de auctoritate, quam sibi cum
suis assumpsisset (XXI, 23 pp.) quos
rebellis et variis in parabolis
salvo, Doctores coarguit (XXII, 21
- XXII, 14), unde claris sibi foras
verunt. Consilium de capiendis
captivis suis quaestionibus (XXII,
15, - XXIII, 46), sed eos respicit
suis, et suum adventum ut
siam ad iudicium ferendum p[ro]pheti-
citas (XXIV, XXV). - Quinta pars.

5) Cap. XXVI, et XXVII, continet hi-
 storiam uberiorem de passione, mor-
 tu et sepultura ipsius; in fine autem
 Consilium Synedii de fraudulenta
 Captione et occisione (XXVI, 3-
 5), - preparatio et Comestio Agni
 paschalis (XXVI, 17-29, - in fine,
 de Eucharistia (XXVI, 26-28), -
 traditio Judae (XXVI, 14, - 16. 25. 47
 - 50), Captio ipsius Jesu in horto
 Gethsemani, in quem post Coenam
 abierat (XXVI, 50-56), - judi-
 cium et damnatio ipsius in Syne-
 drio et protorio (XXVI, 57 & 68.
 XXVII, 1-26), - oratio abnegatio
 Petri pronuntiata et Opus Com-
 plexa (XXVI, 31, - 35. 69-75), - illu-
 sio a Romanis facta et Cruci-
 fixio (XXVII, 27, - 44), - prodigia in
 morte ipsius, in natura et mor-
 tu ipsius (XXVII, 45-56), - Sepultura (ib.
 57-61), - et Custodia virilium ad
 Sepulcrum et Consilio judaeorum
 a facultate Pilati (ib. 62-66).

6.) Sexta denique continet hystoriam Resurrectionis Cap. ult. In fine in fine vero narratur apparitio unius Angeli ad monumentum Domini sepulchro facta, et nuntium ut in Galileam proficisceretur, ubi Jesus esset visuri (1-10); - Corruptio Militem de dem pascuaces duntaxat accidit (11-15), - et deum partitio ipsius Jesu undecim suis discipulis in monte quodam Galilee Unde eos dimisit ad predicandum Evangelium omnibus gentibus, et unumque perpetuum auxilium illis promisit (16-20).

§. 52. Auctor, ejusque persona
 Auctor hujus Evangelii est
 monitus Petrum omnium discipulorum, quemadmodum et in scripturis omnibus in omnibus Codicibus et Versionibus traditus fuisse Mattheus unus e duodecim Jesu discipulis (Matth. X, 3. Marc. III, 18.

Luc. VI. 15.) & possessor olim Galilaeae,
 (IX, 9. Marc.). Marcus ex duobus
 possitorem hunc non quidem Mas-
 thaeum sed Levi appellavit et filium
 Alphaei (Marc. II, 14. Luc. V. 27), un-
 de non defuerunt, qui hunc non cum
 eum cum Maschaeo sed cum Lebbaeo
 seu Juda Thaddaeo (Matth. X. 4) esse
 putarent, quia et Levi videtur Al-
 phaei fuisse filius (Marc. II, 14),
 et Lebbaeum apud Maschaeum (X, 4)
 vel Thaddaeum apud Maschaeum et
 Marcum (III, 16), apud utrumque con-
 jingitur cum Jacobo filio Alphaei,
 apud Lucam vero (VI, 16), qui hoc
 nomen sive Lebbaei sive Thaddaei
 non commemorat sed Judam tan-
 tum appellat, Judas hic esse
 Jacobi filium frater nuntiavit.
 Sed ea, quae de Maschaeo (IX, 9.)
 et quae de Levi apud reliquos duo
 locis citari videntur, haec fere

Verbo senus convenient, ut dubium non sit, apud omnes, tres unum eundemque narrari eventum, et unum eundemque hominem designari, qui postea iuxta morem apud Iudaeos ad fixatum vel novum in populo nomen accepit, vel plura etiam habebat nomina. —

Aliae vero Circumstantiae Vitae hujus Christopholi neque in Evangelio neque in reliquis scriptis Christopholorum invenimus. Cum tamen fuisse judaeum Galilaeensem, et minime e gentem suam ex lingua patet, quia Evangelium hoc primitus scriptum fuisse perhibetur, tum etiam e Narratione apud Lucam (V. 29) de magno inпитo convivio, quo Jesus aliosque multos excepit, et quod et reliquis duobus Evangelistis locis citatis constat. — Nec plura vobis suggerimus et relatione scripturarum Ecclesiae.

tionum, exceptis recentioribus, qui
 quoddam relationibus, quae tunc admo-
 dum variae sunt et vel propterea
 rarum fide dignae; alii quippe tra-
 runt Matthaeum Macedonibus, ali-
 quibus Aethiopicis, alii Persis, aut Indi-
 bus Arabis felicitate incolis Evan-
 gelium praedicasse, atque ibidem
 mortuum fuisse. —

Probabilior sola est Relatio Lu-
 ciani Casparii (Hist. Eccl. lib. III).
 Matthaeum primum hebraeis pro-
 dicasse, quum vero ad alios eos-
 dem transire vellet, patriam linguam
 pro mandatis suum Evangelium,
 quod decretis suae praesentiae,
 hic a quibus discesserat, scripto
 ipso supplere.

Obs. 1. Testimonia Antiquissima
 scriptorum pro Authentica hujus
 Evangelii jam supra (p. 4. pp.) una cum
 testimoniis aliorum Evangeliorum
 de scriptorum N. S. produimus,
 quibus igitur reproducendis superse-

debimus. Quae vero nuperime
 gumentis; interis, et tota hujus
 libri indole, et locis singulis,
 latius aliorum potissimum. Narrat
 onibus, contra apostolicam hujus
 evangelii Originem disputata
 sunt, — persuasiones de Authen-
 tia illius evertere nequeunt.
 Cum Argumenta praedictae evan-
 gelicae sequentia:

1) Quod de ratione, qua ipse
 theos, ad Evangelium Vocatus,
 est, electus; illis paucissimis, quae
 Cap. IX. v. 9. narrantur, quodque
 an apud reliquos duos, subpe-
 ctis inveniantur, contra omnem
 expectationem nihil refertur.

2) Quod particula oas, oas
oas, nimis frequenter utatur,
 am quum de genere fermo esse
 non possit, e.g. IV, 24., accu-
 sant ad eum Omnes; — VIII, 16.,
 „mes fanavit.“ — IX, 35., „Circum-
 „Civitate, Omnes — Sanary Omnes

infirmis eam; qualis ab oculato
 esse minime suspicari posse, cog
 nitum, quod major fit hoc in Objecto
 apud reliquos propinquitas.

3) Quod Narrationes nonnullorum
 eventuum, quos reliqui Evangelii
 hae diversis tempore accidisse de
 ferunt, in hoc Evangelio in unum
 tempus rejiciuntur et Coniunguntur;
 e.g. Matthei Montana, Cap. IV. e.g.

4) Quod res narratae duplicaret,
 et numerum personarum Augeret.
 His in Argumentis Recedunt Detor
 quentur, -

a) In Scriptis veterum Auctorum
 raro inveniri uberioem de perso
 na Auctoris notitiam, quam hie de
 ipse dedit Mattheo. Ita nec
 aliqui Evangelistae quidquam de
 personis attigerunt, quam qm
 sententia nonnullorum haud suffi
 densisset occasio s. voluissent,
 e.g. Luc. XXIV. 12. ubi mentio duo
 rum fit discipulorum. Emausum

proficiiscentium, quorum unum
 in *in* v. 18. nominatus Cleopas
 alius vero, cuius nomen Petrus
 putatus fuisse ipse ducit. Et
 cum ipse, se ipsum non aliter
 designat, quam eum, quem
 "amabat", (Jo. XIX, 26. XXI, 7,

b) Vocabulum *omnes* non rigore
 esse sumendum, sed
 multa tantum aut diversifera
 na significare, usus est
 cui generalis, est in nonnullis
 vasis observetur (Cont. Herm
 §. 16.). Nec defuit apud Ma
 thaeum narrationis eventus
 singulos satis definite exhib
 tos, ut cuique legenti pateberet
 — Sed praeterea neque necessa
 rium erat, ut Apostolus ex
 my e duodecim, omnibus even
 tibus interseruit, quum saepe
 ipse neque admissi fuerint
 nisi Matth. XVII, 1. et, unde fac
 fieri potuit, ut in — narra
 ti, factis, quae et aliorum tantum

relatione cognoverat, brevior foret, quam in his, quae ex propria experientia cognoverat. Quod si deinde nique attendamus S. hunc Auctorem in colligendis potius sermonibus Jesu Christi, quam historicis factis fuisse occupatum, - Omnia haec ex parte difficulorum necessario evanescent.

c) Et eadem in scribendo ratione ac In materiis selectis, intelligitur, cuius facta familia Coniunctim deservat, si quae verba diversa et non eadem fuerint, uti disputari solet. Melius autem Ratio una, verba discrepantiae in ordine Chronologico factorum apud tres priores Evangelistas tunc redi-
 posuerit, quum per altera quodsi-
 o accuratius resolvetur, quibus am-
 horum trium verba primum, se-
 cundo et tertio scripserit, et
 quantum aliqui eorum et ex quo
 precise desumpserit.

c) Denique, quod facta duplicata
 aut Numerum Quatuor personarum
 attinet, — demonstrari
 dum potuit, illa facta non
 se sed eadem fuisse, unde
 Numeri personarum ex
 hendi non potest. — Non
 autem simili reijusmodi
 ut videntur, apud reliquos
 Evangelistas, uti Luc. XIX, 41
 et XXI, 5. pgg. quoniam inde
 factorum diversitatem argumen-
 tum deduci queat.

Ob. Quod vero duo priora capi-
 attinet, quae plura recentiorum
 criticorum et interpretum, ab
 Graecis Evangelio huius adiecta
 fuisse opinantes, — ea Graecis
 et cum Graeca huius Evangelii
 qualem modo habemus, forma,
 diuisio nempe conjuncta esse,
 non modo Omnes Codices et
 siones, quotquot existant, unum
 simile testantur, verum et

interna indoles eorum offendit,
 quae, si accusare et fide parti-
 um studio etiam accus, nihil in
 se comprehendit, quod vel a Mat-
 thaeo vel tempore falsum Apo-
 stolico scribi non potuisset. Imo
 si initium Capituli III. Confidere,
 mihi, via credere possumus, ut
 scriptor his fuit. Verbis totum
 folum Evangelium inchoavit. —
 Praeterea, non modo, in sequenti-
 bus ad praecedentia haec duo Ca-
 pita quandoque respicitur, uti
 IV. 13, ad II, 13; Verum eadem place
 confutatio loca V. I. in Confirma-
 tionem factorum et eventuum de
 Jesu Christo allegandi, in his Ca-
 pitulis, vivunt, uti per tota
 reliqua Evangelii partem (I, 22, 23.
 II. 13. 17. 23); atque eadem phrasae
 huic S. Auctori familiares hic
 quoque ut deinceps occurrunt,
 ut sunt "filius David" (I, 1), "ange-
 lus Domini" (I, 24. II, 13. 19), in Commis-

quae postrema in his quidem Ca-
pitulis quinquies (I, 20. II. 12. 13. 14)
alias vero in hoc Evangelio
semel adhuc (XXVII, 19) oc-
currit. Lucae simul sumpta to-
tius Evangelii, quale modo ha-
bemus, unum eundemque Aucto-
rem vel interpretem producit.

Lucae autem Contra horum Ca-
pitulum Audentiam et dispari-
tate Genealogiae huius profertur
ab ea quae in Lucae Evangelio
reperitur, et Auctoritate Evan-
gelii secundum hebraeos, quae
ea omittit, aut et nonnulli
Codices, ^{latini,} qui Genealogiam
hanc a reliqua parte Capituli
I. differunt, redimentur. Asser-
menta facile solvantur, si
perveniamus -

a) Disparitatem illam minime
pugnans involvere, ut in-
terius videbimus, ubi etiam de
Evangelio Lucae agemus.

b) Evangelium secundum hebreos, eo est dogmaticis principii multum latum scripsisse; quemadmodum et Evangelium^{in duobus} prioribus, duobus capitibus a Marione truncatum fuerat.

c) Quod Codices latini ita generaliter distinguant, non a duobus, sed a quibusdam quoad ejus authenticam originem habet, sed ab antiquitate diversitate. Eorum vero auctoritas aliquando forte tunc adesset, quum ea capita et in multis locis in eis deessent, unde eorum testimonia potius pro quam contra authenticam eorum valent.

§. 53. Lectores primi.

Vetus traditio Ecclesiastica est, s. Mattheum in Græciam Hebraeorum sui temporis hoc Evangelium descripsisse (§. sup.), atque Argumento libri tam positivo quam negativo confirmatus. Et quidem

10) Quoad positivum Argumentum: Genealogia in fronte libri pro,

profita, qua origo Iesu Christi
 quoad corpus et familia David
 ostenditur, - Continuum ad Juda
 eorum et in specie Rabbanista
 dum sentiendi et agendi ratio
 nem in Doctrina respectu, -
 quæ Commemoratio controversi
 arum inter pharisæos et Saddu
 ceos obstinentium, - Sæpius
 iterata simulationi pharisæ
 eorum et in genere Inocum Christi
 sectæ perverborum Castigatione
 severa, - præcipue vero pro
 xia et pathetica elidit Glic
 solymorum et templis delineati
 prophetica (Matth. XXIV. XXV.) - De
 nique allegatio lecorum II. I.
 frequentissima, supponunt
 eos iudeos, aut ex juda
 mo Conversos. Naturaliter
 nim concipimus unum quemque
 prorem ita sed suos lectos, qu
 bus suum Opus imprimi desine
 conformare, ut ea tantum at

tingat et commoveat obiecta,
 quae ipso propius afficiunt,
 aut faltem majori et parte Co,
 quae supponuntur; seu facile e,
 venit, ut talis liber aut negligens,
 aut penitus, aut faltem non ma,
 gnum producat effectum, quod con,
 silio auctoris cujuslibet plane cre,
 pugnat.

20) Quoad Negativum Argumentum.
 Observamus enim Reliquos Evan,
 gelistas, qui in Gratiam Gentili,
 um aut et Gentilismo converso,
 rum scripserunt, in Relationibus
 suis Varias interferegere noti,
 tias historicas, Geographicas,
 topographicas; Publicationes vi,
 dum et Verum judaicas, et
 nominum hebraicorum interpreta,
 tione; et. gr. Lucae (XXIV, 12. Act. I, 12)
 observat quantum distet ab Hieru,
 solymis oppidum Emaus, Beth,
 Phage, Bethania et Moza, oliva,
 rum; - Marcus (VII, 2. g. IX, 40. XII, 42.

XV. 42) explicat, quid sit comedere manibus impuri, quid sit Koban, gehenna, duo lepra, parasitave et alia. Ex Joanne, fere ubique hebraici, nominibus hanc Græcæ interpretationem subiungit (I. 42. 44.), ad civitatis Canae nomen (II, 1.) apponit eam esse in Galilæa, occasione nuptiarum ibidem celebratarum (II, 6.) hydriae illæ, sed papiræ, fuisse et consuetudine purificationis Judæorum, mox denique, quo Josephus et Nicodemus, fuisse, Deu parasitum (XXIX, 40) fuisse Judæis usitatum. —

Apud Maschæum vero nihil simile deprehenditur, si hæc duo loca, I. 23. et XXII. 23. edeferit, quæ tñ nihil contra nostram sententiam faciunt, si consideremus

a) In loco prioræ explanationis vocis Emmanuel ab interprete Græco, siquidem Evangelium ipsum originaliter hebraice scriptum

fuit, adiri potuisse, a qua in el
 plicatione deinceps abstinuit.
 b) In altero vero, observatione
 de Sadduceis resurrectionem ne
 gantibus, vel argumenti causa
 appropiam fuisse, ut quod si ex
 responsum facilius et primo
 tim obtutu intelligeretur, - vel
 etiam, quia hoc doctrinae Caput
 a Sadduceis negatum fuisse, non
 cuique e Vulgo notum fuisse su
 ponebatur, quum aliocquin Confes
 sionem Sadduceos, et in nonnullis Capi
 tibus fidei a Pharisaeis dispen
 dent, ut in gratiam Vulgi, quod
 unice Pharisaeorum doctrinae
 adhaerebat, in publicis officij
 haud amitterent, suam peculi
 arem doctrinam a Vulgo ocul
 tasse. - Quod autem Cap. XXVII,
 26. integra phrasij non graece tan
 tum sed et hebraice referatur,
 necessarium erat, ut utraque Reti

neatus, quia fereus lector, quod
 nec Verba hebraica vero suo
 fu capere potuissent, nec allu-
 onem ad nomen Elia prophetae
 si quod tantum translata ad
 id respere posita fuissent.

Propositam denique senten-
 tiam tam Consilium vel finem
 Evangelissae, quam lingua, quae
 Originis illud scripsit, am-
 plius adhuc demonstrabunt.

§. 54. Consilium vel scopus

Scopum s. huius Auctoris, neque
 quam Inere hispanum, ut hispa-
 noriam sacrorum et doctrinae
 Christi omnibus numeris ab his
 lectoribus suis traderet, - sed
 historico-dogmaticum fuisset
 aut scilicet doceret Iesum
 omnem esse illum Messiam, quem
 prophetae V. T. tabis iam pro-
 dixerant, et Iudaei qui semper
 ei tam Ananiam expectabant,

paces, —
 10) Et perpetua allegatione
 locorum V. F. prophetiarum, quo
 Vaticinia in Jesu ad anly,
 tum suum Complementum accepe,
 rit; quod sordique offendit tan
 familiaris illa Evangelistae lo
 quendi formula: „haec factum est,
 ut adimpleretur id, quod di
 ctum est prophetam; aut in fi
 similem sensum, quae autem apud
 reliquos Evangelistas variissime
 tantum occurrunt. Sic vel in ip
 tantum prioribus duobus Capitibus
 quatuor ejusmodi allegationes
 invenimus (I. 21 seq. II. 16 seq. 17. 23).
 et cepit alius duobus, in quibus
 aut saepe ad talia Vaticinia
 alluditur, uti in historia de ad
 ventu Magorum debente stella
 ad Jes. 60, 3. Ps. 42, 10, quibus Ma
 nera Messiae Regi a Regibus alia
 rum Gentium oblatum iri prodi

citus, et ad Num. 24, 17; de or-
 tura Stella potentissimi Regis
 e domo Jacobi; — Vel expositi-
 nes ab ip[s]i[s] Judaeis decretas
 Veterum prophetarum Vaticinia
 producentur, uti (II. 5 pag.) Vati-
 cinium de loco ubi natus
 esset Messias, et Michaeas (5),
 quibus eodem modo offenditur
 ip[s]um, in quo haec omnia adimpl-
 ta, verum esse Christum pu-
 ssum.

20) Et dispositione ip[s]ius Ar-
 gumenti, quatenus non ubique
 rationem temporis in relatione
 eorum doctrinaeque observat
 sicut reliquos Evangelistas
 servare videmus, sed vel facta
 quae diverso tempore evenerunt
 propter eorundem quamdam eorum
 similitudinem immediate con-
 jungit, uti expulsiorem humil-
 iorum e templo cum primis solent

quis in urbem ingressu (XXI.),
 quam in^o Marcus (XI, 1-11. 8, 12-17)
 aliter die contigisse refert; —
 vel etiam doctrinam aut parabol
 las diversis occasionibus dicit
 in continua oratione compen
 dit, uti in oratione montana (V.
 VII.) cuius nonnullas partes, uti
 orationis dominicae institutione
 (Matth. VI. 9-13. Luc. XI, 2-5), Be
 titudinis (Matth. V, 3-12. Luc. VI,
 10-22.), de abicienda nimia re
 gnum terrenum foliis radice (Matth.
 VI, 24-33, Luc. XII, 22-31.), et ali
 aliis et ordine et occasione dicit
 refert; atque in genere orationem
 hanc duas post electionem 12 A
 postolorum primam esse tradit
 (VI, 12-19, et 20-49), Matthaen
 vero premitit (Conf. V, 1 p. 8
 X.). Evangelista enim statim
 initio docere volebat suos, luto
 nes, quanta esset Iesu Christi
 procellentia supra Rabbinos
 si.

illorem temporum in puritate
 sublimitate et nobilitate
 ctinae; et quam ridicula,
 tra, frivola et inepta horum
 tota eruditio ex arrogantiis
 res. Ut verificares illud,
 ipse separatim fuit Judaeorum
 gati: „ non esse hominem locu-
 tum, uti locutus est ille homo
 (Jo. VII, 46).

§. 55. Lingua.

Chiriter hae nostra prociue
 tate disputatur, an Evange-
 um hoc lingua hebraica, Syro-
 Syro-Chaldaica palestinen-
 prouti Papias, Irenaeus, Hiero-
 nymus, Origenes, Eusebius, The-
 ronymus, et tota vetero Antiquitas
 testatur, — aut vero lingua
 graeca, prouti illud modo
 demus, Conscriptum fuerit, ne-
 ce. Atque Sententia de Graeco
 hujus Evangelii Originali lingua
 non obstante ea Antiquitate

unanimes Consensione, proeun,
 tibus, praecipue e Protestantis,
 Paulus et Schott, e Catholicis,
 Auserem, Hugio et Feilmoser,
 et tantis que Argumentis inter,
 et tanta cum eruditione defen,
 est, ut ab omnibus, pene tam
 Catholicis quam Protestantibus,
 Interpresibus, Reciperetur. Adeo ut
 difficile sit sententiam hoc in ob,
 dicto adhuc pronuntiare. Utraque
 vero opinio facile Conjungebatur,
 si modo concedatur, Evangelium
 quidem Matthaei ab ipso Auctore
 primo quidem syro-chaldaice in Gro,
 quiam judaeorum aut christiano,
 e judaismo conversorum, sed
 longe brevius Compositum fuisse,
 Graeca vero illud in Gratian reli,
 quorum christianorum vel ab Au,
 ctore ipso, vel ab alio Apostolo,
 aut discipulo et Apostolorum trans,

latum fuisse, ita tñ ut alia pla-
 rima, quae in priori hebraica
 sione deerant, adicerentur. —
 Auae opinio praesertim eam
 que propterea utilitatem, quae
 mutua illa horum trium pro-
 rum Evangeliorum relatio con-
 diti, expleri posses, uti infra
 videbimus, — quam hucusque
 ri posuit. —

Quidquid demum sit, tam con-
 veserum traditis de originariis
 huius Evangelii hebraica lingua
 Majori Consideratione digna
 quam ut tam nullo plane fun-
 damento innixam esse credi-
 mus; et evangelium hebraice
 qua Ebionitum, et Nazarenis,
 gelis Mattheae Valde simile
 esse fuisse negari nullo modo
 possit. Quemadmodum ab altera
 et quoque indubitatum est, nullo
 modo indicia adesse quae iam,

auctorem graecum scribentem potius
 quam interpretem hebraica trans-
 ferentem producit, uti III, 28, ubi
 in verbis ἀπαριθμοῦ - ἰρα φάρμοι
 clausus quidam a nonnullis deprehen-
 ditur; - Verum allegationis quoque
 nonnullas e V. Test. occurrere, quae
 manifesto ostendunt Auctorem de
 citationem potius 40. Interpretum quorundam
 quam seditum hebraicum pro
 oculis habuisse, uti in illo (Matth.
 IV, 9.) "Grati autem Colunt me, do-
 censes doctrinas, procepta homi-
 num; et Is. XXXIX, 15. Qui locum
 eodem plane modo etiam a Marcus
 VII, 7.) non accurate sed et memoria
 citatus, quique licet in versione
 summam rei contineat quidem, men-
 tem tamen Originalis sensus nec asse-
 quitur nec peritus exhaust; id
 quod et collatione utriusque sensus
 clarum est, si enim hebraeus habet:

3 Et factum est timor eorum in
 3 preceptum hominum edocum;
 in quo igitur ne expressio
colunt me, ne doctores occurrant
 licet in his precipuum quoddam
 robur orationis; Christi Confessionis

§. 56. Tempus editionis.

In determinando tempore, quo
 theu, suum evangelium ediderit
 non conveniunt veteres scripto-
 res, quum nonnulli illud prius
 alii tardius Confessionant. Sunt
 nim, qui ajunt illud fuisse editum
 tempore, quo Stephanus, martyris
 patreus, ita Cosmas, indispo-
 sit, s. deulo VI., - alii, anno post
 Christi ascensum Octavo, usi
 Philaeus, et Euthymius Trigabent
 Soc. 11. & 120, - vel etiam decimo
 quinto usi Niephorus Callisticus
 Tremacy, vero ait illud editum
 esse tempore quo Petrus et Paulus

Romae evangelium predicaret,
 ex ecclesiae jacerent fundamenta,
 (adv. h. d. lib. III. cap. 1.). Et quae
 sequeretur illud non ante annum
 Christi 60mo fuisse videtur. — Com.
 Anterior autem sententia est, illud
 ante annum Christi 50mo editum
 fuisse. —

^{hujus} Quaesitioni autem, solutio videtur
 in quaesitione superiore ita pende-
 re, ut non nisi simul perferre
 resolvatur. Qui enim Praetore
 hoc Evangelium scriptum fuisse
 censent, si plerumque etiam lin-
 guam hujus Evangelii hebraicam
 fuisse originariam sestantur,
 in gratiam primorum fidelium et
 Judaeis epistorum, antequam ab-
 ipsiali ad reliquas gentes dis-
 pergerentur. Qui vero contrarium
 asserunt, sententiam alteram
 plerumque amplectuntur de God.
 hujus Evangelii lingua originali,

et ceteris quibusdam observatis
 omnibus, quod in moderno seculo
 inveniantur, simili sunt; uti Hie-
 rolymus, qui et Verbis (apud Matth.
 XXIV, 15) et Daniele (IX, 27) con-
 sumitur (Βδίζυρα ἐπιπέσει ἀπο-
 κρινάσθαι Βαβυλωνίαν) Contendit, pro-
 posse, quo Mattheus scribere
 in Vicinia templi Hierosoly-
 tani sive in ipso templo, jam
 apparuisse illud, de quo hoc lo-
 quitur sermo est, Βδίζυρα ἐπιπέσει
 Solvi autem quodvis hoc ver-
 bum facillime posses, s. Con-
 versus, Evangelium hoc primum
 quidem scripsit Mattheus ex Antiochia
 reliqui Evangelistae scribere ap-
 prederunt, hebraice ab Antiochia
 Conscriptum fuisse, quod ver-
 batur et post factum Marcum
 Lucam Evangeliorum Confir-
 mationem, Confiliis et his Comen-
 tariis, et aliis etiam aliunde

tis; collectis et additis, vel ab
 Auctore ipso vel ab alio aliquo
 sive ex ipsorum sive aposto-
 licorum Virorum fuisse transla-
 tum.

Obs. Quod locum descriptionis aut
 editionis hujus Evangelii assignat
 proder. supracitatum (§. 52.) Cusé-
 bi testimonium, nihil fere aliud
 congruat.

Articulus 2us

Evangelium Marci.

§. 54. Argumentum.

Argumentum hujus Evangelii
 cum Argumento Evangeliorum
 Matthei et Lucae ita confertur,
 ut proserquam quod nonnulla
 de suo addat sive et integro, uti
 in parabola IV, 26-29 et XIII, 33-37,
 aut in historia facti VII, 32-37, VIII,
 22-26, sive in additamentis uti

ix, 21-25. xv, 21., - alia verof
 ve facta sive doctrinas Omith
 sat, uti hystoriam infantiae
 et natiuitatis; Iesu Christi, apud
 Matth. et Luc. Cap. I, & III, Ora
 tionem Montanam apud Matth.
 v - VIII. et; nihil habeat peculi
 are. Et in genere 27. tantum
 versus sunt in toto hoc Evan
 gelio, qui proprie huic Evan
 gelistae, independentes ab alijs
 vindicari queant. -

In dispositione autem Mate
 riarum quoque ita utrumque
 Evangelistam proximam tamquam
 filio pede sequitur, ut Comm
 de eodem modo hoc quoque
 angelium in eadem plene
 et, cum Evangelio Mattheae
 differat queat. Observatione
 digna esse hujus Evangelistae
 agendi ratio, qua in hystoria

factorem ex doctrinae Jesu Christi
 si ante decollationem Martij Ba-
 ptae Lucam, deinceps autem
 Matthaem prope pede sequi-
 tur; (id est a I-VI, 14, Lucam I-XI, 6.
 a VII, 14 - finem, Matth. XII, 1, - finem).
 Cujus phaenomeni inferius rati-
 onem et momentum dependemus.

§. 58. Auctor, ejusque persona.

Evangelium, ^{hoc} eadem universali
 Ecclesiae, Patrum et Codicum
 omnium Auctoritate Marcus et
 bicus discipulo Apostolorum,
 qui idem videtur fuisse cum eo,
 qui saepius tam in Act. Apost.
 (XII, 12, 25. XIII, 5, 13. XV, 39), quam in
 Epistolis sive Pauli (Coloss. 1V,
 10. Philem. 24. 2 Tim. 1V, 11.), sive
 Petri Apostoli (Ep. 1. V. 10) com-
 memoratur, et com, utriusque hu-
 jus Apostoli fere individuum fuisse
 traditur. Genere videtur fuisse

Judaeus, quod et alterum nomen eius Joannes (Act. XII, 12.) et habitatio matris suae Mari Hierosolymis (ib. l. cit.), et Confessio quinceias cum Barnaba, quae levis erat. (Col. IV, 10. Act. IV, 34.) offendit. Nomen autem Mari detur assumptum fuisse tarrum quum ad gentiles proficere una cum Paulo et Barnaba (Act. XIII, 4 seqq.), quemadmodum et Pauli nomen, quod prius Saulus erat, eadem occasione mutatum fuisse videmus, unde etiam in Act. Apost. fere semper Joannes appellatur, alterum vero nomen Mari ut Cognomen tantum adjicitur aut ita explicatur. -

Comitatus fuisse legimus primo Paulum et Barnabam in itinere quod primum susceperant in Asia An. Minorem, et Lycaeam, sed postea in Pamphilia Hierosolymam

invito ut videretur Paulus, redisse
(Act. XIII, 13. Coll. XV, 33). - - -

Unde cum ecclesiae inter gentes
esset prima illa occasione, denuo
invitendae ac confirmandae videretur,
contentione inter Paulum et
Barnabam elicta, Marcus solum
Barnabam comitatus est in Cy-
prum, Paulo interea secum Silvanum
assumens, quibus dein Lystrae Ti-
motheus adiunxerit. Caesarem
Marcum Paulo reconciliatum
apparet et 2 Tim. IV, 11, ubi Timotheo
injungitur, ut Marcum secum ad-
ducet Romanam.

At scriptoribus auctem Ecclesiae,
sicut Marcus communiter Petri
comes et interpres salutaris, exi-
de hoc in Actibus Apost. nihil ex-
presse legatur, praeterquam quod
Capite XII, 10, dicitur, Petrum ubi mi-
rabiliter e carcere liberatus esset,

domum Martij Marci adfuisse.
 In Epistola autem Petri 1°, h. e.
 Marcum nominatur filius, quod
 nonnulli non de nostro Evange-
 lio sed de proprio quodam filio
 Petri, qui t^o aliunde amplius
 notus non est, capiunt, quem
 modum etiam per Syneclesam vel
coelestam uxorem ejusdem intel-
 ligunt; - sed Marcus Decius eo
 sensu hic loci Petri filius appe-
 tus fuisse videtur, quo et Paulus
 Titum ac Timotheum in epistolis
 suis compellat. -

Pater Ecclesiastici tradunt
 Marcum confirmato principis
 Apostolorum Martyni Romae
 Alexandriam profectum fuisse
 ibique Ecclesiam fundasse, hinc
 deinⁱⁿ apicam occidentalem dis-
 cersisse atque rursus Alexan-
 diam reversum, ubi postea Martyr

nam passus et sepultus fuerit,
 succedente in Episcopatu Ariano,
 Anno Neronis 3° (Hieronym. de Vir. ill. c. 8).

Nonnulli ajunt eum a Petro fu-
 isse ad Christianismum conversum,
 (Papae apud Euf. II, 39), alii putant fu-
 isse unum ex 70. discipulis Chri-
 sti (Origen, ex Epiphanius, Contra,
 haereticis edresse Papia) - fuit etiam
 qui eum falsam uxorem Petri et
 sorore putent; quae tamen omnia in-
 certa sunt.

Obs. 1. Euf. Auctoritas hujus Evange-
 lii et testimonij innumeris Patrum
 Ecclesiasticorum, quorum nonnulla
 supra (§§. 7-9.) produximus, nullis
 dubiis obnoxia sit, - quod in Au-
 thentiam ultimarum 12. Versiculor-
 um (Cap. XII, 9-20) attinet, ea
 aetate quoque temporibus argumen-
 tum tam externum quam internum acerrime
 impugnata fuit, recentissime
 auct. ab H. Aug. Schott in Isayze

sua (Post. 1. Cap. 1. §. 30. pag. 99)
 consentientibus, et Protestantibus
 Coesu pluribus, et Catholicis aut
 Graecis, Hujus vero sardiorum
 falsam hujus pericopae composi-
 tionem admittente. Sed Authen-
 tia hujus loci diligenter des-
 cripta est antiquis ab Osuardo,
 Charo Simone, Dav. Millio, et
 Eickhoenio, recentius vero et
 scholiis a Feilmosero, et Pro-
 fessibus, vero ab Olshausen,
 et imprimis a Dewettio, cuius
 vestigiis nos etiam infirmis
 Argumenta, quibus hujus scrip-
 turae Authentia impugnata
 a) Aeterna sunt.

- 1º) quod in antiquissimo ple-
 coriae Vaticano eoque Optimo
 desideretur;
- 2º) quod eadem in pluribus aliis
 antiquissimis et testimoniis
 lioribus ad quosdam alios Codices

olim desiderabatur, et et testi-
 monio aliorum Complurium pri-
 morum eulphasiariorum, uti Eu-
 febi (Quaest. ad Marim.), Vironi
 Antiocheni, Severini ipsi, Gre-
 gorii Nysseni (or. 2. de resurrect.),
 et Hieronymi (ep. ad Hledibium,
 et Dial. 3. adv. Pelag.).

30) Lucia Casebii, et testimonio
 quorundam Scholiarum, Canonis
 suo tantum ad vers. 8. deducit,
 et numerus eorum in fidei et
 vero veritate tantum eoque
 persingant. Casebii quia ipse in
 Scholis ad Vironem Antioch. se,
 fecerat, Jesum et relatione Marci
 dupliciter fuis haud apparuisse.
 In nonnullis vero Codicibus addita,
 mentum hoc asseritur signatus,
 uti in Cod. 137, et 138.

40) Lucia Scholia ad Codicum L.
 et Marginalia Vespionis Syriae
 cae philoxeniana inducit Ev-
 angelium hoc aliter conclusum
 fuisse.

Sed Contra testimonium hanc
 ciunt omnes quosquod hodie
 veniuntur, Codices, versiones
 et Patres, solo excepto quoniam
 tizim, Codici Vaticano, et
 facio M. a. Clemente Med. in
 quibus nullum hujus fessionis
 vestigium se deprehendisse
 tendit Hujus ex Paulus.
 que horum omnium tantum
 hoc in puncto momentum
 gravitas, ut concipi neque
 quo pacto hoc dicitur, si
 vis foret, tantoperem in
 Codici, versionesque correptis
 posuisset. Et contrario vero
 valde probabile est, pericopam
 hanc et rationibus elegentibus
 tantum omnissam fuisse, quoniam
 apparentem pugnam v. g. ("De
 3 gen. autem mare, prima Sabba
 3 chorum") cum relatione Matthei
 (XXVIII, 1.) Conciliari non possent.

eodem modo, qui hujus pericopi
omissionem commemorant, com-
muniter et elegendis tantum pro-
spectu hoc faciunt, quod de Ige-
gorio Nyss., Ursace Antioch., et
Hieronymo certo constat; Caele-
my autem tantum observat,
pericopam hanc ab Elegis pro
Supposititia haberi. — Denique,
intelligi aequit, quomodo Ev-
angelista Evangelium suo vers-
culo octavo claudere potuisset,
(timebant enim). Et qui in hoc
assumunt, ad hypotheses Confu-
giant, necessarium habent, uti
Schott, et Flug. —

Quod autem —

b) Interna Argumenta attinet,
quae ab H. Schott, aliisque in
medium proferruntur, ea, ac-
curate Consideratione Methodi, quae
invenitur in Conscribenda Refut-
ationis historia sequitur, et uni-

veri characteris sui Evangelii
 facile tolluntur. sunt etiam qui
 quam, quod in se speculata ver-
 ta vi minime gaudent, ut pro-
 pterea Auctoritas hujus periculi
 pae in dubium vocari queat,
 licet non defuerint, qui nimis
 um ut tribuerent, ut Gricius
 Berthold et Michaelis. Sed
 vero in specie expendere ad
 piam proprie pertinet Ezechie-
 Obs. 2. Quod originem hujus
 angelici Spectati, Communis est
 omnium Eulipiae scripturarum
 traditio, Marcum Evangelium
 suum et Petri inscriptione tra-
 fuisse et descripsisse. Atque, li-
 cet Argumentis internis ad ex-
 dentiam demonstraretur, Evan-
 gelliam hunc in hoc suo opere
 Mattheum et Lucam praeter
 pede ferendum fuisse, - immo
 in ideo Communis illa et angu-
 consentiens traditio ad Mater

fabulas releganda, omnique
plane fundamento carere edifi-
canda est. Hoc innuere videntur
plures notitiae, quae apud hanc
Evangelistam tantum invenian-
tur, et in genere, et in specie
quae ipsum Petrum Apostolum
proxime respiciunt; talia sunt:

10) I, 29, ubi domus, quam Jesus
post exitum e Synagoga intrasse
dicitur Capernaumi, non Petri tan-
tum, sed et Andreae fuisse dicitur,
aeque in eam Jesus una cum Jaco-
bo et Joanne intrasse refert; quod
a duobus reliquis Evangelistis non
memoratur.

20) Ibidem v. 36, Marcus solus ad-
dit Petrum fuisse una cum aliis,
qui Jesus, posteaquam in deserto
precauorum discessisset, requisierit,
nunciaveritque eum ab omnibus
quodam, quod autem Lucas, in loco
parallelo, II, 42, minime commemorat.

30) XI, 21, solus Marcus narra-
rat, Petrum recordatum esse
Jesum arbori maledixisse, eide-
que indicasse, eam de ipsa jam
elaruissse, quum reliqui rursus
plurali utantur (Matth. XXI, 20).

40) XIII, 3, solus Marcus exponit
Jesum a Petro, Jacobo, Joanne et
Andrea de tempore Complementi
Vaticiniorum quoad adventum
suum et Hierosolymorum Visi-
tationem interrogatum fuisse
quum Mattheus (XXIV, 3) et Lucas
(XXI, 4) id rursus in genere a
discipulis factum fuisse referant.

50) Denique XVI, 7, solus Marcus
adjicit Mulieris iussas fuisse
de resurrectione Jesu non in
genere tantum discipulis ejus
sed in specie quoque Petro ar-
nunciare, quum Mattheus (XXVII
4) prius tantum referat. — Quae
omnia ita facilius explicantur.

si fumamus, Marcum hoc aliaq;
 similia quae sibi propria sunt,
 traditioni conformiter, et ipsius
 Petri institutione hausisse; quo
 simul eo major etiam fideidigni-
 tas relationibus ipsius peduli-
 aribus, quas et propria scientia
 haurire non poterat, tanti Viri
 testimonio auctoret.

Verisimilior autem hoc sen-
 tentia, si recte capiatur, eo
 magis fit, si consideremus Petrus
 Marcum jam mature innocuisse
 (Act. XII, 12), quum adhuc Hiero-
 solymis commoraretur, atque loc-
 us prius, quam Paulo et Barna-
 bae Comes adungeretur; et cujus-
 regis institutione Veritatem
 factorum et doctrinae Jesu Chri-
 sti haurire posuerit; auctore et
 etiam alia traditione, (q. preced.)
 quae Marcum a Petro conversum
 esse testatur. — Haec est institutio
 ne Marcum ita usq; fuisse videtur,

ut in suo opere, quod et aliorum
duorum Compilavit operibus,
vulnerationis tantum quadam
factorum ac doctrinarum ab iis
propofitarum, aut etiam quor-
dam propria adjungeret, nequa
quam vero, ut novum plane
opus describere aggererent.

Nec obstat, quod a nonnullis,
quae a reliquis Evangelistis
ferunt fieri in Gedre, fieri quae
Petrorum inspicere assignant, a
Matthaeo protermissa deprehenduntur;
— quatenus ea aut
vitiata causa, cui funditus pro-
cipue videtur, amississe cen-
si potest, aut quod eorum quae
primam handquam suo Imagi-
fero honorifica esse putabat,
quod praecipue valet de loco
Matth. Marc. VI, 50, ubi Matthaey, ad
xv, 28-31. cit adhuc de imprudenti Petri
periculo sese in Mare projecerat;

quod Marcus praetermittit. quem
admodum et V, 31. in Responso Hæsi-
pulosum correctorio ad questionem
Desu, quis ipsum tetigisset Petri
nomen Omittit, quod Lucas au-
tem VIII, 45. expresse ponit. - aut de-
nique etiam, quod quædam Inode-
fiam ejusdem offendere elissima
vel, sicut in celebri illo elogio Pe-
tri apud Matth. XXV, 17-20, quod
Marcus VIII, 29. rursus omittit; -
nisi malimus fecerere, ea quæ in
solo Matthæo (prouti modo in
textu quædam legimus) de Petro le-
gentur, Marcus necdum cognita
fuisse, aliunde vò a Petro mi-
nime eadem fuisse enarrata; quod
præcipue vero de exemplo, quod
aliquis locis proculimus, non si-
ne summa probabilitate asserui-
posset. -

Testimonia Vriorum Ecclesiæ pui-
rum, qui hanc traditionem unives-
salem unanimiter referunt, Copi-

opiora sunt, quam ut singula verbo
 seruis in medium proferri queant;
 sunt autem ea Papias et Origenes
 apud Euseb. (h. l. 3, 39 & 6, 26), Iu-
 niani (adv. Iud. 3, 1.), Clementis Alex.
 (apud Euf. 6, 14.), Tertulliani (adv. Mar-
 tin. 4, 5.) et Hieronymi sq.

§. 59. Scopus, et lectore, primi
 Scopus seu consilium, quod ex
 esor huius Evangelii sibi propos-
 fuisse videtur, nequaquam est
 dogmaticum, qualia vidimus in
 ipso Martini, quem propterea
 plane singularem, huius Scopi con-
 venientem, Materiam delictum,
 haud rigose servato factorum
 ordine Chronologico, semper
 deprehendimus, quod in Marco pe-
 nitenti desideratur; unde ne cita-
 ta e. V. F. tam frequentia sunt
 ut apud Martinum, atque
 sua ullibi sed ubique aliorum fere ap-
 feruntur; Quod si eo non obstat

et et Marci evangelio quoque
 cognoscitur Iesum esse verum Messiam,
 id pro Confessario tantum
 seu refutato, non vero pro au-
 thentico scopo aut consilio habendum
 est.

Proposium porro videtur fuisse
 huius Evangelii brevitatem
 quandam historicam Iesu Christi
 esse descriptionem, quam alio-
 rum duorum Evangelistarum et
 in gratiam Cœnico-Christians
 per Italiam, aut saltem
 in Palaestinam commorantium.
 Quod proposium apparet tum ex
 dispositione Operis, quæ chro-
 nologica est, in quantum id fidei
 ex die per de Auctore, qui ali-
 quam scripta in proprium usum
 convertit; - tum etiam ex obser-
 vationibus, quæ huius Evangelio
 peculiare, sunt, quatenus Auctor
 illius aut omisit ea, quæ profo-

his Judaeo-Christianis nominibus esse poterant, uti Genealogiam Jesu Christi, natiuitatem eius ex Virgine, in civitate Bethlehem, circumcisionem quae apud Massachum et duobus prioribus duobus capitibus leguntur; - aut etiam ad didicim nonnulla, quae pro folio Ethnico-Christianis necessaria esse poterant, qualia sunt

1) explicationes quorundam ad iuxta, uti I, 10, "fuisse eum bestiam"; XI, 10, "nonnam fuisse eum tempus finem"; XIII, 3, "Coram templo"; quae a Palaeographis etiam sine his explicationibus intelligi poterant.

2) explicationes multorum vocabulorum Graecorum, uti: III, 17. Boanerges, "filii tonitru"; V, 41. Talitha kumi, "puella, surge"; etc. - Eius auctoritas

formatio quoque græca nonnullorum
 vocabulorum latine origi-
 nis, uti II, 4. Crabbat; V, 9. Agi;
 VI, 27. Speculator et alia
 phrasium lætina significati-
 onis XV, 15. Satisfacere alium et
 cetera omnia hebreos israelos in-
 ter videntur.

3. 60. Lingua, semper ex loq.
 lingua, qua hoc Evangelium scri-
 ptum fuerit, Constanti traditio-
 ne græca præsertim et Confes-
 sionibus; quod enim Argumentum
 adductum est aliquando, pro
 lætina hujus evangelii Composi-
 tione, sive et subscriptione Ve-
 rionis Pheleto, sive et fabula
 de Originali hujus Evangelii Au-
 thographo Veneto, jam prædemon-
 stratum est. (Conf. supra 3. 26).
 Subscriptionem etiam illam in partem

tantum Codicibus habetur, atque
ideo merito suspicionem movet,
eam a decentiori tantum Manu
ipso adjectam. Neque Majori
menti est subscriptio usque Co-
dici Vindobonensi; quum eodem
cum de hoc facta esse veritas
siquitas fides et ignorat.

Difficilius est autem tempus
et locum determinare, quibus
illud Compositum fuerit; quam
quam ab una parte Confessum, illud
non modo tardioris esse Orig-
inis, quem hebraicum Marthae
Originale, sed etiam quam ipsum
Lucas evangelium, quae fuerit
in usum Convertisse, evidenter
testimio interius Arguente
betur. Atque, siquid vales
etiam alioquin Patrum hoc in
obscuro testimonium, eum post
Principium Apostolorum Marty-
rum suum Opus Confessum,

conspici, semper descriptioni illius
 ante annum Christi 80. m. statui
 non posse, - sed neque post eve-
 ntionem Hierosolymorum, quatenus
 nulla huius miserrandae Catastro-
 phae mentio in hoc libro occurrat.
 Ab altera vero parte, tum e Con-
 sideratione primorum lectorum (supra
 59.), tum et indole novantid
 vocabulorum aut phrasium lati-
 narum, tum denique et eadem
 ecclesiasticorum quorundam Vi-
 rorum traditione, verissimillimum
 videtur, Evangelium hoc
 aut Romae, aut in urbe aliqua
 Romana aut post Iudaeam in
 Syria earum commotionem
 auctoris scriptum vulgatumque
 fuisse.

Articulus 3us
Evangelium Lucas.

3. 81. Argumentum.

De Argumento hujus quoque
angelus, postea quo supra (3. 51)
de Argumento Matthaei dicitur
quod cum usi et cum Marco
omni ex parte Concordet, - nihil
ferre aliud, quod moneri possit
habemus, quam, quod et multa
facta Jesu Contineat, quae in
Matthaeo desiderantur, - et
quo utriusque Communia sunt, postea
alio prospecto Ordine alioque
in Adjunctis referantur, et al
videtur plerumque Meliori, quae
apud primum Evangelistam
Majorem Assentionem Ausent
excitari Omni tempore, quae in
historia infartiae Joannis Bapt
Jae et Jesu Christi peculiaris
referunt, imprimis vero Ger

gloria Jeseu Christi, quae III, 23-28
 legitur, atque omnimode ab eo, quo
 apud Masschaem invenitur, diversa Massch. I,
1-16.
 Difficultatem hanc, quae Pauli,
 ingenio sospit, nonnulli
 sibi posse putarunt, si esset,
 apud Masschaem proprie
 genealogiam Josephi, apud Lucam
 vero ipsius Mariae matris Jeseu
 Christi describi, ut ita demonstrat,
 esse Jeseum Christum ab utroque
 lineae, sive ut filium Josephi ado-
 ptivum cogitaret, sive vero a
 parte materna e Davidis regia
 familia oriundum esse; veluti,
 quum Maria et Josephus
 eadem Davidis stirpe proge-
 niti essent, prodeunt, Genealo. apud Mat.,
chapum
 Maria patris Jeseu Christi nutriti,
 ob inconversam hebraicam Massch,
 genealogiae descriptionem,
 ipsius plane maternae Genealo.

quae vices supplerentur; Luca
 et, qui non pro Judaeis sed
 co-Christiani scripserit, hanc
 judaicam Confessionem con-
 temnente, atque ideo veram
 Maternam proponente Genealogi-
 am. - Sed huic Conciliationi
 stare videtur cum inordinat
 ipse hypodiferos, cum etiam
 ea observatio, quod circa
 pora exiliu Babylonici utraque
 Genealogia in personis Zeruba-
 belis et Salathielis coinci-
 dant, sed inde rursus, a sepe
 do, ita ab invicem discedant,
 ut non nisi in Davide deus
 uniantur, Mattheus per Sala-
 monem regiamque Davidis po-
 situram, Luca vero per Ma-
 thiam alium Davidis filium
 ejusque posterum, nunquam
 no regis positum deducere.

nam denique observationem et
 vel levitatum (Deut. XXV, 5-10),
 vel adoptionis explicari posse con-
 siderant.

Alii vero supponunt in utroque
 evangelio Josephi Genealogiam
 presentari, ita quidem, ut Jo-
 sey cogitari debeat ex Jacobi
 Matth. I, 16.), et Eli (Luc. III, 24.)
 filius, unius per generationem, al-
 terius vero vel per levitatum
 vel per adoptionem. Cuius fentes,
 in propriis adherent, qui pe-
 rant in voce: *Id est* ad Jose-
 phum, non ad Jesum proximè ve-
 niri. Reliquas autem difficul-
 tates, quae et in altera fentes
 occurrunt, simili proferunt
 modo tollere convisentur. —

Quinam vero potius et his dua-
 bus sententiis adherendum putent,
 ob aequalium Mementorum
 auctoritatem sive robur sive

imbecillitatem, determinari
 potest, licet utraque sententia
 non contemnendis rationibus
 ac sepe valde ingeniosis
 citatur, acque eruditos defensores
 habeat. Interim, quodcumque
 demum esset vera sit aut
 falsa, nihil inde in quidquam
 contra alterutrum Evangelium
 deidignitatem inferri licet, quod
 eorum utroque, monumenti Coherens
 usus fuisset, et ipse hebraice
 et grecum utroque Evangelium
 Caputum stylo et lingua, factum
 Cognoscitur. —

Quae autem adhuc in relationibus
 utriusque Evangelioe
 quemadmodum ex reliquis Antiquitatis
 huiusmodi apparet, in genere omnia
 ob vastitatem Massariae, quam
 cuparent, in Introductione potest
 clari non possunt, et Comm. utriusque
 ad Ceterum Relegantur.

§. 62. Auctor ejusque persona.

Auctor hujus Evangelii natus
 tamque est cum Auctore libelli,
 cuius titulus est Apostolorum in scri-
 pturis; quem Communis Patrum,
 Romanorum, aliorumque Veterum In-
 strumentorum Consensus Lucam
 appellat. —

Frequens quidem hujus Viri Mem-
 oratio fit in Epistolis Pauli Apo-
 stoli (Rom. XVI, 21. Coloss. IV, 14.
 Philem. 24°), fit etiam, qui priori loco
 occurrit Lucius, idem fit cum No-
 mine Auctore, quemque priori loco
 Cognatum, aliter amicum, ul-
 timo vero Innumeris socium Compellet.
 Obscura itinerum hujusce viri
 Indigitatus etiam in Actibus Apo-
 stolorum a se ipso Conscripserit, in
 quibus a XV, 10, usque ad finem
 plerumque in prima persona plu-
 rali itinera Pauli in Asia mino-
 re, Thracia, Macedonia, et usque

Romanam, deferretur, et si nomen
 suum nunquam adiciat; qui
 vero Philem. 24. Lucas jam Ro-
 mae adesse, una cum aliis Coad-
 jutoribus Epistolae, commemorat-
 ur, hinc certo concludi posse
 videtur, ea, quae in Actis Episto-
 lae laudantur, ab auctore in prima
 persona referuntur, et proprio
 haufisse experientia; alioquin
 eadem traditis ecclesiasticis,
 quod Marcum Petri, Luciam
 praefum Pauli Comitem ex inter-
 presen nominat, atque adducit
 in medium sententiam confirmat.
 - An vero etiam in ipso Coan-
 gelio tanta falsum ipsius men-
 tio occurrat, disputatur; quod
 quidam alterum discipulorum
 manus proficientium (Luc. XIX
 13. 15), quem non nominat, ipse
 fuisse Lucam putant et asserunt.

ali vero, e contra, negant et
reijciunt.

Diffusatur etiam, an Cethicus
veris origine, aut vero Iudaeus
; licet, si vel indolem sermonis
sacri spectemus, quo Lucas usus
est, vel accuratam verum Iudaei
arum cognitionem, statuerendum
videatur eum aut Judaeum fuisse
Hellenistam (quam opinionem pro
ximis sequuntur, qui eum cum Lu-
ci Tyrenensi (l.c.) identificant),
aut falsam, daturae ad Sacra ju-
dica transisse et diuini in
Iudaea commoratum fuisse, an
quam Religionem Christiana,
am amplecteretur. - Eodem modo
eiusdem patriae receptus,
quod quidam eum Antiochenum
severent, uti Hieronymus, Nice-
phorus, alij e contra negantibus.
videtur hoc sensu esse fuisse

et Act. VIII. 1. et identificatio-
 ne duorum Lucæ cum Lucio
 veniatis. Unde etiam intelligitur
 quam multis traditionibus hoc
 sensus originem dederit,
 nobis vero videtur Commodius
 hoc nomen undecunque deduci
 posse quam ex Lucio; esse enim
 diminutivum, uti Demas, Epaphras,
 Syllas, Theudas, Apollonius
 et Demetrius, Epaphroditus,
 Sylvanus, Theodorus, Apollonius,
 Dorus et; et quo, juxta Analo-
 giam, propriè, vero accedere
 videtur hujus nominis deductio
 a Luciano vel simili. —

Paulus apostolus in epistola
 ad Coloss. l. c. nominat Lucam me-
 dicum; ubi in falvianis eo ipso, quod
 medicum appellat, censeat negat
 quam cum nostro Evangelistæ
 unam eandemque personam esse.

nocentem enim fuisse, inquit,
 iudicio, quam ut opus fuerit ta-
 li indicatione, et splendidiore
 elogio fuisset insignitus.
 Ad quod vero Benzelmus recte
 observavit: Lucam Timotheo sa-
 tis nostrum solo nomine appellat,
 (2 Tim. IV, 11), Colossensibus igno-
 ritum (forte) medicum vocat. Peri-
 proquet per, ut iidem Lucas recte
 et medicus nostrus fuerit, et tunc
 hoc nomine facile eas eundem in
 memoriam revocare posses, aut
 etiam, ut ab aliis etiam forte fi-
 delibus eodem nomine gaudentibus
 eum discerneres ut epistolo.
 Traditis ecclesiasticae Lucam
 vitam pictorem exhibet, uti a
 pud Nicephorum, Sim. Metaphra-
 stem et in Menologio Graecorum le-
 gitur, sed hanc cer falsam mul-
 ti occasionibus imprimis temporibus

elplodere conati sunt. —

Reliquae vitae Circumstan-
tiae ignotae sunt, ut neque
anne Jesum Christum viderit
et audiverit. Origenes ex Epi-
phanii cum faciunt unum e. 110.
Jesu discipulis, et quosdam
Epiph. Lucae Confessione de se ipso
(Ev. I. 4. pp.) Contradictorie vi-
dentur. — Hieronymus tradit
eum anno aetatis 84. mortuum
esse; Nicephorus, vero in Graecia
Martyris Coronatum. — Epipha-
nii etiam testimonium, quod pro-
cipue in Gallias praedicasset,
incertum est.

Obs. Proterea duo Capita de
Conceptione, Nativitate et in-
fancia Jesu a Jo. Baptista,
in dubium vocasse et anti-
quioribus Marcionitae videntur,
in quorum evangelio omissa

erant, sed quibusdam proprie
 e causis, criticisne an vero pure
 dogmaticis non constat; - e re,
 Antioribus ea impugnarent plu-
 res, ut videtur, plerumque et
 Auctoritate Marcionis, aut et
 lingua Majoris hie quam alibi he-
 braizante - Auctoritas autem
 Marcionis tanti nobis ipse non
 potest, ut ideo ea Capita suppo-
 sitionis arguere liceat; - lingue
 vero indoles hie major quam a-
 libi hebraizanti, facile et non ul-
 torum presentia ita explicari
 potest, si statuamus, hieoriam
 in his Constantiam e Ononumen-
 to aliquo Aramaice scripto de-
 sumptam, et Græce versam ab ipso
 Auctore, ut locutionis hiee Seri-
 proi familiaris, offendunt, evan-
 gelis insertam fuisse. Fidem
 enim autem positivum pro

eorum Caputum Authentica
 semus apud Iustinum Marty-
 rem in Apol. 2. et Dialogo.

Majori dubitationi obnoxia
 fuerunt 43 & 44. Vespienti Cap.
 XXII, de Angelo Jesu in Orati-
 one Agonizanti. Apparente eum
 que Confortante, qui hodie in
 Codicibus Duobus celebrioribus A-
 lexandrino et Vaticano Deside-
 rantur, quemadmodum et in non
 nullis aliis aut Omisissis sunt aut
 Asseritis notantur. Epiphanius
 quoque, Gilarius et Hiero-
 nyms Omisssionem eorum Inven-
 tionem faciunt. — At vero so-
 la Dubitatio, indeque profecta
 Omisssio e rationibus mere do-
 gmaticis, Corrigisse videtur, eo
 quod indignum Orthodoxis vi-
 deretur, ut Jesus ab Angelo
 Confortaretur, qui divinae erat

particeps naturae. Quod factum
 quum quidam cum dogmate de se,
 de Natura divina Concilianae re-
 quirent, versus hoc aut omise-
 runt, aut falsum ut sibi valde
 suspectos obelis et aspersis nota-
 runt. - Sed pro eorum Authentica
 et Antiquitate prodes reliquorum
 Codicum, Patrum et Versionum Au-
 thenticam facit testimonium e-
 jusdem Iuliani In. et Irenaei,
 qui patribus Apostolicis Coaevisque
 sunt.

§. 63. Scopus, et fontes.

Scopus, quem sibi inscribendo pro-
 fecit Evangelista, uti et prooemio
 (I, 1-4) ejusdem cognoscimus, erat,
 ut Theophilo, amico aut patro-
 no suo, recenseret ad religionem Chri-
 stianam converso, et ut videtur
 ultra Palaestinam degenti, accurata;

tam, eamque omni fide dignam
 factorum et doctrinae Jesu
 Ipsi historiam perscriberes, inde
 ab initio, a primis filiis Joann
 Baptistae natalibus usque ad
 gloriosam Jesu in coelum ascen
 sionem persingentem. Quod fuit
 Consilium diuiceps in altero
 Commentario, qui Actus Apo
 stolorum inferbitur, ulserint
 Continuarit. Et hoc Consilio
 demum scriptorem proprium in
 eo contendentem, ut historia
 suam, quantum fieri poterat,
 quam maxime Chronologicam
 daret; unde etiam observatum
 est, saepe ab hoc Evangelista
 facta, deique Jesu Christi
 Iliis prope ordine, tempore, a
 liisque in adjunctis referri,
 quam apud Matthaeum, qui ali
 um scopum haud pure historiam

tibi profunderat (Supr. §. 54), aut apud
 Marcum in locis, quibus Martho,
 postquam sequitur. -

Quamquam autem hic Theophilus
 fuerit, rursus non constat; et si,
 solo apud eos, qui ei tribuitur, de
 dei rebus eum in Anglo dignitate,
 si honore confectum fuisse; li-
 cet enim is titulus Viri illustri-
 bus compellendi adhibeatur, (in
 Act. Ap. Praetoribus romanis, XXIII,
 26. XXIV, 3. XXVII, 25.), subinde tamen
 etiam amicus tantum tribuebatur.
 Cum quidam putarent fuisse
 ipsum summum sacerdotem Jos. Fla-
 vis (Antiquit. XVIII, 5, 3. XIX, 6, 4.)
 commemoratum; alii nobilem
 quendam clarum Alexandrinum;
 melius videntur conijcere, qui cen-
 set fuisse Romanum aut sabaeanum
 Italum, cui in Actibus (XXVIII, 12,
 13, 15) loca Palaestinae optime nota
 supponuntur, neque explicentur.

Quum igitur Theophilus sine
 dubio Origine gentilibus fuerit
 necesse inde Origenes deducitur
 videtur, Evangelium hoc sen-
 tentiori in gratiam Ethnicis
 Christianorum conscriptum
 esse; quum expectare uigilanter
 possit ut Theophilus Ponti-
 carium hunc diligenter labora-
 tum, cum aliis quoque commu-
 caret. -

Tines alii et praecipue polemici,
 qui a nonnullis adhuc e Certis
 hunc inde in Evangelio occurren-
 tibus observationibus deducunt
 uti Jesum alienum ab illa Iudaei
 communi nationali superbia fu-
 isse, quae gentiles ex Samaritanis
 contempserat; - aut dogma-
 tici, ut et natalibus praecipue
 gloriosaque Jesu ad Coelos as-

descensione Judaeo-Christiani
demonstraret, quanto Iesus Mo,
dignitate procelleret; - ne
quam primarii, sed ad mini-
mum secundarii conferri debeat.

Obs. Quod fons, assinet, unde
Lucas fuit notitias hauserit,
eos jam in prooemio ipse au-
ctor designavit, relationes
scilicet septium oculatorum
et imediatorum, qui Jesu ab i-
nitio Comites et ministri fue-
runt indivulsi (Luc. I, 4-7).

- Neque absimile vero vide-
tur, quod nonnulli existimant,
Lucam non orales tantum tra-
ditiones, sed scripta etiam quor-
dam monumenta sive breviora,
qualis videretur ea, quae primis
duobus Capitibus referuntur ad
longiora etiam, quae forte erat
ipsum hebraicum Matthaei Co.,

angelium, consuluisse; quod
 posterius eo probabilius vide-
 tur, quo magis insolitum
 res, ut ducas illud aut igno-
 raret aut respiceret, si
 mature editum fuit, ut scri-
 ptores quidam Ecclesiastici
 tradunt (Comp. Supr. §. 55.). Quod
 prius autem, id legitime Conclu-
 di videtur, et plus minusve
 pura gravitate hujus Auctoris
 in diversis partibus tam Evan-
 gelii quam Annuum Apostolo-
 rum; Conferatur et. gr. pro-
 oemium ipsum Evangelii (I, 14)
 quod ad classicam elegantiam
 am assurgit, cum inter, quae
 statim in eodem Capite (v. 5)
 postea sequuntur et malitiam
 hebraicam; et discrimen inter
 utramque Orationem Regem
 non possit. —

Præter hos fontes traditis
 Eusebiana assignat etiam
 inscriptionem et Conversati,
 quem cum Paulo Apóstolo, cu-
 jus effata nonnunquam cum
 istis, quæ apud Lucam inveni-
 untur, adeo conveniant, ut in-
 tima utriusque conjunctio et ut
 etiam ipsi facti cognoscatur.

Tandem hæc ita intelligen-
 dus videtur, ut, quoad facta
 historica, ea præcipue tantum
 attingat, quæ in Actibus et
 prophetarum referuntur. —

Quantum vero, his non obsta-
 tibus, Evangelista et scriptis
 monumentis, aut aliis fontibus
 et quibusnam hauserit, deter-
 minari nequit. Et qui præter
 auctorem, præter prologum et
 finem Evangelii, nihil est propri-
 a relatione, sed omnia et scriptis

aliorum hausisse, - nimis
bis in suis Conjecturis
videntur.

§. 64. Lingua, locus et tempus
Evangelium Lucae graece scri-
ptum fuisse, nunquam contro-
versum fuit. Quod vero in
linguae ab eo adhibita assu-
met, observatum est, Auctorem
meliori linguae Graecae per-
Cognitionem imbutum fuisse
quam Caesari N. J. Scripsit,
de Oratio quoque illius magis
ad puritatem Graecam accedens
et paucioribus hebraismis sparsis
f. in descriptis duo priora Capita
Evangelii, de quibus idem dixit
negit. -

Locus et tempus, quo scriptum
est, sunt incerta. - Hieronymus
(profat. Matth.) tradit scriptum

fuisse in Echajae Boeothiae
 partibus; - Subscriptionis quodam
 eam Codicum, una cum Auctore
 Syriacae, Alexandriae. Sub
 et majori cum probabili
 qui agunt, scriptum aut
 inchoatum esse, quum Lu
 as Caesareae apud Paulum Capti
 rum commoveretur. Qui Roman
 fuerit editionis locum,
 se habent probabilissem,
 Theophilo, quod Romanus fuit
 (Super. 3.), - sed contra se finem
 libri auctorem, qui cum adventu Pau
 in urbem desinit; nisi in avis
 statueret, aucta Pauli Romani,
 esse ab ipso omissa, quod no
 Theophilo supponitur.
 Quoad semper vero attinet, il
 quidem cum tempore editionis
 Apoc. ita Coheret, ut
 Evangelium non multo prius, quam

Actus, scribi potuerit; quod
 si jam Chrys circa annum
 65. scriptum fuit, tempus etiam
 Evangelii scripti et editi videtur
 ante annum 70. factum potest.
 Sed neque post cladem illam
 solymitanam, tum quia nullus
 eam commemorat opere Comp
 tam, - tum etiam, quia nec
 p. 17. Marci Evangelium tam
 tarde scriptum fuisse videtur
 (Sup. §. 60.). - Quod
 Caesarem, quid quid de tempore
 editionis hujus Evangelii factum
 actus, argumentis internis de
 forari videtur, Evangelium
 hoc primum esse tempore inter
 ea quae hodie graece possidentur
 - posterius tantum Evangelium
 Massiaci hebraeo, si forte
 tunc aliquando existit, a nostris
 graeco paulo verbum ex
 vix, uti suo loco (§. 55.) per
 Sauravim.

Articulus 4us

Evangelium Joannis.

§. 65. Argumentum.

Evangelium Joannis, est: argu-
 mentum illius ab argumento re-
 liquorum trium precedentium non
 parum differt, in dispositione
 et coordinatione Materialium
 aliquam Analogiam cum Evange-
 lio Matthei habere videtur;
 atque in prooemium, duas Sectiones
 principales, atque appendixem
 dividi potest. - Et quidem -
 Prooemium (I, 1-18.) continet
 unum universum Evangelii Argumentum
 generaliter; de divina Iesu Christi
 natura et aeterna, appariti-
 one in forma humana, auctori-
 tate et refectione quam apud suos
 expressit, et gloria ipsius Coe-

lesti ex quam discipulis suis
manifestavit. Lucae epistola
cum genealogia apud Massas
um et Lucam quoad humanam
ipsius Jesu naturam, historia
item infantiae ejusdem certam
quandam similitudinem habet.

Testimonium autem Joannis
baptistae de superiori Jesu christi
natura ex dignitate (I, 19-41
ppg.), quod repetitur viribus pro
hibitum fuit, uti ex verborum
suis in Galilaeam, rursus in pa
sallelismo facta cum historia
Baptismi Joannis et verborum in
eandem provinciam prout apud
eodem Evangelistas in
onibus capitulis legitur.

Lucas 1°, a Cap. II, 1-XXII, 5
Continet historiam factorum et
doctrinae Jesu Christi Universi

sam, recensitis praecipue factis,
 quae apud Religiosos Evangelistas,
 aut penitus desiderantur, aut bre-
 viter tantum deferruntur. Sectio
 vero haec commode in aliam duarum
 partes minores subdividi potest,
 quarum prior (II, 1- VI.) continet
 ea, quae Jesus fecit in Galilaea, et Iudaea,
 et Samaria; - altera
 vero (VII, - XII) ultimam ejus com-
 morationem in Iudaea, et Peraea,
 et quidquid ejus mortem prepara-
 vit. -

Sectio 2^a a cap. XIII, - XX.) conti-
 net glorificationem Jesu Chri-
 sti per mortem et resurrectionem,
 atque rursus in duas ali-
 as partes subdividi potest, ita,
 ut in priori (XIII - XVII.) exhibea-
 tur documentum humilitatis, a

moris, tranquillitatis animi
 et sensus Victoriae, quam
 laturus erat, dum in ultima
 Coena cum suis discipulis re-
 cumberet; - in secunda vero (a
 XVIII - XX) passio, mors et re-
 surrectio referretur, et ser-
 vilius glorificatio in rela-
 tione ad glorificationem, quam
 ante suam passionem recum-
 bendo et discendo cum disci-
 pulis suis in Animo suo sen-
 serat internam. -

In Appendice denique (Cap. XXI)
 narratur adhaec omissa quodam
 apparitio ad mare Tiberiades,
 et finaliter totum Evangelium
 concluditur.

Celebriores eventus, qui apud
 hunc solum Evangelistam refe-
 runtur sunt primum Jezu in
 Galilaea miraculum in nuptiis

Parentibus (II, 1-11.); - predica-
 tio Jesu in Samaria (XV, 5-42.);
 - Sanatio paralytici 18. annos
 aegrotanti, Hierosolymis (VI, 1-
 18.); - absolutio mulieris adulterae
 (VIII, 3-11.); - Sanatio coeci
 a nativitate (IX.); - et resuscita-
 tio Lazari mortui jam qua-
 dridui (XI, 1-46.). -

Et Sermionibus auserit principia
 am. merentur attentionem: Ser-
 mo de regeneratione hominis spi-
 rituali ad Nicodemum (III, 1-19.);
 - de pane coelesti ad Judaeos (VI,
 26-65.); - et ante omnia oratio sua
 missima ad charos suos discipulos
 in ultima coena (XIII, 31, - XVII,
 26.).

§. 66. Auctores, ejusque persona.
 Auctores hujus Evangelii et Aucto-
 ritate Veterum Patrum, Codicum et

Versionum fuit Joannes Zebedei
 filius et frater Jacobi majoris
 — et Galilaea oriundus (Matth. IV, 21. X, 24), Vir fervidi
 ingenii sed exemplo Magistri sui
 ad insignem humanitatem et bene-
 volentiam composuit, et postea
 lus, et Jesu pro Caesaris disci-
 pulis charus. — De hoc — et postea
 lo, qui prius Joannis Baptistae
 discipulus, postea et commen-
 datione Magistri et suavitate
 conversationis cum Jesu huius ab
 initio fratris publici muneris
 auspiciati individuum prope co-
 mes fuit, — multa tam in Evan-
 gelio, et in Actibus legitur;
 In specie quod una cum Petro
 a coetu Apostolorum missus
 fuerit Samariam, ut quod Phi-

lippus ad fidem converterat, eod-
 dem impositione manuum et Com-
 municatione Spiritus S. Confir-
 marent (Act. VIII, 14, seqq.). Post
 dispersionem Apostolorum, juxta
 traditionem ecclesiasticam dicitur
 Hierosolymis commoratum esse Cre-
 dius, quam Caesari; atque alij
 tradunt usque ad mortem Mariae
 Matris Domini (Niephory hist. eccl.
 Lib. II. cap. 42.) ibi mansisse, alij ve-
 ro una cum ea in castra minorum
 profectum Ephesi visisse, ibique
 utrumque mortuum et sepultum fu-
 isse. Sed memorabile est, quod Pau-
 lus Apostolus Joannem neque Hi-
 erosolymis inveniret, dum ultimum
 itineraret (Act. XXI, 18.), - neque ve-
 ro alias illius mentionem faciat
 in epistolis suis ad Romanos,
 Ephesios, Colossenses et Timothe-
 um, in quibus in necessario com-

memorari debuisset, si vivente
 Paulo Joannes Ephefum adve-
 nisset sedemque ibi fixisset.
 In Apocalypsi (I, 9.) legitur
 ipse etiam in insula Patmos; quae
 id tamen id accidit, determinari
 nequit; plerique statuant sub
 Domitiano, alii sub Nerone; ut
 tunc statui posse videtur, id lo-
 que prius accidisse, quam evan-
 gelium scribere incepisset, quod
 lingua Graecae majorem im-
 peratorem prodas in Apocalypsi
 quam in Evangelio, quam dicitur
 non inter quosdam homines com-
 ratione tardius accuratius
 discernere facile poterat. Miramur
 Iosam autem ejus liberationem
 et oleo ferventi, in quod iussu
 Caesaris ante suam relegationem
 projectum fuisse Tertullianus

de prescript. horet. c. 36) perhibet,
 plerique in dubium vocant. -
 Alia adjuvata Vitae hujus Evan-
 gelical fere ignota aut incerta
 sunt, auti quamdiu vixerit, et
 quo anno mortuus fuerit; com-
 munitate autem fere omnes usque
 ad Trajani tempora vidisse refer-
 unt, et in summa senectute (jud-
 a nonnullos nonagenario ma-
 jorem) Ephesi placida morte obiisse.
 Praeter Evangelium autem hoc
 alia scripta leguntur in sa-
 cro N. T. quae sub illius
 nomine circumferuntur, de quib;
 suo suo loco.

Obs. 1. Contra Authentiam hujus
 Evangelii e Veteribus foli. et lo-
 gi infutuisse dicuntur, sed
 ut videtur et dogmaticis tantum
 Argumentis, quod effata hujus Evan-
 gelii cum caeteris evangelicis

non dabo pugnantia sibi deprehendisse viderentur. —

Et recentioribus plures fuerunt hodieque sunt, qui Austerriam illius impugnant, Argumenta tam eternis quam internis, et quidem —

a) Et Argumentis eternis, et quod —

1) etlogi ipsi rejecerint, — et
 2) quod plures et antiquioribus scriptoribus nullam hujus evan- gelii mentionem faciunt. — Jam quod ad etlogos, quid de judicio illorum statuendum sit, vidimus quod vero reliquos patres Antiquos quos attinet, observandum est eos neque polygraphos fuisse neque omnia eorum scripta ad nosram aetatem pervenisse, quod omnibus Comperitum est, sed neque omnes opus forte habebant, ut illud citarent. Imo vero, cum illud

Consideratis conditionibus Aucto-
 ris non nisi in summa breuitate &
 forte circa finem tantum saeculi
 scribi potuerit, — facile intel-
 ligitur, illud ideo nec facile cito
 vulgari potuisse, quo illius fa-
 cere posset mentionem. His in
 non obstantibus in epistolis Iona-
 thae ad Philipp. Cap. 7. et ad Rom.
 Cap. 7. occurrunt loca, quae ad ev-
 angelium perspicue alludunt; simi-
 lia fere vestigia deprehenduntur e-
 tiam in Iustino Germano, Justino
 Martyre, Tatiano, Athenagora, Theophi-
 loto alexandrino etc. — Praeterea in-
 telligi non potest, quomodo Evan-
 gelium Joanni Apostolo supposi-
 tum saeculo II. vel incante vel
 medio Apostolicam Auctoritatem
 sibi vindicare potuisset, ut
 nulla ecclesiarum praesepue ecclesiae
 minorum adversus Aethiopianam eum reclamaret.

b) Argumenta vero interna
 contra authenticam huius evan-
 gelii sunt potissimum sequentia

1) Quod ab homine piscatore
 in Galilaea nato et eructo
 ea sermone, graeci loquitis, re-
 sublimior illa naturae Christi
 divinae explicandi ratio
 exari queat, qualis in hoc Evan-
 gelio creditur.

2) Quod plura huius evangelii
 loca et relationes inter se
 pugnent.

3) Quod ea, quae de factis et
 diebus Jesu Christi hoc Evan-
 gelium deferret, profus differ-
 rant ab iis, quae apud reliqua
 Evangelia traduntur.

4) Quod non desint plures
 voces praecipue quoad historiam
 antiquitatis, et geographiam
 commissa. Quae in ab immerito
 tamque intimo Jesu discipulo
 proficisci laud potuerint.

Ad 1^{am} quod attinet, et dicitur
 in Joannis in Asia minori Com-
 moratione, et intima ejus cum
 Jesu familiaritate, utraque dif-
 ficulter facile evanescit.

Ad 2^{am}, Contradictio proferri
 inter quosdam ejusdem evangelii
 loca, ab Interpretibus fœderis pas-
 tim aut novitatum Confusa-
 tionibus minus additis, proti-
 nus negatur; - sed neque eriam o-
 scendi potest, evangelium hoc aut
 totum et fragmenti auctoris
 diversorum esse conflatum, aut
 saltem ab alio manu matre
 interpolatum, ut volunt, qui ha-
 rum Contradictionum Originem ed-
 pliare quodant; alioquin in-
 jussa profoulant, qui qui esse
 tant eam in terminis prædica-
 nem et Constantiam apud Scripto-
 res Sacros, qualis in non nisi

~~res~~ a Philosophis rigori scho-
 lae assuetis merito Expressarum
 et hoc proculatissimo sublato, tota
 pugna interna, quo proceden-
 tur, fuerit disparat.

Ad 3^m, negari quidem ne-
 que evangelium hoc haud pro-
 prium a procedentibus differre
 ut supra vidimus. - Nemo eni-
 cusque probavit, alium Omne-
 ro esse Christum Matthaei,
 Marci et Lucae, et alium Jo-
 hannis; - neque, doctrinam, quae
 ab illis Christo tribuitur, a
 Christo, qualem Joannes nobis
 exhibet, adhiberi non potuisse.
 Comparatio enim sermonum
 suorum apud omnes Evangelistam
 cebit, non obstante ea diver-
 sitate quam admissimus, plurima
 ma eni inveniri, quae tam apud
 Joannem, quam apud reliquos

evangelistas leguntur, longe
 vero plura, quae eandem indo-
 lem proferant. — Caeterum, et
 concedamus, Joannem in sermo-
 nibus Christi referendis forte
 non ubique omni ex parte ita
 cum fuisse, praecipue cum ferius
 scriberet, sed eos modo contra-
 xisse, modo amplificasse, modo
 etiam leviter immutasse, (qualia
 etiam etiam apud priores e-
 vangelistas deprehendimus), —
 Luca etiam in eo inveniri et affato,
 40) quae vel historiae ita con-
 trariant, vel ab indole loquen-
 tium personarum ita abhorre-
 ant, ut originem libri Joan-
 neam dubiam reddere valeant,
 negamus cum omnibus iis inter-
 presibus, qui recensibus hanc loca
 iterum curis illustraverunt, ut
 Kunöl, Tholuck et Dewesse.

fidem vero, qui Auctentiam hujus
 evangelii hoc Argumento
 genere impugnare Audent, per
 multa alia loca opponi possunt
 quae sive cum historia, sive cum
 reliquis adjunctis illorum temporibus
 cum tam egregie conveniunt
 ut ejus Auctentiam extra omnem
 dubium ponant (Conf. Supr. §. 3.
 Obs. 1. 32) a):).

Obs. 2. Majoribus Dubitationibus
 obnoxium est Caput
 titulum (XXXI), quod in superioribus
 paragraphis ad istas appendices
 addendum esse dicimus. Quod
 in proprio Consecratum omnium
 Codicum, Versionum et patrum
 argumentis eternis quum
 impugnari nequeat, solis tan-
 tum internis quibusdam im-
 peti solet. - Argumenta vero
 haec, sive et formula Conclusio

omni capiti procedenti (XXI),
 five et revisionibus et phrasibus
 huius Capiti peculiaribus
 deducuntur, facientibus vel ipsis
 qui alioquin suppositivum esse
 pronunciant, tanti non sunt,
 ut suppositionem ejus aut ad-
 jectivam ab aliena manu citra
 dubitationem probare queant.
 quatenus nihil obstat, quominus
 dissimemus Caput hoc
 tardius adjectum fuisse, posse
 quam jam evangelium fuisse
 ultimis duobus versiculis (30, 31)
 Capiti procedenti (XXI) concludi
 posse, forte, ut tam finis
 de Petro opinionibus (XXI, 15 pag),
 quam vana etiam memori occurrunt,
 de ipso Joanne quasi ut
 que ad reditum Christi haud mo-
 rituro. Et quo citius facile in-
 telligi poterat, cur nova quod
 dan vocabula novaeque et phrasibus

fiones in hoc Capite invenimus, quum alioquin ab acerrimis quoque impugnatoribus negari nequeat, totius ferme indolem, singularumque Vocum et formularum usum Multa habere, quae et locutioni Joannaeae apprime conveniunt.

Obs. 3. Praeter mox memoratum Caput impugnatum adhuc etiam pericopa a VII, 53 - VIII, 12. quae relationem de muliere in adulterio deprehensa et ad Jesum ducta continet. Atque, si res ad huc servos consideremus. Codices scilicet, versiones, et patres, eorum ab utraque parte ita graves invenimus, ut ea eorum falsificationibus nihil neque pro, neque contra Authentiam pericopae in questione positae inveniendi ferri queat. Memorabile in

quod nullas p. atum Commentis,
 ariam in eam scripserit, pro-
 babititer ideo, quod ejus argu-
 mentum non facile ad publicam
 institutionem Applicari potest.
 Quodsi vero argumenta inter-
 na considerentur, fatendum est
 non exiguas hic offerri difficul-
 tates, sed quae in judicio proba-
 torum Virorum tanti non sunt, ut
 certo rejici queat. - Omissis quo-
 que illis in multis Codicibus et Ver-
 sionibus non incommode et dog-
 maticis rationibus derivari potest;
 Patribus enim Ecclesiae tam mi-
 se judicium Jesu Christi cum feve-
 ritate Morum minime Convenire vi-
 dum est. -

Ejusdem generis sunt etiam ul-
 tra quatuor Vocabula Versus 3i,
 et totus Versus 4. Capiti. Vi. (Cessant

tium ex eundem operibus — *νοσῆμα*,
 Ia). Esi enim in multis codicibus,
 versionibus et partibus
 aut omittantur in parte vel in
 toto, aut etiam Variationem con-
 tinent, — tot tñ ab altera parte
 se stant testes pro genuinitate
 illorum, ut iusto iudicio re-
 jicere ne audeamus. Critici
 nonnulli presumant, uti de Wet-
 tium qui recte observat, neque ver-
 eulum Persium Voce *Ἐπιών* (Pa-
 bidorum) Commode claudi posse,
 neque responsum paralyticum
 (b. 7.), sublati controversis par-
 ticulis, intelligi posse; quod
 utrumque accuratae Relationi
 cuiuscunque sani hominis re-
 pugnat. Esi facendum sit, cau-
 sam, cur Verba illa, si genuina
 fuerint, a sensu nonnullorum
 et versionum elucidare potuerint,
 definiti non posse.

§. 67. Scopus et lexores.

Scopus hujus Evangelistae ne,
quodquam esse potuit mere histo-
ricus sed historico-dogmaticus,
uti supra (§. 54.) Marthae quoque
evangelistae fuisse vidimus. Et,
que hoc perspicitur -

1°) Luca plurima Jesu Christi fa-
cta omittit, quae apud reliquos
evangelistas inveniuntur, licet
plurima eorum habeat, et quidem
nonnulla iisdem fere verbis (Jo. II,
14-16. VI, 5-21. XII, 1-19. Conf. cum
Marth. XIII, 12, 13. XIV, 15-21. Matth.
XXVI, 6-13. XXI, 1-11. et loca paral-
lela apud Marcum et Lucam.). Quod
facere non potuisset, si comple-
tam faceretur Jesu Christi historia
constedere sibi proposuisset.

2°) Luca idem ipse Evangelista
non semel, sed saepius, potius,
tunc vero vers. 30, et 31. Cap. XII,

dispersis verbis exponit se ea
 omnia eum praecipue in finem
 confignasse, ut et his persuasum
 darentur sui haereticos, Jesum esse
 Christum, filium dei. Unde tota
 quoque dispositio operis talis
 est, ut ostenderetur Jesum esse
 promissum illum per veteres
 prophetas Messiam, et ideo
 tioris in fide naturae fide di-
 gnitatis, quam Judaei ipsi esse
 creabant, innotesceret et re-
 ligiosi regni auctorem, non ve-
 ro potentem quidem sed aucto-
 ritatem tantum Judaicum regem.

An vero propter principalem
 hunc scopum historico-dogmaticum
 alium quoque polemicum
 contra unum aut plures ha-
 ereticos habueris, disceptatur.
 Tales vero et sententiae nonnullae
 locum fuerunt; —

- a) Joannis Baptistae sectatores, qui non Jesum sed Jo. Baptistam Christum esse existimabant.
- b) Cerinthus etique sectatores, qui Jesum mere hominem, Christum vero a Jesu diversum docebant. Ita Epiphanius, Hieronymus, Irenaeus et alii.
- c) Docetae, qui Jesum corpore humano vero indutum fuisse negabant. — Philastrius (hds. 48) hic adjicit etiam Valentianum et Marcionem, sed rationes temporum non permittunt. Quod enim Irenaeus (adv. hds. III, 11.) ait, ita capiendum est, Valentianum et eodem Joannis evangelio, cupis esset dogmata sua superstruebant, egregie repudiari. — De Nicolaitis autem cogitare cogit locus in Apocalypsi (II, 14.), etsi nos conveniant, quinam hi homines fuerint, alio nomen designantibus, et nomine Balaam Jrd.

ce translato, - alius autem a
 colas uno e Septem Traconis (Act.
 IV, 5.), qui heresim factus, deinde
 fuerit; licet hoc factum multa
 recentioribus historicis minus
 visibile videatur?

Levites autem, quos imprimis
 Aeneas spectaverit, Ethnicorum
 fanaticos fuisse, homines festivi
 cultiores, probabile fit sum
 consideratione loci, ubi scriptum
 fuit hoc Evangelium, sum et
 paucioribus V. V. allegari, sum
 denique et observationibus ad
 huc hinc inde, quibus vel ritus
 resque Judaeorum, vel fixi loci
 rum, vel voces syriacae seu
 rochaldaeae explicantur (Conf.
 I. 39, 42, 43. II, 6, 13. IV, 4, 5, 9, 25)
 quales tamen pro Judaeo-Christiani-
 mis aut Palaeosinensibus neces-
 sariae non erant. Quamquam

nequeat, Judaeo-Christiano³
 nullam profus ab eo habitam
 fuisse rationem. - Qui Joannem tan-
 tum pro Judaeo-Christiano feri-
 fuisse putant, censent notas non
 auctori sed editori in acceptis
 referendas.

De altero scopo, - Comprehensione
 quae priorum evangeliorum antea
 ditorum, - inferius.

§. 68. Lingua, locus et tempus.
 Linguam hujus evangelii origi-
 nariam, constantem semper credi-
 tum est, fuisse graecam; - et qui pri-
 mi de ea dubitarent recentiores
 tantum eruditi fuerunt. Conjectura
 enim nonnullorum, de Evan-
 gelio hoc primum Aramaice conscri-
 pto, postea vero in Graecum Pidio-
 na translato, toti Antiquitati
 Christianae ignota fuit. Lud enim
 Paphaniz (Phdr. 30. c. 3.) habet,

tantum de hebraica quadam huius
 evangelii versione intelligi
 possunt. Sed neque idonea ratio
 apparet dubitandi, cur Joannes
 graece potius quam Aramæice scripserit,
 quum diuturna in graecia
 eos in Asia minori commorati-
 one quaedam facile addiscere pot-
 erit. Usus quoque citationum
 V. S. Quaedam potius Versionem
 quam solum Originalem ab auctore
 se fuisse adhibitum. —

Quod locum descriptionis et edi-
 tionis addidet, — huius rei accen-
 data determinatio pendet a tem-
 pore, quo illud scripserit. Sum-
 enim e superioribus (3. 66.) Joannes
 usque ad annum 80. Christi, in
 Asiam minorem et Ephesum venit
 videatur advenire potuisse, —
 quam vero iam advenit, et in
 insulam Patmos relegatus fuerit, in

veniamus eum necdum tartam
 linguarum græcæ cognitionem ha-
 bere, quantam in Evangelio cer-
 timus, quod et collatione ejusdem
 lingua Apocalypsis patet, -
 Probabilis fit opinio fere omni-
 um patrum Antiquissimorum, qui
 Joannem in summa Seneca Evan-
 gelium hoc scripsisse et tradidi-
 tione referunt, quin tñ inde deces-
 queat, an citius, vel sardius
 ante annum 80. id fuerit Evan-
 gelista. Antiquiores, Irenæus, Eu-
 sebius et Hieronymus in eo ac-
 cipiunt, quod Joannem post
 tres prioris Evangelistas scripsisse
 dicunt. Recentiores autem in
 scriptura, plerique ultimi sæculi I.
 sæculi Originem ejus ponunt.
 Lucæ autem scripturam ergo et pro-
 bantibus probabiliter Ephesum fuit.

Articulus 5us
De mutua Evangeliorum
relatione.

§. 69. Relatio priorum Evange-
liorum inter se.

Quodsi argumentum trium pro-
cedentium evangeliorum inter se
se conferamus, tantam depre-
hendimus eorum inter se cogni-
tionem, ut non modo in factis
et sermonibus sese iisdem, sed
plerumque etiam in dispositione
eorum, et saepissime in ipsi-
ne phrasibus et tota oratione
conveniant. Quamvis enim non desunt
narrationes cuilibet eorum
propiæ et particulares, maxime
in eorum partibus apud plures
inveniantur, et per sepe
pud omnes tres, adeo ut facti

parallelas quadraginta duas
 his scribis evangelicis repesi-
 tur, quae veluti epitomen quan-
 dam veram Christi gestarum in-
 pagram continent.

Tanta vero Confusio et Cognati-
 o, quum Inse fortuita Cogita-
 re queat, multum elevent in-
 enia eruditorum nosse proci-
 due aevi, ut causam illius et
 inferioriam invenirent, et in va-
 rias deducit Opiniones per hypo-
 theses.

Qui vero hoc in Objeto vix de-
 terminando diligentem Operam po-
 serunt, ad duas prociue Clas-
 ses referruntur. Et quidem -

1^a) Earum statuit Originem
 Confessionis tam manifestae
 et usu, quem unus aut plures ho-
 rum Evangelistarum et opibus
 alterius trahit, esse representandam;
 haec aliunde non conveniant in

Determinando, quoniam ex histo-
 ribus primis scripserit; et qui
 post eum facti sunt, gloriam
 ordine successerint. Hypochry-
 autem celebriores sunt Mar-
 shii, Eichhornii et Grazii, qui
 sum profuerunt, et adhuc in vi-
 vigilia et catholici est; huius-
 min, quidem in statuendo ali-
 evangelio primitivo syro-
 daico conveniunt, — sed in
 qui deinceps ades. ab invicem
 differunt, et tot sive editiones
 sive receptiones, et versiones
 sunt, ut vel eo ipso apparet
 Veritatem sui quosdam sequi
 quam adhuc ab eis esse repre-
 Pretermittis itaque longioribus,
 bus, quo hic locum habere ne-
 unt, disquisitionibus earum
 — id unche addimus totam hanc
 disceptationem Commodè ita
 nisi posse, si sumamus, —

10) Evangelium Matthaei pri-
 mo hebraico sermone confectum,
 longe brevius, quam modo in
 versione graeca habemus, et sitis
 In quo, et prioribus IV. Cap.
 tibus tantum (forte) Genealogia,
 et brevis historia Baptistae et
 tentationis, qualis circiter apud
 Marcum legitur, una cum clausula
 Capituli IV. v. 23-25. Reliqua vero
 usque ad Caput XIV, omnia ab-
 sistent; et deinceps quoque pau-
 ciores adfuerint, quam modo ha-
 bentur. Versiculus enim 19us Cap.
 XVII, apud Marcum in loco paral-
 lelo (XV, 10) non habetur, et reip-
 sa orationis etiam apud Mat-
 theum aliquatenus perturbat. Jam
 vero versiculus hic ob somni Com-
 memoracionem indivulsam relatio-
 nem habet cum historia nativita-
 tis et infantiae Christi (I, 18-II,
 3.), in qua sola somniorum adhu-

commemoratis sit. Unde f. v. 19
 cap. XXVII: in hebraico defuerit
 et capita illa priora abfuisse
 Concludi potest. - Infectionem
 vero tardiorum Orationis
 sano et sequentium (V - XI, 34)
 docet tam clausula eadem, quae
 cum fine Capiti XI. legitur, ubi
 24 cap. XI, repetita, quam in
 les narrationis factorum inter
 VIII, 1. et memoratam clausulam
 Coacervatorum, quod fuerit
 et proferant; Scriptoris est.

2) Lucam Evangelistam, et
 usus fuerit hoc evangelio,
 quodnam ^{id est} vera translatione
 contentum fuisse; sed expropo-
 sito suo completissimam, et
 potest, totius Vitae Jesu Christi
 dandi historiam, collectis alijs
 quoque monumentis brevioribus
 opus independens scribere
 gressum ipse, in quo Masch

quidem evangelium in propria
 usum converterit, non t^o ab,
 horruerit in fautorum dispositi-
 one ab Ordine apud Matthaed^m
 recedere, siquidem videret ea alij
 in adiunz, contigisse.

30) Marcum pro oculis suis
 utrumque modo nominatum Evan-
 gelium habuisse et utrumque
 in usum suum. Converterisse; ita
 ut Matthaicum semper preferat
 et Lucæ in Ordine chronologico,
 Objectis vero utriusque communi,
 ad utrumque et æquo respice-
 re, ac utrumque in suo opere refer-
 re. Hinc videretur replicari posse
 cur Marcus usque ad historiam
 collationis Jo. Baptistæ Lucæ,
 incipit vero Matthaicum sequi,
 Luc. (cap. 9. v. 2.).

40) Denique Evangelium Matthei,
 tale quale modo possidemus,

sardinis, post duorum preceden-
 tium publicationem prodierit.
 Cujus auctor, sine controversia
 Maschey, (si enim perpetuo hoc
 Evangelium omni tempore tribu-
 est) primum opus aramæicum in
 grecum translulerit, ut et
 cetera jam reliqua evangelia
 fuleret, sive in verbis et phra-
 sis transferendis, sive in
 enarrandis, - additis insuper
 aliis pluribus sive factis, ut pro-
 ora sua capita demonstrarent,
 sive sermonibus Jesu, quorum
 preciosissimum thesaurum in hoc
 prodigne aperire nobis constat
 videri esse; utique, quod immen-
 ditatum Christi discipulum mi-
 nime deducet, cuique tale pro-
 fituarium ob salutarem cum
 conversationem laud posse
 esse.

huius sententia, si nos quoad
 singulas partes et copiose dedu-
 cat, non modo diffinitas, et
 clares, quod forte hinc inde apparet,
 sed varia etiam phænomena,
 quæ hucusque explicari non
 poterant, vi maxime naturali
 demonstrare possit; quod in huius
 libri, ob libelli angustias,
 esse non potest.

Altera sententia eorum, qui
 evidentem hanc cognationem agno-
 scunt quidem, sed eam vel
 per se intellectu inspiratione,
 vel et oralibus sexualiter pro-
 pagatis relationibus factorum et
 sermonum Iesu Christi explicari
 debere consentiunt. Cuius vero, cum
 prioribus, ob ea quæ alibi (Supra
 §. 19.) de genuina inspirationis
 notionem disputavimus, consen-
 tire non possimus, - neque etiam

cum sequentibus omnes diffinire
 tate, tolli posse certamur; non
 primis, quum intelligere non
 possimus, cur Marcus sepe fa-
 ctas plurimas, quae tam apud Mat-
 theum quam apud Lucam reper-
 untur, e Combinatione uerborum
 quae Evangelisticae et uerbis uer-
 trinisque referant, nisi summa
 my Marcus uerbum quae euan-
 gelium pro oculis fuisse; — Ver-
 ritatem in fere relationem
 ore propagatarum, ac sepe fa-
 ctasse usque ad uerba ipsa fa-
 delium, in genere in dubium
 Care non possumus; qui in
 de Consensio trium horum euan-
 gelistarum demonstrari queat,
 — sed sola hebraicae dicitur
 relationum apud scriptores ma-
 luit graece uerborum, in factis
 et oculi relatione deponendis et
 plicetur.

§. 40. Relatio Evangelii quartii ad precedentiia.

Quod relationem quarti Evange-
 li ad tria priora attinet, - inve-
 nimus quoddam celeberrimos nostri
 temporis Criticos ex Eminentissimis
 (Kuinoel, A. Schott, Dewetsey)
 Sententiae antiquissimorum pa-
 trum Irenaei, Clementis Alex., Euse-
 bii, Hieronymi, Theodori Mopsueste-
 ni et profus Contradicentes. Ne-
 gant enim Joannem in scribendo
 suo evangelio ad ea ullo modo re-
 spectisse, neque itaque inter propo-
 sita Scriptoris fuisse, ut Relati-
 ones precedentium Evangelista-
 rum Complectere aut emendare.
 Atque licet, quoad emendationem
 forte verum sit, quod doctissimi
 hi viri statuerunt, - a parte
 altera, nisi Summam Evan-
 gelii priora Joanni Cognita fu-
 isse, atque ad illa aliquatenus

falsum referre, - intelligi
via potest, -

10) Cur nonnulla facta, esse
plene celeberrima, atque prope
suo principali madame Conve-
nientia, omniferis, uti tradit
figurationem, institutionem
Coenae dominicae, atque solen-
nem Jesu Christi coram summo
Sacerdote declarationem (Matth.
XXII, 1-9. XXVI, 26-28. 63-64)
- nisi felices supponamus, ea le-
coribus suis jam aliunde cog-
ta esse.

20) Cur in referendis Jesu factis
praecipue ea selegerit, quae apud
religiosos amplius non leguntur. (Cap.
supra §. 65. in fine); - quae enim apud
religiosos etiam inveniuntur, sive
ob accusationa adjuncta (I, 32-34)
sive ob actum Maximo adjuncta
fuisse videntur. - Reliqua facile
solvantur.

Caput II.

De Actibus apostolorum.

§. II. Argumentum et scopus.

Argumentum hujus libelli est historia propagationis religionis Christianae, primo quidem inter Ju^{os}, postea vero inter Ethnicos, opera apostolorum. Unde etiam in duas partes principalis commode dividi potest, in quarum -

Priori, primo Origo, Constitutio & facta primitivae Ecclesiae in Hierusalem (I-VII), - dein per reli^{as} civitates Palaestinae et Syriae dilatatae exponitur (VIII-XII).

In altera vero narratur, quae in Antiochia, velut in altera Metropoli, Christianismo, qualiter Evangelii predicationes in alias provincias, praecipue Asiae minoris, Graeciae, Macedoniae missi fuerunt, atque a gente praecipue Pau^{lo}

lo, Religio Christiana etiam
 a gentilibus recepta fuit (XIII-
 XIX.); - ita quidem ut sensim tota
 relatio unice ad Pauli personam
 restringatur. Denique Expositiones
 quomodo hii, prius conceptis suo
 proposito convenientes, non offensa
 se vitae periculo ac Captivitate,
 in quam Hierosolymis incidere,
 Romam quoque profectus sit
 ut ibi quoque Activitatem sua
 oratione Religionis Christianae
 elserere possit (XX - XXVIII).

In hoc in opere nequaquam con-
 pleta historia quodrenda est si-
 ve Christiano Religionis primordi-
 culi in genere, siue in parte, aut
 Virorum, qui in negotio prodi-
 quam Operam prodierunt. - Eo-
 dem modo, opus hoc neque pro
 Biographia tantum Pauli expo-
 sita, neque pro Expositione
 Meritorum Petri et Pauli circa

Christianam Religionem haberi po-
 tesse; utroque enim respectu, aut
 plus aut minus continet, quam
 ad hoc requireretur (Conf. Gal. I. II.
 Cor. XI, XII. 1 Thess. II, 9. III, 1 pp. et).
 Sed Scopu Auctoris hujus Libelli
 unica ille erat, quem sibi et in Ev-
 angelio proposuerat, uti Vetus 13.
 pag. 1. indicat, erat, ut histori-
 am celebriorum factorum circa Ori-
 ginem et propagationem Religio-
 nis Christianae inter Judaeos, et
 gentes Theophilo perscriberet,
 quantum fidei et fide dignis
 relationibus, monumentis, et pro-
 pria etiam experientia. certo sibi
 confidisset; atque hinc Scopu ha-
 bitus quoque operis haud dogma-
 ticus sed vere historicus videtur
 esse.

§. 72. Auctori, lingua, tempus, et locus.
 Quod Auctorem hujus operis at-
 tinet, tam et testimonio veterum
 scriptorum, quam et ipso opere,
 quis facile proemio, quod docet

illud alteram esse partem histo-
riae, quam in Gratianam Theophi-
li scribere suscepit et in Evan-
gelio jam inchoaverat, et sic
etiam totius Operis, Cognoscitur
librum hunc ab eodem Luca con-
positum esse, a quo tertium
etiam Evangelium in canone N.
J. occurrens possidemus. — De
lingua quoque ejusdem Operis
quam dubitatum est, Originem
hinc Graecam fuisse, est forte
Auctor usus per hinc inde est
quibusdam brevioribus monum-
tiis, forte hebraice aut aramaice
in Origine scriptis; unde etiam
menione hebraice etis Origine
in diversis partibus explicatus; quod
et in Evangelio usu venit. —
Quod semper et locum scripturae
denique spectat, quum in adven-
tu Pauli Romam, et predicatio-
ne ejusdem Romae per biennium

Act. XXVIII, 16-31.) finiatum nar-
 ratio, neque id factum ante an-
 num Chr. 63. confitui possit, ut
 supra videbimus; - hinc appare-
 tum hunc post annum 63 abso-
 lutum fuisse; usum vero prodi-
 tum post hunc annum aut tardius,
 Romae aut alibi id contige-
 rit, cum certitudine determina-
 re nequit. Caeterum conferrantur
 quo de his adhuc dicta sunt
 superius ad Evangelium 3. 62-64.

Obs. In Capite sequente 3°, quod
 de Epistolis agit in genere, obje-
 ctum hoc ita pertractabitur in
 duobus articulis, ut in primo de
 Epistolis Pauli, dein de Episto-
 lis reliquorum Apostolorum, quo
 generali nomine Catholicae appel-
 lantur in secundo articulo dis-
 seram.

Caput III.
De Epistolis.

Articulus 1us
Epistolae Pauli.

§. 43. Numerus, nomen et Ordo.
In Codice N. T. 14. Epistolae
nomine celeberrimi ^{Christi} Viri et prae-
cipui Religionis Christianae funda-
toris invenimus, et quidem sequen-
ti Ordine: ad Romanos, ad Corin-
thios (duas), ad Galatas, ad Ephesios,
ad Philippenses, ad Colossenses,
ad Thessalonicenses (duas),
ad Timotheum (duas), ad Titum,
ad Philemonem, et, quae olim
ante Antilegomena computabatur
(§. 24.) ad Hebraeos; e quibus, ut
et titulis evidens est, nonnullae
ad integros Coetus Christi-
anos, aliae vero ad singulos
tantum personas directae sunt;
- epistolae autem ad Timotheum,

thum et Titum, ob Argumentu-
 rum etiam pastorales nomina-
 tur: - Ordo vero, quo hae epistolae
 se recipiant, ut suo loco doce-
 mus, nequaquam chronologicae
 sunt, sed potius ob magnitudinem
 et extensionem eorum felicitas esse
 videtur; solo tantum excepto epi-
 stola ad hebraeos, quo epi longi-
 omnibus, praeterquam epistolis ad
 Romanos et Corinthios, ultimum
 locum, ob veterum de ea dubi-
 tationes, in fine obtinuit. -
 Ut autem epistolae et recte in-
 telligantur et erudiantur, prius
 aliquo momento Vitae Aucto-
 ris earum exponenda sunt, quae
 cum ea felicitas, sive et christi a-
 postolorum, sive et ipsi epistolae,
 sive denique et traditionibus quae
 scripturae ecclesiasticae occurrenti-
 bus hauriri possunt.

§. 44. Persona Pauli et Vita

Paulus, et prope solus, ante suam
 ad Christianismum conversionem
 Saul nominatus, genere iudaicus,
 et tribu Benjamin (Philipp. III, 5)
 natus fuit Tarsus, oppido Cilicis
 cuius pater, civis romanus (Act. XIX, 28) et secta pharisaeus (Act. XXIII, 6), adhuc juvenem miseravit
 Hierosolymam, principalem iudaicae
 caereditationis sedem, ubi in
 situatione celeberrimo doctore, graecis
 malicis profectus, (Act. XXII, 3),
 sectae pharisaeorum adscriptus
 fuit (Philipp. III, 5).

Proser liberalium in scientiis
 theologis institutionem, et
 dabile illorum temporum iudaica
 consuetudine etiam officium
 stria vel tabernacula conficiendi
 addidit, (Act. XVIII, 3), quod
 ce surrogata dicitur, neque de Conficiendi
 instrumentis intelligi debet,

Michaëlis, Iahn et Hantens
valuerunt.

Propagatio novellae christiæ,
quæ in Ierusalem, quæ in Ierusalem,
magisque extendebatur, mata,
juveni pharisei assensionem
dixavit; atque Vividus illius,
impatiensque character in tantum
enque hostile odium adversus christi-
anos velitarit, ut nihil san-
ius estimaret, quam eos per-
sequi, capere et Caesariæ tradere,
et supplicis eorum interesse
Act. VII, 57. VIII, 1, 3. IX, 1, 4, 5. Cor.
II, 9. Gal. I, 23. — Paulo vero post
minime contentus, domesticis per-
secutionibus, Synedrion Auctoritate
eliberis intrusus etiam Damas-
cum profectus est, ubi multi iam
fidæorum novam hanc religionem
compleri erant, ut eos quoque per-
sequere posset. —

Paulo in itinere, dum prope Damas-
cum esset, Coelestis apparitione
percutus, humi prostratus et

obsecutus, dum ob eam ferociter
 eius in Christianis persecutio-
 nem diviniter corripueris (Act.
 IX, 37. XXII, 6. XXVI, 13 seq.), civitas
 semper pinguis ab Antiochia et
 solo Babylonia, et convexus
 (Act. IX, 4. seqq. 27). Atque in
 ita mutatus est, ut quo tunc
 studio prius persequeretur, e-
 dem Princeps Religionem Chris-
 tianam providere ac propagare
 inter gentes praeque, inceperit
 et indefesse usque ad vitam
 finem continuerit. —

Post brevem Damasci commo-
 tionem in Arabiam profectus,
 de rursus Damascum ac postea
 Hierosolymas, ubi cum Petro
 Jacobo convenit (Gal. I, 18 seqq.)
 hinc Tarsum abiit (Act. IX, 30
 I, 21.); hinc Auzem quem Barnaba
 cum seum Antiochiam duxisset,
 eodem spatio usque anni cum eodem
 commoratus est et praedicavit (Act.

et, 20 pgg). Antiochia profectus
 cum Barnaba Hierosolymas, jam
 munda die, legatione sibi deman-
 data, ut collectam in usum pauperum
 christianorum Palaestiniensi-
 tempore famis, sub Claudio, 20
 deferret (Act. XI, 30.). Reversus
 Antiochiam, statim a presbyteris
 ad conversionem missus est unacum
 Barnaba et Marco (Act. XIII, 1 pgg.),
 ex hoc fuerit -

Primum epis ad gentes iter (Act.
 XIII, 4 pgg. XIV.). Civitates autem prin-
 cipales, quas in hoc itinere attingit,
 sunt: Seleucia, Cyprus, Paphos,
 Philiae, unde Marcus Hierosolymas
 rediit, Antiochia, Pisidia, Iconi-
 um, Lystra et Derbe. Et hoc ultima
 itinere rediit per Lystram et Pisi-
 diam iterum iterum iterum, hinc
 vero per mare Antiochiam (Act. XVII,
 pgg.). Adventus judaeo-christi.

anorum rigorosius, legi Mosaicis
 adherentium ecclesiam in duas
 partes dividerat, quapropter Pau-
 lus cum Barnaba, quo legati
 Hierosolymas (3° vice) ad Con-
 cilium Apostolorum profectus fuit
 (Act. XV; Gal. II, 1). — Quum autem
 inde Antiochiam redissent, con-
 tentione ob Marcum Bottha se se
 superarunt, atque Paulus apsum-
 to secum Sylva seu Sylvano, —

Secundum iter ad gentes susci-
 pit, tum ut ecclesias jam funde-
 rit, ^{ita} ~~re~~ reinoviret ac confirmaret,
 quam ut novas alias conficeret.
 Profectus est autem per Syriam
 et Ciliciam Derben et Lystram (Act.
 XV, 41. XVI, 1), ubi Timotheus se se
 dem Comidem adiunxit, inde vero in
 Phrygiam, Galatram, Troadem, Ma-
 cedoniam, Philippo (Act. XVI, 6)
 Amphipolim, Apolloniam, Thya-

lonicam, Beroeam, Athenas (Act. XVII.), Corinthum, ubi sesqui alie,
 20 anno predicavit (Act. XVIIII.), -
 inde vero per mare Ephesum (Act. XVIII,
 19), et per Caesariam Antiochiam
 rediit (Act. XVIII, 18.).

Tertium autem ejus ad gentes ita
 fuit in Galatiam, Phrygiam, Ephe-
 sum (Act. XVIII, 20 pgg.), ubi iterum
 2 annos et 3 menses commoratus est,
 Act. XIX, 8, 10), atque hinc clorica
 populi seditione ulserit, in Ma-
 doniam et AchaJam (Act. XIX, 1 pgg.).
 Rediit vero iterum iterum per Ma-
 doniam, atque Philippis navim in-
 gressus, Troadem (Act. XIX, 3, 6.), hinc
 Celsam usque pedesum (Act. XIX, 13.),
 et Mytilenam (Act. XIX, 14.), navigan-
 do per Syrum (Act. XIX, 1 pgg.) Co-
 cesariam (Act. XIX, 8.). Hinc vero pro-
 fessus Pentecostes quarecunq; die Hiero-
 solymam pervenit (Act. XIX, 16. XXI, 17.).
 Ubi in tumultuarii populi Constatu,

one Captus, (Act. XIII, 30 pag.), Co-
sariamque abductus, primo a Felice,
dein a Festo Procuratoribus
examatus, (Act. XIII-XIV.), quod
ut civis Romani, Caesarem appellat-
us (Act. XIV, 10, 25.) iter Romanum
suscepit. In hoc vero itinere per
insulam Melissam naufragium pa-
tus (Act. XIV, 41 pag.), sequenti
tibi anni vere Romam pervenit (Act.
XV, 16.), ubi Cassiodora descendens
liberiori evangelium non sine sus-
cessu per duo annos predicavit
(Act. XV, 16 pag.). -

Reliqua Pauli gesta deinceps totum
est non sine certis traditionibus
apud scriptores ecclesiasticos cognos-
cimus, praecipue vero ex Hieronymo
(Hyst. Eccl. II, 34.). Quibus conformiter
Paulus primo quidem absolutus, et di-
missus, sed postea rursus accusatus et
captus, sub Nerone una cum Petro
Cajoni supplicio traditus est. - Reliqua
de eodem Apostolo ferre sunt fabulosa

Obs. 1. Ad definiendam variam epi-
 scolarum aetatem, qua singulae cla-
 sses sunt, juberit brevem juxta
 praecedentia factorum et eventuum
 Pauli celebriorum adnoscere chro-
 nologiam, in qua quidem universis
 hodiernum Viri docti non consentiunt,
 sed quod in nobis magis verosimile
 esse videatur.

Anno 95. post Chr., Tiberii 21. Con-
 versio Pauli.

38. Chr., Caji 2°. Pauli primus
 adventus Hierosolymas.

44. Chr., Claudii 4°. Pauli 2°
 adventus Hierosolymas. Mort.
 Agrippae regis. Postea primus
 primum ad gentes iter.

52. Chr., Claudii 12. Pauli 3°
 adventus Hierosolymas.

53. Chr., Claudii 13. Pauli 2°
 iter ad gentes ex.

54. Chr. Claudii 14. Paulus
 Corinthi.

55. Chr., Neronis 1. Paulus ad

- huc Corinthi, inde in Pa-
lopinam; et redi Ephesum.
Anno 56 fhr., Neroni 2. Paulus Ephesi.
57 fhr., Neroni 3. Paulus ad
huc Ephesi inde in Macedonia.
58 fhr. Neroni 4. Paulus Phi-
lippis, - Captivus Hierosolymis.
59 fhr., Neroni 5. Paulus Ephesi.
60 fhr. Neroni 6. Paulus in Au-
gustano proficiens in Romanam.
61 fhr., Neroni 7. Paulus Ro-
mam pervenit.
62 fhr. Neroni 8. Paulus Ro-
mae Captivus.
63. fhr. Neroni 9. Paulus ju-
ta traditionis liberatus.

Obs. 2. Quo vero magis se scripsit
Pauli et res ab eo gestas in-
vestigamus, eo magis admiramur
singularem ingenii animique viri
et alacritatem, facultatem co-
gnoscendi multa eademque divi-
sissima complectentem, juridicam

tem et penitus indagantem; - imagi-
 nationem rem fervidiorum, et dev-
 otum Religionis studium cum
 fiducia et Confidit firmitate con-
 junctum. Cujus et humanitas egregia,
 et intimo Dei et Jesu Christi amo-
 re profusa, et sapientia prudens,
 quod suo tempore ac loco et gravi-
 ter impugnare veritatem et veritatem;
 adversariis, et moribus infirmi-
 orum se se accommodare sciret. ani-
 mo tam submisso quam modesto,
 et quidquid bene ac laudabile
 contingeret, divinae gratiae attri-
 buente. -

Et Episcopalis, quod in fanone no-
 stro legitur, XIII priores Paulo au-
 ceori tam Confessu totius Antiqui-
 tatis, quam in hunc argumentis
 ita vindicantur, sub paucis et
 capis, nihil fere contra eorum Authen-
 tiam obmoveri queat. -

Quoad Originariam earum lin-
 quam, eodem modo omnes fere quod

cam fuisse consentiens; qui enim
 contenderent eas primo a Paulo
 aramaice, dein ab aliis aposto-
 lici episcopi auctoritate, quod ex
 vossis fuisse, pauci fuerunt.
 Quae autem interdum apparet
 eloquenti; paulinae diversitatis
 familiaris et ipsa materia, lexicon
 conditionis esse et apostoli
 diversitate explicatur. Quae plura
 vobis locis obveniunt durius
 anove perspicue nota aut pro-
 fy ad linguam hebraicam Con-
 mata, plane conveniunt fer-
 psori ingenii animique fer-
 dioris, de ratione feribendi
 my folliis quam de rebus tra-
 ctandis; - linguae quidem quod
 haud imperito, ut et eju Cora
 etudentibus habito sermone
 set (Act. XVII, 22 seq.), sed a
 farando queris inde sermonis
 to. Paronomasia denique flum-
 lesque verborum lufy in epistola

quis frequenter obvi usum quod
 in sermonibus ab ipso Auctore facti
 luculentis probant. -

In primis fuit eius epistolae
 haec edigna docendi dicendique
 et varietate, quae modo subtilis,
 modo ad popularem intelligentiam
 profertur, accommodata singulas no-
 tiones et propositas sententias
 tractat. - magna item delectata,
 et in solaciis, Argumentationibus,
 formulisque theologiae iudaicae suo
 tempore adhibendis; atque eiusmodi,
 si denique sermone, qui animos
 legendum tenet, commovet et ad
 sublimiora assollit. -

Eloquentiam ei radicamus, non
 illam quidem arte et disciplina
 cultam atque nutritam, sed quae et
 ipsa cogitationum, sententiarum, ad-
 versumque ubertate, gravitate,
 et efficacia sua - sponte efflor-
 uerit. - Unde igitur sine periodis mi-

mus bene faculti, sine parca
des, anacoluthi et hebraismi
fermonis quos admitti facile
plicandus.

Collectionem autem epistolarum
Paulinarum saeculo I. inchoatam
et privatam, nec omnino Completa
ten, - II° vero perfectam, inter
gram et publicam fuisse et de
prioribus saeculi II. et III. eodem
est. Masurac huius Collectioni
occasionem suppeditasse videtur
ipsum auctoris proceptum, ut epis-
la quodammodo ad unum Coetum
ferantur directa cum aliis etiam
communicetur; quo factum est,
eandem epistolam apud plures
fias descripturam colligerentur.
Epis Collectionis vestigia Considera-
betur locus in 2. Petr. III, 25 pp. ubi
omnes epistolae Pauli memorantur.
Epistolae denique Pauli ad Senecam
et vicissim, Spuriae scilicet, et habentur
apud Fabricium in Cod. N. T. apoc. 3. II.

quemadmodum et 3^a ad Corinthios,
cum praeter forinsecorum ad Paulum,
quae armenice tantum essant, - at,
quae epistola ad Laodiceenses, Latina tan-
quam apud Fabricium l. c. essant.

§. 15. Epistola ad Romanos.

Epistola ad Romanos, quae primo
voco in canone occurrit, ratione ar-
gumentum in duas partes dispartitur,
quarum -

Prior dissertationaria, I - XI, docet
evangelium seu religionem christi-
am esse divinam revelationem omni-
bus tam Judaeis quam ethnicis ad ju-
stificationem et salutem necessariam,
quia omnes coram deo rei sunt neque
quibus exceptis Judaeis (I, 16 - III, 30). So-
lam fidem in christum justificare
posse, quemadmodum et celebrata,
quae ipse et David sola fide iustifi-
cavit (III, 21 - IV, 25). Et haec ju-
stificatione pacem et gaudium tribuit
per christum redemptorem novam
viam hominibus dari (V). Cum de

conciliatione vero hac etiam
 sacrificacionem esse Coniungendam
 vitam pietatis moralem, a lege in
 dependentem; quatenus de potestate
 provaricationis, illiit, quam ad
 nun agendum evitare queat (VI, VII).
 In spiritu Christi peccatum et
 nem subjugari, et spe salutis omni
 afflictionis huius vice a nobis profecto
 (VIII). - Lambertus denique et
 concipit de majori parte iudeorum
 qui salute dubitantes (IX-XI).

Altera vero pars, XII-XVI, continet
 omni genti admonitiones mora-
 les, inter cetera etiam ad civilem
 obedientiam (XII, XIII), ad patientiam
 erga infirmiores (XIV, XV) et
 cum Epilogo (XVI, 14-33) et capitulo
 die, qua Galatationis continentur
 (XVII).

Authenticitas huius Epistolae est
 extra omnem dubitationem, et
 duo postrema Capita (XVI, XVII) a
 vero impugnata sunt cum addiscentis

quod non Romanam spectarent
 Aethiopicam; et a Marcione omiffa erant;
 sed Argumenta, quae hucusque pro,
 facta sunt, haud sufficiunt ad ea pe-
 nitentia condemnanda; et difficultates
 facile tolluntur, si Cogitemus Pau-
 lum post Caput XIII. paucam aliquan-
 tum fecisse; et tresumpta de his epi-
 stola reliqua addidisse, nonnulli
 iam repensendo. Quod autem tot per-
 sonas Romae commorantes, in Metro-
 poli totius imperii, Saluarentur, mi-
 ramine mirabitur, qui cogitaverit, quae
 Communicatio hujus Urbis cum pro-
 vincis Orientalibus, in temporibus
 erit. —

Coccus Romanus, ad quem Paulus
 scribit, nullum videtur habuisse
 fundatorem, — sed et commercio tan-
 tum, quod inter innumeros judaeos Ro-
 manos, cum Graecis, Aegyptiis et al-
 iis contrahendis intercedebat,
 profectus fuisse. In Spina vero exul-
 tus Judaeorum Roma sub Claudio
 nihil Consulisse videtur ad No-

titiam de religione Christiana
 consequendam; id quod rescriptum
 Aquilae et Priscillae regis Con-
 stantini (Act. XVIII, 2, 3, 18, 19, 26). Quae
 quum Romam postea redirent, in
 sua domo Coetum Christianum in-
 staurant. His igitur proprio gloria
 propagata religionis in hac Urbe
 fieri videtur, alius etiam forse ad
 hoc opus Conuersentibus (Rom. XIII,
 9, 12). - Lucas de hoc Coetu noster
 commemorat. -

Occasio huius epistolae nequaquam
 eras eterna, nisi rescriptum per
 omnium reliquarum Contingerat
 - sed internum tantum Animi
 pulsus, ut novellum hunc Coetum
 suis consiliis et doctrina tam pro-
 pagaret, quam firmaret; - rescriptum
 occasione, quod Phoebe Corinthiam
 Romam proficisceretur (Rom. XVIII,
 cui epistolam defendendam tradidit
 Lucia Paulus (Rom. XV, 25, 26),
 scriberet, in provincia erat ut
 collecta per Macedoniae et Achaiae

reunio Hierosolymas proficere,
 reus, - et Act. (XXII, 17 et) Com-
 munitas eum forinchi sum fuisse, quod
 Subscriptio habet; adeoque epi-
 stolam hanc anno f. 506 (iuxta
 hanc temporis computationem apud
 Wetste, 60), exarasse.

§. 16. Epistolae ad Corinthios.
 Ad Coetum Christianorum, qui Co-
 rinthi. Opera ipsius Pauli et iuvantu-
 rum praecipue Aquila et Priscilla, oc-
 casione secunda sua ad gentes missi-
 nis, circa annum Christi 54. Consi-
 derandus erat, - duas Epistolas Anthe-
 ticas huius apostoli habemus, divi-
 tempore datas, et pro diversis
 causis etiam Argumento divi-
 sas. In earum

1^a, quae commoda in X. partes divi-
 di potest, -

- 1) Contra internas dissensiones et
 divisiones in partes disserit, ut etiam
 auctoritate sua apostolica (I-IV).
- 2) Contra scandalum et iniustum eum

matutina, cum quibusdam eius (VI).

3) Contra abusum apud iudicium
manus iudicium sua decidera defensor
di, - repetita admonitione irritant
ludicium (VII).

4) Respondeat ad questionem, an
hinc sit coelibem manere? (VIII).

5) Docet, quomodo circa idolotriam
agendum sit; ubi etiam de sua ab
ratione sui Commodi; haud
dente quoddam attingit (VIII, IX).

6) Contra Capiti, rebellionem (X, XI).

7) Contra abusu, in Coena Domini
(XI, 17-34).

8) De dono prophetiae (XII-XIV).

9) De resurrectione mortuorum, contra
negantes (XV).

10) De modo in Coena, tenendo, cum
salutationibus (XVI). - In

II° vero, quo in tres partes diffi-
scitur, -

a) Disserui de iis, qui sibi Ephe-
acciderant, respectatione effectus
quem prima epistola produisset
animo commoto sed facile placando
(I-VII).

b) De Callenis pro Christianis
Hierosolymitanis (VIII, 1X).

c) Denique adiicit vehementes con-
minationes, reprehensiones et Apo-
logias sui ipsius, cum Epistolo (X-XIII).
Authenticam utriusque epistolae est
per omnia indubitata.

Et argumento utriusque Epistolae
agnoscitur ex occasu et sermone ea,
- scilicet ut tam elocuta inter-
differens et regnante forin-
theusiam compeferet, quam est
ad alias propositas quodsi-
responderet, suamque auctoritatem
possoliam tueretur.

Quis et tempus prior, est Ephesus,
ultima vice ibi, circa annum 54,
Christi commoraretur, paulo ante
annum inde absum in Macedoniam,
Achaian; - aliterius vero, quod
multo tardius scripta fuisse videtur,
quis videtur esse aliqua urbs Mae-
donid, Annus vero aut idem, aut qui
proximo fuit. Subscriptio, ha-
bent Philippo, Episcopo utramque urbi,

ptam, priorem per Stephanam,
 sunatum, etchaicum et Iim,
 theum, alteram per Iitum educam.

3. 77. Epistola ad Galatas.

Epistola ad Coecum Galatarum,
 quos utroque suo itinere in religio-
 ne christiana instituisse videtur
 (Act. XVII, 6. 8; XVIII, 28), - ratione
 argumenti in duas partes dividitur.

I^a continet defensionem Aposto-
 licae Auctoritatis dignitatis; (I, II).

II^a Refellit doctrinam de neces-
 sitate religionis Moysaicae ad
 salutem, et saluari vi fidei et
 libertatis christiana (III-V, 12); cum
 adhortatione, ne hae libertate ab-
 uterentur, aliisque moralibus ad-
 monitionibus, et praescrip-
 tibus. Ius ad-

II, 10-
 VII, 10) cedri Epilogus seu Conclusio (VI, 11-18)

Quamquam vero testimonia, quae
 pro hac epistola apud scriptores eccle-
 siasticos, inveniuntur, recentiora
 quia in ea cum historia apostolica
 Pauli et charactere Animi

ae ingenii illius adeo convenit;
hinc etiam Authentici illius supra
communem suspitionem suppositionis ele-
vata est. -

Occasio hujus Epistolae videtur fuisse
adventus quorundam judaizarum,
licet Doctorum, qui cum Apostolico
sermone et Auctoritate impugnarent,
Circumcisionis necessitate de-
pendent. Et quo apparet, scopum hu-
jus epistolae praeipue apologeticum
esse. -

Controversius, an post primam aut
vero post secundam Missionem scri-
pta fuerit; - Verisimiliter vero nobis
videretur eam scriptam esse, tempore
divisionis suae Commocionis Ephe-
sae, unde facilius rumor et Galatia
ad se perlati, intelligere potuit; adeoque
circa annum 57. Chr. - Subscriptio
epistolae esse Romae scriptam esse
alsa.

§. 48. Epistola ad Ephesios,
et Colossenses.

Sum argumentum utriusque Epi-
stolae hujus adeo conveniat, ut

epistola ad Ephesios non nisi
 amplificatio quaedam argumen-
 ti alterius videri queat; unde
 etiam multum Ceteris ex ipso
 speciosa fuit; quoniam in inde suffi-
 cienter argumentum pro fufficien-
 tia eius, et Confessione etiam ad
 valissimorum, deduci queat.

Dividi itaque utraque epistola
 prope salutationis, in duas partes,
 in quarum —

Priori seu dogmatica (Col. I, 2-
 II. Eph. I-III.) gratias ad apo-
 stolo referuntur; de beneficio Men-
 demptione Christi, sub dignitate
 et gaudio ab toleratas argumen-
 pro Evangelio et salute fidelium.
 + Colossensibus Cui in epistola ad Hebraeos Cap. II.
 adiungitur etiam admonitio, ut
 Caveant a falsis doctoribus. —

Posteriori vero (Col. III-IV. Eph.
 IV-VI) variae cohortationes morales
 praeque ratione officiorum
 servorum, dominorum et conjugato-
 rum.

Utraque autem epistola, tam ad
 Ephesios quam Colossenses per Paulum

chium et Captivitate Romana, si-
 cuti et Subscriptionis testantur,
 ut fideles utriusque ecclesiae
 in religione confirmaret, atque a
 quibusdam falsis doctrinis, de sen-
 tibus judaicarum ceremoniarum ob-
 servatione et nimis severa corporis
 castigatione, praeservaret. Ad hoc
 scriptura videtur post initium an-
 ni 64. C. C. non defuit, qui putes,
 Captivitatem hanc Pauli, minime Ro-
 manam esse illam, quod in Actibus he-
 betur sed Caesariensem; eo quod et ipse
 multis plurimum Amicorum Pauli a-
 pud se, qui in epistolis his usi et ad
 Iherosolimam memorantur, - et sollicitu-
 dine ecclesiarum Asiae minoris facili-
 ter explicari queat; - sed obstat huius
 sententiae, quod in hac utraque (Eph.
 19 pp. Coloss. 11, 3, 11.) Paulus memo-
 rat suos in Evangelio labores, quod
 Romae potius quam Caesareae Conve-
 nisi videtur.

Obs. Multa sunt in his duabus epi-
 stolis, quibus historiae haud facile

respondere p̄, —
 1um Cur, si utramque epistolam
 eadem occasione scripsit Paulus,
 primo potius Colossensibus scri-
 pserit, quod nunquam adipsam
 legimus, quam Ephesius, ubi tam-
 diu commoratus erat (Colossae enim
 erat civitas Phrygiae parte
 siam prope Laodiceam).

2um Cur Ephesius, apud quo-
 rum tamdiu commoratus fuerat (Act.
 3. 44.), ita alloquatur, ac si et
 Ephesi Christiani Paulus et hic
 Ephesius nomine tantum et sine
 cogniti forent. —

Caeterum plures adhuc differe-
 rentias una epistolam ad Ephe-
 sios in ista adhuc antiquitate
 deprehendimus. Et locus enim Coloss.
 17, 16. constat epistolam quan-
 dam ad istos etiam Laodiceos
 esse datam; quum autem hoc jam
 non amplius esset, futurum quod
 supponerent, epistolam ad Laodiceos
 dici non aliam esse quam quae

modo ad Ephesios inscripto legi-
 tur, auctoritate vel Marcionis
 fuisse, qui ei titulum ad Laodice,
 ad profuderit, vel etiam alio-
 rum scriptorum, qui referantur in
 omnibus codicibus Cap. I. v. 1. vo-
 cat: in Epheso, deesse; - et quod
 postremo testimonio aliorum,
 Epistolam hanc circulares et
 huius titulo, pluribus ecclesiis
 destinatum fuisse existimant.

§. 79. Epistola ad Philippen-
 ses.

Argumentum huius epistolae ma-
 gis est, quam reliquarum omnium
 epistolae seu familiare; in qua post
 consuetas salutationes, et roga-
 tas de suo profecti Romae festo, va-
 rias admonitiones, rursus alius no-
 minis committas, tradit (I, II.). Has
 sequitur admonitio, ut a falsis in-
 terferentibus doctoribus (III-IV, 9.) et ^{et caverent}
 gratiarum actio pro misero mune-
 ribus, adjuvanti salutationibus

(17, 10-23), quibus epistola concluditur.

Authenticitas eius indubitata; quae sibi in ea duplicem epistolam, unam ad totam Communitatem (I-III, 1), alteram ad interiores suos amicos, cretam in unam conjunctam diffingunt, nullo fundamento nitentur. Clarius enim videtur inter III, 1, et propositio facilis Auctori, Ceterum Concludendi, cui postea in reliqua addiderit.

Corsus huius nobilis civis, quem Paulus in utroque suo postea itinere invisit, videtur epistola inter Coenos, fuisse additum quod ex misso subsidio per Episcopum diem Romanam ad Paulum in Capitate concessus est. Hoc igitur factum, usi et falsorum doctorum contra Pauli doctrinam agentium in hanc civitatem advenit, officio fuit, quapropter hanc eis epistola

colam misit; ut scilicet et gratia
 ageret et aduersus memoratos do-
 ctiores Communi res.

Locus editionis est Roma in Ca-
 pitoline sed post annum 60. qua-
 mus Luciae presentiam in Urbe in
 salutacione, haud Commemoratur.

§. 80. Epistolae ad Thessaloni-
 censes.

Epistolae haec non modo ob Coetum,
 missae sunt, sed etiam ob argu-
 mentum valde in se conveniunt, in
 Ta enim, quae in duos partes sit,
 referuntur, exponit Apostolus -

a) I-III, suas animi sensiones et
 hunc Coetum ob eius Constanti-
 am, et peramicam suam apud eum
 Receptionem; suas item sollicitudi-
 nes ratione eorum et modo confectu-
 ram animi tranquillitatem.

b) IV, V. Varias adiecti adhortati-
 ones morales (IV, 12), in quibus
 eorum circa mortuosum Condi-
 tionem ob mox imminentem Christi

adventum sedat (IV, 13-17); monet
 ut semper parati adfines in illius
 eventum (V, 1-11), et addit alia
 adhortationibus concludit (V, 12-
 18). - In

II^a vers, laudat, promittit et
 bona appreciatur ob elatasque
 tribulationes eorum (I, 3-2). Do-
 cet minime adeo cito adventum
 Christi inspicere, sed prius Antichri-
 sti apparitionem procedere debere
 (II, 1-12) ad via commotione (II,
 13-17), et tandem variis adhorta-
 tionibus, ad vitam propriam ho-
 nestam et strenuam, concludit (III).

Authenticam prior, nemo unquam
 impugnare ausus est, - sed contra
 secundam varia dubia eventibus
 quidam obmoverunt, vel quod nihil
 fere originale et a priori videretur
 ipsum consistere vel etiam ob
 errorum de Antichristo apoc-
 lypticarum similem; sed quae iudicium
 facile tolli possunt agnoverunt.

Occasus prioris erat nimis de
 constantia huius coetus post sua^m
 de expulsiōnem (Act. XVII, 1-9),
 quem Timotheus ad eum perreuerat,
 et scopus, ut et moralem et eue-
 lificum eorum statum corrigere
 et errantes reprehenderet, - tan-
 tiam, ut sollicitos circa fidei motu-
 rum ante Christi aduentum mal-
 uorem animo solares. - Alterius
 scopus fere idem, quater, decentis,
 relationibus compererat, pri-
 mi sua epistola animi multos
 quaquam sedati erant, imo et
 quaedam vitia irreperant, ob
 impatientem nimis aduentu Christi
 expectationem.

Uterque vero Epistola Corinthiensi
 a Philis videtur, sed diversis tem-
 poribus, et prima statim post suam
 filiam longius curatorem sedem,
 tertia vero, dum prodime inde
 abiturus erat, adeoque circa anno
 54 et 55. Christi. - Subscriptio-
 nibus, quo utramque Athenis scri-

nam ponunt, minime indubitan-
 fides habenda videtur.

§. 81. Epistolae pastorales,
 ad Timotheum et Titum.

Argumentum trium harum episto-
 larum, duarum scilicet ad
 motheum, et unius ad Titum, est
 instructio, qualiter scilicet
 Viri se se in munere pastorali
 quod eis concredidum erat, quam
 Timotheum, Ephesinae ecclesiae
 Titum vero presens episcopus ad
 apostolo Constituerentur, - quae
 internam administrationem ex-
 jos doctores se se gererent,
 amplius iterum non potest.

Authenticam harum Epistolarum
 tota Antiquitas indubitan-
 tam agnovit; solum Marcion
 rejecit. E recensioribus vero
 res eas impugnaverunt, sive
 facta specialia in historia
 et duorum horum Virorum, qui
 attinguntur, cum iis, quae aliter
 aut est ab; Apostolorum, aut

epistolae Pauli nota sunt, mi-
 nime combinare possunt, sive
 alia interna indicia, quae in
 ipsis occurrunt. - Ea in tantis
 se, ut fides de authenticitate
 hoc saeculorum traditione
 firmata labefactaretur, ipse
 alioquin acerrime, his in-
 tellectus et audas Criticus Dewetting
 agnoscat. -

De loco et aetate Epistolae 1^{ae} ad
 Thimotheum necdum convenire potue-
 runt viri eruditi, quorum nonnulli
 statuunt eam ante Captivitatem Ro-
 manam alii post eam scriptam esse,
 utrumque difficulter cum aliis
 quinque combinari queat. - Secun-
 dam scriptam in Captivitate Roma-
 na, an priori, aut vero posteriori
 terminari necdum potuit. - Episto-
 lam vero ad Titum, quae in Corinthi-
 ali Ephesi, alii denique inter pri-
 mam et secundam Captivitatem Ro-
 manae claratam statuant, - sed rursus
 absque ulla certitudine.

Obs. Quod personas et fase
orum horum Virorum assinet,
sum et ceteris, Epistololorum,
e frequenti eorum mentione
Pauli epistolis satis nota
et quidem, quod -

10) Timotheum assinet, -
is e Lyconia oriundus (Act. 16, 1)
1) e patre gentili et matre
a (2 Tim. I, 3), probabiliter a
lo conversus (Act. XVII, 6.), factus
et inde Comes illius, operam ei
stitit egregiam in munere evan-
gelio; primo in itinere per Ma-
cedoniam et Thraciam negotio-
suorum Curator Thessalonicae
et Cooperator Corinthi (Act. XVIII,
14. 1 Thes. III, 2-5. Act. XVIII, 5. 1
I, 1); - postea ante secundum
um iter Epheso in Macedonia
ut ejusdem Legatus eodem (Act.
XIX, 22. coll. 1 Cor. IX, 17. XVIII, 20
2 Cor. I, 1); unde eum in Asiam
mitatus est (Act. XIX, 4 seq.).
ferens denique conspicitur in
pistolis e Captivitate Pauli

ad laus illius (Col. I, 1. Philipp.
1. Philem. I.). Eundem munere epi-
copi inter Ephesios functum scri-
tores veteres (Eusebii h. e. III, 4.
Chrysostomus, hom. 15. in 1 Tim. Cor.,
in divinis apost. 2) perhibuerunt.

20) Titus autem, fuit alter co-
operator in evangelio, genere quidem
Gal. II, 3) erat, quem una cum
Paulo in itinere hierosolymita-
tertio (Gal. II, 1, 3.), ad ut cura
rem negotiorum Pauli Corinthi-
venimus posse (2 Cor. VII, 6, 13, 14.
III, 6, 16, 17. XII, 18). In hac vero epi-
scola dicitur a Paulo fretae ut
episcopy relitus esse (Tit. I, 5, 6).

§. 82. Episcopa ad Philemonem.
Philemon, ad quem Paulus fami-
liarem hanc epistolam mittit, civis
erat Colossensis in Phrygia para-
rana, viri Spectatus, et meritis in-
valesiam Christianam insignit;
filius ibidem eulapius quo-
dam munere fungebatur (Col. IV, 17).

Mitteri autem epistolam hanc
 precique ut Veniam pro profugis
 illius servo, quem Paulus Romam
 converterat, et remittit, jam
 commendato oraret; et quidem per
 dem Tychicum, qui et alias duas
 epistolas ad Coetum Colossensem
 et Ephesinam directas eodem
 ore mittit. Argumentum ejus
 totum familiare et elegans, quod
 quod religiosum et spiritum
 Scripta igitur est Roma, e
 vitate prima, e qua paulo post
 se liberatum in Spara (v. 22),
 in ipsius Apostoli, adeoque circa
 num 63. Christi. —

Authenticus ejus est indubitatus
 quam nec Marcion tangere ausus
 unde Tertullianus non sine
 se scribit: „Soli huic Epistolae
 3, veritas sua profuit, ut falsari
 3, manus Marcionis evaderet.“
 (Cont. Marcion. V, 21.)

§. 83. Epistola ad hebraeos.

Epistola haec cum precedenti,
 ob auctorem, - cum sequenti,
 auctem ob generalem ejus non
 privatas personas, aut fingi-
 tarem locum, sed ad hebraeos in
 genere directionem cohaeret. —

Quantum autem et Argumento hu-
 jus epistolae, quae potius disserta-
 tionis quam epistolae nomen mere-
 tur, deducitur, - Scopus Auctoris
 erat ut Protestantiam Christianae
 Religionis pro illa V. S. demonstra-
 ret, ut posse quae absolutam et
 originariam, Veteris autem Testamenti
 preparatoriam tantum et typicam
 Revelationem contineret; - atque
 eos et Judaeis Christianos, in fide
 confirmaret, qui adhuc Represen-
 tationibus et ceremoniis Moysaici
 Legis rigorosius adhererent; ita
 quidem, ut a dissertatione ad Co-
 hortationes procederet, hasque
 demum cum ea penitus coniungeret.
 Quem sibi propositum Scopum et;

am magno ingenii acumine
 et profunditate ad finem per-
 ducit, ita quidem, ut neque
 imbecilliorum animos offende-
 ret, neque erroribus quibus-
 que occasionem preberet. —

Docet enim Revelationem
 christianam tanto esse mosaica
 profrautiorē, quanto christus
 profrautior et excellentior est
 quam —

10) prophetarū V. T. (I, 1-3).

20) Angelī, quorum ministratio
 lē mosaica data est, et si in
 conciliationis hominum gratia
 usitū in his terris humiliatū
 fuerit (I, 4 - II, 18).

30) Quam Moyses, qui servus
 et non filius fuit ut christus
 (III, 1-69); quapropter etiam a de-
 ctione esse Cavendum dicitur (III,
 4, - IV, 13). —

Porro docet christum meli-
 rem etiam esse sacerdotem, quam
 sacerdotē V. T. (IV, 14 - V, 10); unde
 monet, ut aliorū has veritatē

menta capiant (V, 11 - VI, 20); Quia
 a) Christus est sacerdos secundum
 ordinem Melchisedec, aeternus,
 immortalis, et familiae et a-
 gni sacerdotibus longe superior
 (VII.)

b) Quia est sacerdos coelestis tem-
 pli, mediator melioris foederis et
 melioris reconciliationis, cuius in V.
 tantum symbola et figurae in-
 veniebantur (VIII, 1 - X, 18). - Unde
 cohortatus ad horum beneficio-
 rum religiosam fruitionem, ut
 ab apostasia sibi caverent; et ad
 eandem elicit electos, et V. I. perit,
 atque in aerum ad Constanti-
 am infractam (X, 19 - XII, 11).

In appendice (XII, 12 - XIII, 26) sub-
 iunguntur aliae cohortationes,
 una cum Salutationibus. -

Quod auctoritatem huius Epistolae
 hoc attinet, - eam jam in summa
 antiquitate in dubium vocatam
 fuisse, et iis quae supra (§ 24) de

canonicitate librorum N. P. P.
 dimy, confas. Nostrii vero
 ponby a pluribus impugnati
 sus, et quum eam Paulo abj
 dicent, five ob veterum dubita
 tionz, five ob linguarum divers
 tatem aliisque interna mon
 ta, - jam ducae tribuunt, jam
 Clementi Romano, Barnabae
 aut Silvano, aut Epollo, vel
 alium e viris apostolicis. -

Sed dubitationz veterum
 erant dubia ob diversitatem
 quandam inter hanc reliquas
 paulinas epistolas, non aut
 tice certa et firmata rejectis;
 quo postea Consensu Eulestiae
 trinisque a Saeculo V. penitus
 sarunt; et epistola ipsa paulina
 agnita est. -

Ad difficultatē vero inserat
 facile responderi potest; exi enim
 Auctor nec nomen in fronte libri
 apponat, neque solitam salutem
 tionem, quod in Pauli epistolis

reliquis inveniuntur, — cogitan-
 dum est epistolam hanc non ad
 Coenam aliquam singularem, sed
 ad Judaeo-Christiano, universam
 esse directam, quibus in Paulus
 ab abrogationem judaicarum ce-
 rimoniarum edocuit, quod est
 ea quo ab Judaeis Hierosolymis
 passus est (Act. XXI, 27, 30, 31),
 ex continuatae querelae adversus
 Judaizantes Doctores, qui ipsius
 doctrinam subvertere nitebantur,
 ut in precedentibus vidimus, aper-
 te docent. — Adjungit in Saluta-
 tiones in fine Confessas, et quo
 pauline esse negari nullo modo
 possunt. —

Difficilius est explicare linguam
 diversitatem, quae licet sine voce,
 sine formulas quoddam Aposto-
 lo familiares contineat, votum
 dios in et purior graeca est, quae
 ea quam in reliquis Pauli episto-
 lae cernimus, — et quo magis ad

Philonis Alexandrini filium au-
cedit. Ut igitur hanc quoque
difficultatem tollerent, daptio-
nem Vram ingressi sunt, qui eam
paulinam esse existimaverunt,

10) Statuentes totam hanc
epistolam usque ad finem Cap-
ituli XII, ab alio aliquo viro
Apostolico, Pauli socio, scrip-
tam esse; quam postea Pau-
lus sua auctoritate ita appo-
baverit, ut additis admoniti-
onibus et propria salutatione
in Cap. XIII, eam suo nomine
in publicum vulgaverit; adeo
ut ea, non quidem ex composi-
tione sed ex approbatione Pau-
lina dicenda sit.

20) Alii vero, qui rigorosius
eius auctoritatem tuerentur, Ver-
terum quorundam testimonio-
rum inniti ajunt, epistolam ab
lo aram aico, non vero quibus
sermone esse compositam,

sed graue ab aliquo et apostolico,
 sive dicitur, sive apollo, sive
 alio quocumque, iubente aut etiam
 in ioco et apostolo. translata; quod
 sententiam et. eo etiam demonstra,
 re sibi posse videntur, quod error,
 quoddam etiam commiserit, ut. II,
 4, ubi urnam cum manna et bacu,
 lum etaronis in arca foederis depo,
 sita fuisse legitur; quod loco I Reg.
 III, 9, et preesse contradicit, et ab
 interprete tantum verum iudaicaru
 non fas; perito profic. si posuit.
 Quatenam autem harum duarum opi,
 nionum verior sit, determinari non
 quit.

Quando etiam et ubi scripta sit hae
 epistola, rursus haud constat. An
 de eversionem vero templi scriptam es
 se, inde videtur concludi posse, quod
 illud ubique adhuc existens, suppo,
 natus (VIII, 4. IX, 6, 7. et III, 11 & 13); sed
 et in loca alia (II, 3. V, 12. X, 32)

innuere videntur. Testimonium
 scriptionis, quod in Galia per
 theum scriptam eam dicit, nihil
 in critica valet.

Obs. Lucae sequuntur VII episto-
 lae aliorum Apostolorum, Galati
 nimirum, Petri duae, Joannis
 et Judae una, catholicae appella-
 tur eo quod vel ad privatas perso-
 nas, nec ad singulares Coenae
 Christianos, sed in genere ad omnes
 aut indeterminate directae sint.
 Ordo earum eodem modo ratione
 excensionis, non vero Chronolo-
 gicus est, ita t^o quod eadem
 buuntur Auctori etiam Ordine
 conjunctae sint, unde epistola
 Judae ut omnium brevissima
 ultimum locum tenet, plane ut
 inter Paulinas indubitata, epi-
 stola ad Philemonem. — In Codici-
 bus tere omnibus catholicae
 mittuntur Paulinae.

Articulus 2us

Epistolae Catholicae.

§. 84. Epistola Jacobi.

Argumentum hujus epistolae est moralis, cohortatorium et invectivum; remissa enim salutatione, hortatur ad patientiam in malis, quibus vetatur tur perferendis (I, 1-18.); - invectiva contra predominantem errorem, religionem christianam ore tantum laudandi, nequaquam vero facti, etiam comprobandi (I, 19-27.); - Contra fratrum partium erga ritiores in religionis congregationibus (II, 1-10.); - Contra doctrinam de fide sola sanctificante (II, 14-26.); - Contra cupiditatem pro doctore intrudendi a se absentem absentandi, Contra contentiones, passionem et iudicium erga alios amore desertum (III, 1-14, 12.); - Contra sensum terrena sapientem et veri cupidinem (IV, 13-17). Minatur divitiis (V, 1-6), denuo ad patientiam cohortatur (V, 7-11), praecavet a ju-

re jurando (V, 12), et demum in
 qualiter erga aegros et errantes
 se se gerere debeant, concludit
 (V, 13-20). —

Auctor hujus epistolae in
 primis Jacobus nominatur. Plurimum
 autem hoc nomine insignitos viri
 in libro N. S. deprehendimus, equi-
 bus duo etiam apostoli fuerunt,
 (Matth. X, 2, 3). Curia vero Jaco-
 bus, Lebedaei filius et Joannis Evan-
 gelistae frater, etiam Major dicitur, et
 jussu Herodis statim interemptus
 est (Act. XII, 2), de eo hic Cogitavit
 mequit. Propter hunc autem occur-
 rit etiam Jacobus Minor dicitur
 phoi (Matth. X, 3), et Mario (Matth.
 XV, 40) filius; de quo minime ad
 convenire potuit, an idem sit cum
 Jacobo, qui frater Domini vocatur
 (Gal. I, 19), et magna auctoritate
 in ecclesia hierosolymitana gerere
 debet (Gal. II, 9. Act. XII, 17. XV, 13. etc.
 18 pp). Putant enim nonnulli, qui
 utramque personam confundunt,

scribant eam ab initio, eo quod
 in doctrina de justificatione
 cum Paulo pugnare putarent;
 Luthero, ipse non dubitaret
 eam foamincem appellare eadem
 causa (in prof. ad N. F.). Sed re-
 centior, qui hanc pugnam appa-
 rentem tantum esse agnoverunt,
 amplius de ea non dubitant.

Locus hujus epistolae ad omnes
 hebraeos universim directae (sicut
 hebraeo-Christiano) est, par-
 tim ut ad perseverantiam educta,
 partim, ut certo quoddam ex-
 cesus corrigeret, qui in Chri-
 stianis pullulare inceperant; -
 parte etiam contra abusum doctri-
 nae Pauli de fide salvificante
 lesorum suos praemunit.

Lud. J. Jacoby hic idem sit cum
 re Domini, qui vixit usque ad
 mortem Jessei Procuratoris et postea
 Judaei sumptuarii cuiusque est,
 hunc locus, quo haec epistola scribitur,
 esse sic, est Hierosolyma, ubi as-

que ad moysen vidit. Eius ad-
 tem tempore, precise definitio
 quit, videtur in multis antea
 fimum martyrium esse scriptam
 eo quod et nomini Christiano-
 rum mentionem faciat (II, 4. Col.
 Act. XI, 26), et Congregatione
 ecclesiasticas, superioribus in
 Sapporat (II, 2. V, 14); que sar-
 onz tempore sunt. Quisquam etiam
 tant in ea ad epistolas quog
 Pauli ad Galatas, Romanos,
 ad Hebræos etiam alludi, quod
 rum si, tunc ante annum
 si 60. vii fini potuisset.

§. 85. Epistolæ Petri:

Duas sub nomine principis
 Apóstolorum epistolas habet
 am, quarum prior in Ecclesia
 semper pro Authentica habita
 est, altera vero, ut videtur, ab
 qualem styli a precedenti diver-
 tatem, usque ad seculum IV.
 dubium vocata, et numero a
 Hypocritarum inscripta fuit.

Prioris argumentum ita est gene-
 rale, ut cuius adverso fratri Christi-
 tatis convenire queat; promissa
 salutacione, ostendit felicem il-
 lum abseris vitae fratrem, qui fideliter
 christianum eloquitur (I, 1-2); quapro-
 pter varias adjungit cohortationes
 generales ad spem et ad vitam chri-
 stiano homine dignam (I, 13 - II, 12); ad
 observantiam civilium, domesticorum,
 socialium officiorum (II, 13 - III, 12); sub-
 iuncta cum bona conscientia et respectu
 Christi mortem, persecutionem et Ca-
 rcerum patienti animo proferamus
 III, 13 - IV, 19). Denique alias co-
 hortationes subiungit Senioribus et
 Junioribus (V, 1-5), et alias generales
 (V, 5-9); et concludit benedictionibus
 et salutacionibus (V, 10-14).
 cetera vero, promissa auctoritate
 apostolica, qua christiani com-
 munitatis officium habet, demonstra-
 tione, primo quidem ad prophetias
 ex. I. provocet, deinde fratrum

ad falsos doctores, transiit, quos
 esse spectandos, imo jam profusus
 adesse dicit, sed quorum Supplicium
 futurum sui inevitabile (I, II). Quod
 inde refellitur dubium de adven-
 tu Philippi alio, spesque illius
 confirmatur (III). —

Quodsi jam epistolam nostramque
 tento animo legamus, observamus,
 priori multas non modo voces
 phrasas, quoque integras et epistolae
 Pauli (imprimis ad Rom. Gal. Epist.
 Philipp. Coloss. & Thepp. 2.) et Jacobi
 defunctas, — in altera vers Argu-
 mentum illius, praesque in Capite
 II., totum cum Argumento episto-
 lae Judae Conventus. Quae observa-
 tiones multae sufficere videbantur
 ad authenticam eorum impugna-
 tionem, quum Cognatio haec episto-
 larum nostrarum facile inde ex-
 pliarit, quod Petrus ipse pro-
 rasque epistolae Pauli, et pro-
 babilitas et reliquorum apostolo-
 rum Cognitas litterasque fuisse

Petr. III, 16. edocemur; unde evitari
 poterat, quin aut eadem expressio
 quandoque ei occurreret, aut
 eam idem argumentum pertractaret.
 Difficultas autem id videri facit
 styli petita temporis distantia fa-
 ctus tallitur. Alioquin pro Authentia
 eorum et titulus fecit nomenque au-
 thentici utriusque profitemur, et testimo-
 nium secundae pro prima (III, 1), quod
 inrefragabile est. - Persona aucto-
 ritatis aliunde satis nota supponitur.
 Caput utriusque epistolae id ar-
 gumento ipso perspicitur, ut scilicet
 et contra falsos doctores fidelesque
 muniret, ad perseverantiam elicta
 et et dubia de adventu christi
 quando removeret.

Prima quidem epistola longe pri-
 or quam secunda scribi debuit, seu
 diversitas styli minime explicari
 potest; ab cognationem autem ut-
 riusque eum scripsit, aliorum vi-

Idem utraque in ultima aeri
 possolii tempora esse reponen-
 da. Locum quoque eodem modo in-
 gnoratus; Prima enim est Ba-
 bylone scripta. Scitus (V, 13), ap-
 utrum Babylon hoc, scripta Ba-
 lon, aut vero Roma sit intelli-
 genda ut in Apocalypsi disputatur.
 Quod si prima Romae scripta sit,
 tunc et secundam ibidem scribi
 esse fuit, adeoque intra annum
 Christi 63., et sequentes usque
 ad martirium Apocolorum.

Obs. ut difficultas, et seculo
 stolarum tam Petri quam Pauli
 deductas tolleret, non defuerit
 qui putarent eas primo Arama-
 ica vel Syriaca, vel scriptas
 ab his apostolis, in quodam
 vero linguam ab aliis quibus-
 dam translata, fuisse. Quod hypo-
 thesis, est speciosa nec historiam
 habet fundamentum, nec omnem
 difficultatem tollit.

§. 86. Epistolae Joannis.

Tribus epistolis, quae Joanni
 evangelistae scribuntur, sola pri-
 ma, etque longior, est, quae indubi-
 tate omni tempore pro authenti-
 ca habita est, licet nomen Aucto-
 ris in ea apposita non sit, - dum
 reliquae duae, quae et breviores sunt
 Joannis, nomen praesferunt, usque
 Hieronymi tempora. (de vir. ill.
 9.), semper controversae fuerunt.
 Argumentum prioris, quod ad Chris-
 tianam in genere vitam est, est mo-
 rale et religiosum. Post proemium
 de veritate fessorum evangelii
 (I, 1-4) membra, reddi beatorum San-
 ctitatis Dei et fundamentalis proce-
 ptis de amore Dei et hominum, docet
 quae communionem cum Deo tantum
 in puritate a peccatis et observatio-
 ne preceptorum divinarum consistere
 (I, 5- II, 11.). Dein promissa allocuti-
 one mones ut sibi ab amore hujus
 saeculi. (II, 12-17.) et Antichristis Ca.

verent et perseverantes sunt (II, 18-28). Sequitur deposita Communionis refectio de Communionis filiali cum deo, et de vitandis heresibus (III, 29-IV, 8). Denique exhortatur ad fraternam charitatem, qua sola Communio cum deo obtineri queat (IV, 9-V, 4), et ad quam firma fides de incarnatione et Missione Jesu Christi necessaria sit (V, 5-13), cujus vero fidei sequela futura sit fiducia in deo de claudicantibus precibus, tam pro nobis, quam pro aliis (V, 14-21). -

Cujus itaque scopi primigenius erat, ut lector, ad exercitium pietatis et charitatis, eductus, quocumque ausum et fides in Jesum Christum incarnatum necessariis coniungenda sit. - Cuius vero etiam alii polemici fines, adversus iudeos, aut judaizantes, et Gnosticos in specie vero contra Docetas et Gnosticis, uti et contra creatores Jo. Baptistae, adjuvantes.

si sunt, disputatus; - de Doctis
 sedes majori cum probabilitate,
 id vix posse. -

Ausentia illius neque impugna
 fuit unquam, si scientior, quo
 am eligito qui et evangelium Jo.
 anni ab iudicantur, - vel admissa
 evangelii quarti Ausentia in
 pugna Jo; eadem enim in doles
 utriusque est in usu loquendi, Conspu
 sione et tono, - et eadem Cogitan
 rati quoad personam Christi et
 prodeperum Amos. Omnia Spiritu
 intinam Cordialitatem et Amorem.
 Quoad tempus, epistola hae post
 evangelium editum scribi debuit,
 et inde in summa ferebat; pro
 babilis Ephesi.

Argumentum autem utriusque po
 terioris, quarum prior^a foeminam quen
 dam christianam Cyriam nomine,
 alara ad Cajum, aliunde ignotum,
 est tam doctate quam familiaritate; ea
 hortatus ad Constantiam in religione,
 alarum vero, ut christianos peregrin
 nantes amice susciperet; quod etiam

scopum earum efficit. Scribi autem debuerunt post episcopalam primam ob similitudinem inter 2 Jo. et 1 Jo. II, 18 pegg. Quo et quando, finiri requirit. Argumenta aduersus earum Authenticam sunt nullius plane momenti.

Obs. Verba in Vers. 4. Capiti; V. pater, filius, et spiritus sanctus; et hi tres unum sunt. Et tres sunt, qui testimonium perhibent in terra; in critica maxime suspecta sunt, tum ob argumenta interna, tum vero propter que ob externa. Defunt enim -

10) In omnibus quibus Manuscriptis præterquam Vubius, Codicis nempe Montisfortensis seu Porriano et Saculo XII., et Raviano falsario.

20) In omnibus patribus usque ad sæculum V.

30) In omnibus antiquis versionibus, præterquam in Massis Vulgata post Sæculum X. - Et in pluribus antiquissimis editionibus, ut Aldinis, Mantinis, Erasmi, et tandem in 3^a editione (1522) assumptis.

§. 87. Epistola Judae.

Argumentum hujus epistolae, jam supra (§. 85) observavimus, ita cum argumento secundae Petri convenit, ut ea non nisi amplificatio hujus esse queat. Eiusdem vero illud diligentius adhuc consideremus, negari non potest, originalitatem esse a parte posterioris.

Directa autem haec epistola est ad Christianos in genere, ut eos a falsis doctoribus praecaveret. — Quae licet ea in Antiquitate controversa fuit, nihil tamen in ea deprehendimus, quod aevos apostolicos indignum foret; unde tardius, verisus etiam Communi Ecclesiae consensu pro Authentica agnita fuit.

Insuper etiam ea quidem Judae fratris Jacobi, uti Salutatio docet (v. 1); sed de persona hujus viri vel Apostoli vel Apostolici disceptatur, quoniam nonnulli eum Apostolum fuisse dicunt, qui in evangelio sub nomine

Thaddaei vel Lebbaei (Matth. X, 3.
 occurrit, et Luc. VI, 16. Act. I, 13.
 Judas Jacobi nominatur. — alii
 vero fratrem tantum Domini ac fra-
 trem illius Jacobi qui frater ex ipse
 Domini dicitur esse (Sup. §. 84.), faci-
 unt. — Verior in nobis sententia
 videtur et Judas hic esse frater
 Jacobi minoris, episcopi, cuius
 manum catholice epistolam habe-
 mus, et ipse episcopus, de quo
 loquimur fere nihil praeter nomen in
 N. V. legitur, et incerta apud scri-
 ptos iudeos. Qui vero Judam
 hunc aut Judam Barfabam, aut
 alium Judam presbyterum putat,
 nihil praeter Conjecturas adhibet.
 Sempiterna editione hujus epistolae
 non quidem constat, uti nec locum
 eam in primis quam secundam Petri
 fuisse scriptam, et usum quem epi-
 stolarum in fide sua epistola fuit,
 cognoscimus.

Caput IV.

De Apocalypsi.

§. 88. Apocalypsi.

Argumentum Apocalypses (ἀποκάλυψις, revelatio) est prophetia, variis symboliis distinctis et actionibus vestitum, fundatum prophetiae Jesu Christi de eversione Hierosolymorum ad glorioso suo reditu (Matth. XXIV, XXV), et repetus respectu ad prophetiam librorum V. T. prope Danielem prophetam. Cujus generis scripta plura alia in Antiquitate circumferebantur, et e quibus quidam Apocalypsi Petri laudabantur.

Liber hic commode in duas partes dividi potest, in quarum-

I. Post proemium (I, 1 - III, 22), sequitur epistolas ad VII. ecclesias Asiae minoris, usque Ephesinam, Smyrnensem, Pergamensem, Thyatirensis, Sardensem, Philadelphensem et Laodiceensem, de variis earum virtutibus aut vitis, quae laudantur aut vitantur.

proutur, prima Revelatio continetur
 (~ **VI** - **XI**.); et incipit a libro
 Cero septem sigillis munito quod
 agno aperendum traditur (**VI**, **V**).
 Aperto septimo sigillo, septem
 Angeli in medium procedunt, qui
 bis varia mala predicunt (**V** - **XI**).
 Tuba septima pronuntiatur ultimum
 divini mysterii revelatio (**X**),
 cupatio et profanatio S. Civitatis
 per gentiles, et occisio duobus
 phetis fecurusum iudicium, quod
 ligno, incolae, ad poenitentiam per
 movebit (**XI**, 1-18). — I. —

II^a vero (**XII** - **XXII**), antequam
 pronuntiatur iudicium et regnum
 Dei adveniat, describitur Christus
 cum Satana pugna; qui postquam
 ab eo coelo dejectus, et devictus, effudit
 eo ferociter persequitur Christianos
 nos (**XII**, 1-17). Coadjutores, huius
 gentis, et Antichristiani spiritus
 aut sub imagine bestiae X. Coom
 et VII. Capitibus, innotet, quod
 eos persequitur (**XII**, 18 - **XXII**, 10).

falsi autem prophetae sub iura,
 sine alterius beneficiis (XIII, 11-18).
 Beata tranquillitas Christianorum
 plagi inhumanum sub imperio Chri-
 sti (XIV, 1-5). Nuntiasus everfio
 ab ybiloni (Roma), et iudicium in-
 gentes (XIV, 6-20). Ira Dei effun-
 ditus in terram e VII. phialis au-
 eis (XV), quarum IV. priores, IV. plas-
 gas in terram (XVI, 1-9), tres vero
 ultimae tres alias super Romanam
 committunt (XVI, 10-24). Accuratius
 signatur auctor everfionis, illius
 XVII-XIX, 10). Ultimo utraque be-
 tra a Christo devincitur, Satana
 ligatur (XIX, 11-XX, 3), regnum
 mille annorum sequitur et reverts,
 io prima (XX, 4-6). Ultima pugna
 cum Gog et Magog, destructio Sa-
 tanis (XX, 6-10), iudicium univer-
 sale (XX, 11-18), nova Hierosoly-
 ma (XXI, 1-XXII, 5), et Epilogus (XXII,
 21).
 Et hoc argumento intelligitur so-
 lum auctoris fuisse, ut Christi

ani Vasiciano de prodeimi infu-
 te iudicio et triumpho regni
 vni ad perseverantiam in fide
 sub persecutionibus elicitare
 Expi vero inter 1^{am} et 2^{am} partem
 latior tantum velus Conspici
 unig 2° libri huius inde dem-
 strari.

Quod Authentiam eius assin-
 patres priorum seculorum dicit
 sa sentientes deprehending,
 nec vica seculum V. unanimi
 sensu in utroque ecclesia recep-
 verat. Pro Authentia illius h
 my, Papiam (apud Eus. h. e. III, 35)
 Iustinum M. (Dial. cum Tryph.),
 naeum (contra hds. IV, 20, 11), Ierolim-
 anum, flemensem eccl^e, et Orig-
 nem; quorum duorum potiores
 testimonia eo graviora sunt, qu-
 minime philippae essent. —
 Qui vero contra eju Authentiam
 sunt, id et dogmanti, proliquis
 fecisse videntur; Alogi enim
 reliqua Evangelipae scripta rejec-

ant, laqueis Romanorum, quia pugnavat
 contra Montanistas et Dionysium
 Alel. Contra Cheliasas.

Recentiorum vero Argumenta ob
 quae praecipue divergentiam, et vi-
 am imaginationem, quae in reliquis
 Evangelii scriptis hanc
 aetate, et figura sunt alia facile
 observatione tolluntur, quod
 Apocalypsi, prout ac in Aetate Ma-
 juvenili scripta sit, quam Caes-
 aetate scripta et scripti et tran-
 sitioni Aetate, quum virtutina
 quae quos comoratione etiam lin-
 quam melius addidit.

Aetate autem, et accurate des-
 crinari nequeat; Videtur in Aetate
 verum hierosolymorum esse pro-
 quenda, eo quod ejus civitas, et
 et profanatio predictus san-
 tum, nondum vero contigit esse suppo-
 situs. Locus est insula Pathmos
 I. 9. - Caesum de his Conf. quae
 supra §. 68. ad Evangelium dicta sunt.

14 Maj. 181.

[Faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.]

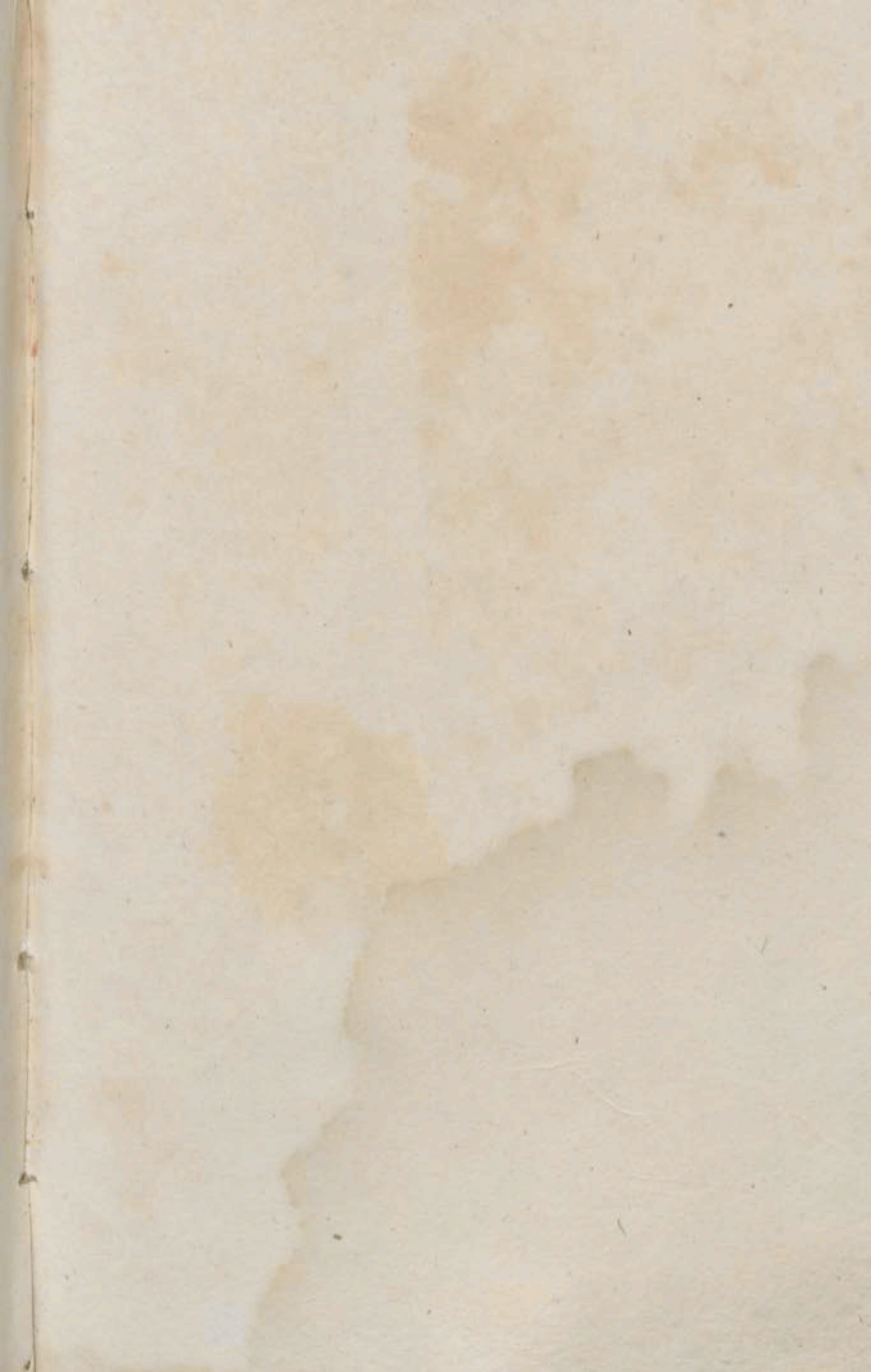

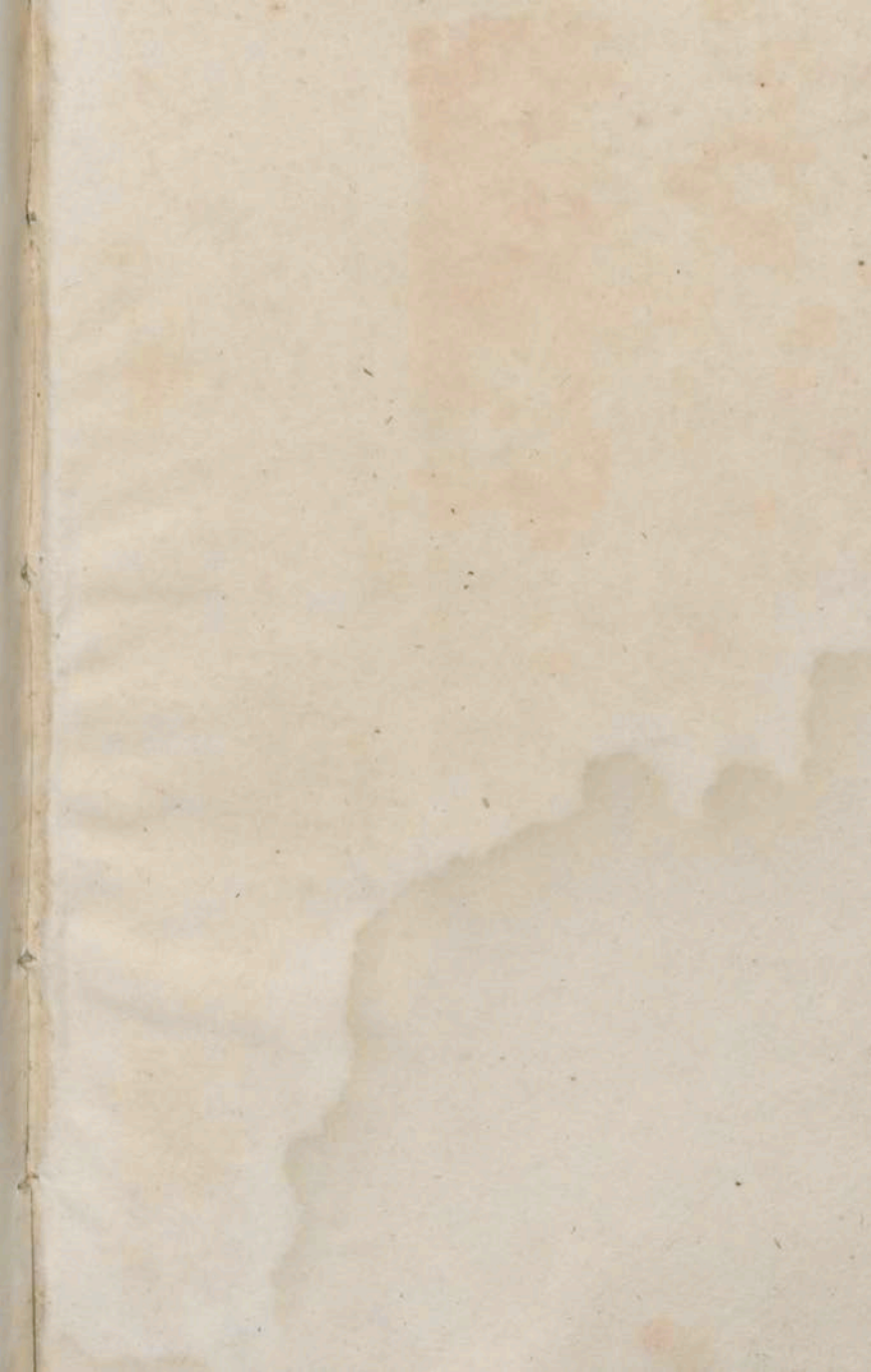

75

8 7

7 5
7 8
—
49

·B·A·
223

